

SADRŽAJ

1. Nastavni plan	2
2. Maternji jezik i književnost	4 - 12
3. Engleski jezik – prvi strani jezik	13 - 18
4. Njemački jezik – drugi strani jezik	19 - 23
5. Matematika	24 - 33
6. Fizika	34 - 39
7. Biologija	40 - 49
8. Geografija/zemljopis	50 - 62
9. Historija/povijest	63 - 69
10. Tehnička kultura	70 - 76
11. Informatika	77 - 83
12. Likovna kultura	84 - 95
13. Muzička/glazbena kultura	96 - 101
14. Tjelesni i zdravstveni odgoj	102 - 106
15. Vjeroučstvo.....	107 - 125
16. Odjeljenska zajednica	126 - 131

**NASTAVNI PLAN ZA SEDMI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH SATI	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH SATI
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	4	140
2.	Engleski jezik	2	70
3.	Njemački jezik	2	70
4.	Matematika	4	140
5.	Fizika	1	35
6.	Biologija	2	70
7.	Geografija / zemljopis	2	70
8.	Historija / povijest	2	70
9.	Tehnička kultura	1	35
10.	Informatika	1	35
11.	Likovna kultura	1	35
12.	Muzička / glazbena kultura	1	35
13.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
UKUPNO REDOVNE NASTAVE		25	875
Vjeroučenje		2	70
Odjeljenska zajednica		1	35
Ukupno opterećenje učenika		28	980

PROGRAMI

NASTAVNIH PREDMETA

**ZASTUPLJENIH U SEDMOM RAZREDU DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE
ŠKOLE**

BOSANSKI, HRVATSKI, SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

VII. RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola – 4 časa sedmično, 140 časova godisnje)

KNJIŽEVNOST

Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgожно-obrazovni ciljevi i zadaci	Minimalna postignućа	Maksimalna postignućа
1. D. Cesarić, Voćka poslije kiše 2. T.Ujević, Dažd 3. N. Šop, Bakine naočari 4. M.Krleža, Čovjek je lava 5. M.Dizdar, Zapis o zemlji 6. E. Kišević, Lampa na prozoru / 7. H. Humo, Akvarel 8. S.Jesenjin, Pjesma o kuji 9. V.Ilić, U poznu jesen 10. D. Trifunović, Nešto važno da ti kažem 11. M. Antić, Poslije djetinjstva	Lirika <i>Ritam-intonacija, stanka, opkoračenje-stanka u opkoračenju, naglašavanje riječi i ritam</i> <i>Stilska sredstva- metafora, inverzija, kontrast;</i> <i>Vrste -pejsažna, šaljiva, deskriptivna i domoljubna pjesma</i>	Prepoznaje metaforu, inverziju, kontrast i njihovu ulogu u književnome tekstu, razumije preneseno značenje; Prepoznaje osnovna obilježja opisne, domoljubne i šaljive pjesme;	Otkriva stilsko-izražajna sredstva u književnome tekstu; Prepoznaje osnovno osjećanje u lirskoj pjesmi; Otkriva glavne kompozicijske dijelove knjiž. teksta;	Određuje i razumije stilska sredstva, uporabljuje ih u vlastitome tekstu; Određuje pokretače radnje, sredstva zaustavljanja radnje; Povezuje ritam i osjećanje u pjesmi;
12. V. Novak, Iz velegradskog podzemlja(odlomak) 13. Z. Dizdarević, Naza vezilja 14. Ć. Sijarić, Hrt (odlomak) 15. S. Čorović, Sa djecom 16. A.P.Čehov, Vanjka 17. K.Bruckner, Sadako hoće živjeti 18. R. Pavlović, Čistač obuće	Epika <i>Fabula-pokretači fabule, zaustavljanje fabule</i> <i>Lik-psihološko-etička karakterizacija, Portret-vanjski i unutarnji, forme pripovjedanja</i> Pozicija pripovjedača u priči	Prepoznaje pokretače fabule i sredstva zaustavljanja ; Može okarakterizirati lik;	Prepoznaje glavne značajke povijesnoga i pustolovnog romana	Razumije, zapaža i povezuje sa suvremenom stvarnošću psihološko-etičke karakteristike lika
19. Z.Grey, Komanči (ulomak iz pustolov. romana Grmljavina stada) 20. A. Egziperi, Mali princ(odlomak) 21. A. Šantić, Ugljari I O klasje moje	Pustolovni i povijesni romani Fantastična pripovijest	Uočava glavne značajke povijesnoga i pustolovnog romana Uočava različite	Prepoznaje fabulativnu i tematsko – idejnu okosnicu djela	Uočava glavne

<p>22. M.M.Bešeskija, Sarajevski ljetopis(odlomak)</p> <p>23. N.Čukovski, James Cook (odlomak)</p> <p>24. I. Sekulić, Oslo pod snijegom(odlomak)</p> <p>25. Dnevnik Ane Frank (odlomak)</p> <p>26. P. Kočić, Jazavac pred sudom(odlomak)</p> <p>27. F. Šehović, Putovanje kapetana Porporelosa(odlomak)</p> <p>28. H. Kikić, Jesen</p> <p>29. Z. Jovanović, Bulke pored pruge</p> <p>Narodna romansa (po izboru)</p> <p>Narodna lirska pjesma (sevdalinka) po izboru</p>	<p>Granične književne vrste: ljetopis, putopis, dnevnik</p> <p>Drama</p> <p>Satirična komedija</p> <p>Dramski igrokaz</p> <p>Usmena književnost</p> <p>Termini balada i romansa</p> <p>Epsko – lirske karakteristike</p>	<p>pozicije pripovjedača i forme pripovijedanja</p> <p>Uočava razliku između ljetopisa, putopisa i dnevnika</p> <p>Uočava glavne značajke drame: dijalog, likovi</p> <p>Uočava glavne karakteristike lirske i epsko – lirske poezije</p>	<p>Razlikuje književne i ekstraknjiževne elemente</p> <p>Uočava razliku između drame i drugih književnih ...</p> <p>Prepoznaje usmenoknjiževne vrste</p>	<p>karakteristike fantastične književnosti</p> <p>Uočava glavne karakteristike ljetopisa, putopisa i dnevnika</p> <p>Uočava glavne karakteristike usmene književnosti</p>
--	---	--	--	---

RJEČNIK, GRAMATIKA

Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Naglašene i nenaglašene riječi (naglasne cjeline) Riječi za imenovanje pripadnosti mjestu, kraju, zemlji – narodu Temeljno i preneseno značenje riječi Čestice ili riječce (proširivanje znanja o ovoj vrsti riječi)	Uočavati nenaglašene riječi i pravilno ih čitati u izgovornim cjelinama Razlikovanje temeljnog (osnovnog) značenja od prenesenog (dopunskog, proširenog) značenja riječi Uočiti da česticama možemo preoblikovati rečenično ustrojstvo	Pravilno pisanje i izgovor nenaglasnica/atoničkih riječi Uočava preneseno značenje riječi na jednostavnim primjerima Prepoznaje osnovne čestice (da, ne, li, za)	Razlikuje prednaglasnice/predtoničke riječi i zanaglanice/izatoničke riječi Zamjećuje preneseno značenje iskazano pjesničkom slikom u knj. djelima Uočava da česticama možemo izreći i svoje dojmove (ma, god, doista, naravno, sigurno)
GLAGOLI Glagolski oblik/osoba i broj Pomoćni glagoli: biti i htjeti Glagoli po predmetu radnje Glagoli po vidu Infinitiv (infinitivna osnova i završetci) Glagolski pridjevi i glagolska imenica Prezent; sprezanje/ konjugacija; prezent pomoćnih glagola Perfekt Izricanje prošlosti aoristom, imperfektom i pluskvampfektom	Prepoznavati glagolski oblik/osobu i broj u rečenici Razlikovati prijelazne, neprijelazne i povratne glagole Razlikovati svršene i nesvršene glagole Prepoznati infinitiv i njegove završetke Prepoznati i tvoriti glagolske pridjeve Prikladno rabiti/upotrebljavati prezent u govorenju i pisanju Usvojiti prezent pomoćnih glagola Prepoznati perfekt i razumjeti njegovo osnovno značenje Vladati oblicima perfekta pomoćnih glagola Prepoznavanje aorista i imperfekta kao jednostavnih oblika	Razlikovanje glagola po značenju Razlikovanje glagola po predmetu radnje i po vidu Razumije ulogu infinitiva u tvorbi glagolskih oblika Pravilno upotrebljava glagolske pridjeve Prepoznaje prezent i razumije njegovo osnovno značenje Spreže glagole u prezentu prema morfološkim obilježjima (osoba i broj) Prikladno rabi/upotrebljava perfekt u govorenju i pisanju Može proizvoditi oblike glagola koji se u aoristu, imperfektu i	Razvrstavanje povratnih glagola na prave povratne, neprave i uzajamno povratne Razlikuje i uočava trajne i učestale glagole Razumije ulogu infinitiva u dopuni glagola Uočava glasovne promjene u gl. pridjevima promjena je ispred i u o Razumije pravu i prenesenu sadašnjost Uočava palatalizaciju i jotaciju u prezentu Uočava futurski perfekt Može zamjenjivati aorist, imperfekt i pluskvampfektor perfektom Uočava glasovne promjene u

	Prepoznavanje pluskvamperfekta kao složenog oblika	pluskvamperfektu najčešće rabe/upotrebljavaju Usvajanje aorista i imperfekta pomoćnog glagola biti i htjeti Samostalno spreže glagole u futuru I. i II.	sprezanju Uočava isti oblik prezenta i aorista u 3. l. jd. kod nekih glagola Uočavanje gnomskog i futurskog aorista Zamjenjuje futur drugi svršenim prezentom Preoblikuje prezent u oba futura
Izricanje budućnosti futurom	Prepoznati, razlikovati, pravilno pisati i izgovarati futur prvi i drugi te razumijevati njihova značenja i tvorbe	Prepoznaće imperativ u rečenici Imperativom izriče zapovjed, molbu i zabranu	Uočava pripovjedni i svevremenski imperativ Razlikuje istobličnice imperativa i prezenta u rečenici
Izricanje zapovijedi i molbe imperativom	Prepoznati imperativ kao glagolski način i razumjeti njegovo značenje i tvorbu	Pravilno rabi/koristi kondicional I. u govorenju i pisanju	Uočava i razumije značenje i tvorbu kondicionala II. Objašnjava službu gl. priloga u rečenici
Kondicional I. i II.	Prepoznati i razlikovati kondicional prvi i drugi te njihovu tvorbu	Upotrebljava gl. priloge u govorenju i pisanju	
Glagolski prilozi	Uočiti značenje, tvorbu i službu u rečenici		
REČENICA Jednostavna proširena rečenica			
Predikat – imenski i glagolski	Razlikovati imenski predikat od glagolskog predikata	Prepoznaće imenski predikat	Prepoznaće imenski predikat u različitim gl. oblicima
Priložne oznake u rečenici (uzrok, količina, društvo)	Primjenjivati i uočavati priložnu oznaku uzroka, društva i količine	Uočava priložne oznake	
Objekt (izravni i neizravni)	Uočiti i prepoznati objekt u rečenici Razlikovati izravni i neizravni objekt		Uočava da glagoli otvaraju mjesto različitim vrstama objekata
Atribut: pridjevni atribut i imenički atribut	Razlikovati pridjevni i imenički atribut	Prepoznaće objekt u rečenici, atribut i apoziciju	Razlikuje pridjevni i imenički atribut
Apozicija (pojam)	Prepoznati apoziciju	Razlikuje izravni i neizravni objekt	Pravilno piše zarez kod apozicije i apozicijskog skupa u poslijemeničnom položaju
Složena rečenica (pojam složene rečenice)			Uočava glagolske pridjeve u funkciji atributa

KULTURA USMENOG I PISMENOG IZRAŽAVANJA

Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
Pričanje	<p>Pričanje događaja ili doživljaja retrospektivnim slijedom izlaganja</p> <p>Pričanje događaja/ doživljaja uz uporabu/upotrebu opisa (pejsaža ili lika)</p>	<p>Povezivanje događaja po njihovim uzajamnim vezama i odnosima</p> <p>Stvaranje složenije kompozicije sastava</p> <p>Uvođenje retrospektivnih epizoda u pričanje</p> <p>Uočavanje povezanosti opisa s doživljajem i njegov značaj za tijek/tok radnje</p> <p>Uočavanje stilske funkcije glagola, imenica i pridjeva</p>	<p>Kompozicija sastava jednostavna</p> <p>Mogućnost stvaranja redoslijeda značajnih trenutaka i uvođenja retrospekcie u priču</p> <p>Opis pejsaža usklađen je s tijekom/tokom događaja i povezan s doživljajima sudionika</p>	<p>Kompozicija sastava složenija</p> <p>Složenije pripovijedanje i skladno povezivanje niza događaja i doživljaja u cjelinu</p> <p>Mogućnost uporabe/upotrebe retrospektivnih epizoda i shvaćanje njihove funkcije</p> <p>Sastav opširniji</p> <p>Opis pejsaža upotpunjuje pričanje doživljaja, predstavlja njegov prirodni sastavni dio</p>
DESKRIPCIIA	Opis portreta	<p>Opis vanjskog i unutarnjeg portreta</p> <p>Prikazivanje osobina, osjećaja i postupaka lika te utjecaj društvene sredine na lik</p>	<p>Razlikuje vanjski od unutarnjeg opisa osobe</p> <p>Samostalno pravi plan za opis</p> <p>U sastavu iznosi podatke o izgledu lika, njegovim postupcima, sklonostima i interesovanjima</p>	<p>Opisuje društvenu sredinu u kojoj lik živi i način na koji ona utječe na njegovo ponašanje i osjećaje</p> <p>Prikazuje detalje koji su važni za doživljaj lika</p>
	Opis dinamičnog zbivanja u prirodi	<p>Uočavanje redoslijeda prikazivanja pojedinosti u dinamičnom opisu</p> <p>Mogućnost opisivanja vizualnih i akustičnih pojedinosti</p> <p>Funkcija glagola u opisu</p>	<p>Opisuje zbivanje uz pomoć plana</p> <p>U sastavu upotrebljava glagole kretanja, pojedinosti slijede jedna iza druge u vremenskom tijeku</p>	<p>Izrađen stil i jezik</p> <p>Sažetom, kratkom i izražajnom rečenicom dočarava uzbudljive trenutke</p> <p>Slika zbivanja oko sebe, ali i svoje raspoloženje i misli</p>

Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju	
			MINIMALNA	MAKSIMALNA
Čitanje i slušanje	Interpretativno čitanje lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova Ostale vrste čitanja: u sebi, usmjereni čitanje	Služiti se govornim vrednotama: rečenični naglasak, rečenična intonacija, boja, visina i jačina glasa	Pravilno čita tekst Umjerena brzina govora i pravila artikulacije glasova	Govorno obilježava intonaciju rečenice te bojom i jačinom glasa dočarava sadržaje

Pisanje	Pisanje dnevnika Pisanje autobiografije Pisanje diktata: kontrolni diktat, stvaralački diktat, diktat sa sprječavanjem grešaka Pisanje školskih pismenih zadaća: dvije tijekom/tokom školske godine	Upoznavanje s načinom vođenja osobnog/ličnog dnevnika Napisati svoju autobiografiju	Bilježi događaje, misli i osjećaje Iznosi podatke o svom životu: boravak u vrtiću, polazak u školu, kako je dobio ime itd.	Dnevnik pripovjedački uobličen, zanimljiv način slikanja događaja i osjećaja Autobiografija prožeta humorom
---------	--	--	---	--

PRAVOGOVOR I PRAVOPIS			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim imenima pokrajina i krajeva, dijelova naselja, trgov i ulica Glasovne promjene	Pravilno pisati veliko početno slovo u imenima pokrajina i krajeva te dijelova naselja (gradske četvrti, dijelovi sela, trgov, ulice, parkovi)	Primjena pravila o uporabi/upotrebi velikog slova u primjerima koje predviđa Program	Pisanje naziva naselja i dijelova naselja na stranim jezicima
Pisanje etnika Pisanje klitika	Pravilno pisati i govoriti povratne glagole		

Pisanje i izgovor zamjenice sebe (se) uz povratne glagole	(smijati se, šaliti se ...)	Primjena gramatičke norme u govoru i pismu	Pravilno izgovara i piše glagolske oblike u svakodnevnome razgovoru
Pisanje i izgovor aorista glagola biti i nijećnice uz glagolske oblike	Pravilno pisati i govoriti infinitiv ispred zanaglasnice i iza nje Pravilno pisati glagolski pridjev radni u m. r. jd. čija osnova završava na -je- (htjeti, smjeti, živjeti, umrijeti, vidjeti)		
Pisanje infinitiva i glagolskog pridjeva radnog (m.r.jd.)	Slušno razlikovati i pravilno pisati i izgovarati riječi u kojima su provedene glasovne promjene (č,ć, je i ije u gl. oblicima)	Primjena stečenih znanja u govoru i pismu	Uočavanje glagolskih oblika u kojima su provedene glasovne promjene u jezično i pedagoški primjerenim tekstovima
Izgovor i pisanje glagolskih oblika u kojima su provedene glasovne promjene (č,ć, je i ije u gl. oblicima)	Pravilno rabiti/upotrebljavati prednaglasnice i zanaglasnice u izgovoru i pisanju	Razlikovanje naglasnica i nenaglasnica (prednaglasnica i zanaglasnica – tipični primjeri)	Prepoznavanje i pravilan izgovor naglašenih i nenaglašenih riječi Uočava i obilježava naglasne cjeline
Izgovor i pisanje prednaglasnica i zanaglasnica (zamjeničkih i glagolskih)			
Zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici (odvajanje apozicije, pisanje vokativa, nabranjanje rečeničnih dijelova, nabranjanje rečenica) Pisanje izostavnika (apostrofa) i točke/tačke sa zarezom	Prepoznati i pravilno pisati izostavnik/apostrof i točku/tačku sa zarezom	Prepoznaće pravopisne znakove i koristi ih u pisanju	Primjena pravopisne norme u tekstovima (zadaće, plakati, literarni sastavci)

MEDIJSKA KULTURA			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni zahtjevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Filmska izražajna sredstva Kadar, plan, kut snimanja Knjiga – film: Mark Twain: Kraljević i prosjak (igrani film) Henryk Sienkiewicz: Kroz	Prepoznati izražajna sredstva u filmu; pokreti kamere kao izražajno sredstvo filma (statična kamera, dinamična kamera, vožnja, panorama) Filmska maska, scenografija i kostimografija kao filmska izražajna sredstva	Upoznavanje načina stvaranja filma – uočavanje nastanka jednog kadra Povezivanje filma sa stripom; crtanje iz raznih kutova – pravljenje pokretnog stripa	Razumije tehniku stvaranja filma Razvija sposobnost za estetsko i etičko vrijednovanje filma

<p>pustinju i prašumu (igrani film) Kazališna/pozorišna izražajna sredstva: govor, gluma, scenografija, kostimografija Izražajna sredstva stripa: crtež, kvadrat, fabula prikazana kvadratima</p>	<p>Prepoznati kazališna/pozorišna izražajna sredstva u predstavi: scenografiju, kostimografiju, rasvjetu</p> <p>Prepoznati izražajna sredstva stripa Uočiti sličnosti i razliku između filmskog kadra i kvadrata stripa (plan i kut gledanja)</p>	<p>Razumije ulogu kazališnih/pozorišna izražajnih sredstava u kazalištu/pozorištu Uočava razliku između glume u kazalištu/pozorištu i glume pred kamerom</p> <p>Razumije priču u stripu i način izražavanja govora stripom</p>	<p>Uočava sličnosti i razlike kazališne/pozorišne i filmske glume, scenografije, maske i kostimografije</p> <p>Razvijena sposobnost etičke i estetske procjene vrijednosti pojedinih stripova Sposobnost primanja poruka stripa (reklamnih, domoljubnih, ekoloških) Razlikuje vrste stripa po temi – povjesni, kriminalistički, pustolovni, znanstveno – fantastični</p>
--	---	--	--

LEKTIRA

VII

1. Alja H. Dubočanin: Brod na vidiku (izbor priповједaka)
2. Šukrija Pandžo: Ruka na kosi (izbor priповједaka)
3. Skender Kulenović: Gromovo đule
4. Dragutin Tadijanović: Srebrne svirale (izbor poezije)
5. Dubravko Jelačić Bužimski: Sportski život letećeg Martina
6. Branka Primorac: Maturalac
7. Stevan Raičković: Na kraju grada (izbor poezije i proze)
8. Desanka Maksimović: Strepnja (izbor poezije)
9. Nenad Radanović: Mali Jan (izbor priповједaka)
10. Mark Tven: Kraljević i prosjak
11. Oskar Vajld: Sretni princ i druge bajke
12. I. Cankar, Crtice iz moje mladosti
13. E. Najt, Lesi se vraća kući

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski,hrvatski,srpski jezik i književnost u VII razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
2. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Film(povijest i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke,stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također,prijedlog Nastavnog programa temelji se na:

- a) izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;
- b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda,kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmoveva iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastavaka), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti,te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim,etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca,što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovaj Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (Čitanka, Naš jezik, Kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike(radne sveske), Vodič kroz lektiru,Videočitanka, Medijska čitanka.

Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor,biografija i bibliografija,metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari).

S T R A N I J E Z I K

ENGLESKI

NJEMAČKI

ENGLESKI JEZIK
PETA GODINA UČENJA, 7. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)
CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti **potpunom dostizanju nivoa A1.3* i djelimično nivoa A2.1*** Zajedničkog evropskog okvira za jezike – CEFR. (funkcionalno početno znanje)

Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodnevne zahtjeve i rutine • razumjeti poruke/savjete, potvrđne i odrične zapovijesti u rutinskim dijalozima koji se odnose na neposrednu situaciju • razumjeti opis stvari i situacija iz svakodnevnog života • razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i sporije od normalne brzine i ako mu se obraća direktno, ali će često morati tražiti da mu se određene stvari ponove
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima i koji sadrže jednostavna uputstva • pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (red vožnje, jelovnici, natpisi na javnim mjestima, vremenska prognoza) • čitati i razumjeti kraće i jednostavne tekstove na poznatu temu, koji sadrže najfrekventniji vokabular • razumjeti glavne ideje i neke detalje u kraćim tekstovima
Govor	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisati sebe, obitelj ili druge osobe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim aktivnostima • učestvovati u jednostavnom neformalnom razgovoru • obavljati jednostavne transakcije: u kupovini, na pošti, u restoranu • izgovarati bez poteškoća poznate riječi i fraze uz okljevanje kod manje poznatih riječi • voditi računa o gramatičkoj korektnosti, pravilnom izgovoru i intonaciji
Pisanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisivati situacije lične prirode u okviru svakodnevnih potreba i iskustva • pisati jednostavne tekstove na obradene teme • popunjavati jednostavne obrasce • vršiti prepisku s prijateljima: razglenice, kratka pisma, poruke, ali će kod slobodnog pismenog izražavanje praviti brojne greške različite prirode
Znanje o jeziku	Učenici su već usvojili neka znanja /pravila o jeziku i razvili osnovne strategije učenja stranog jezika i počinju ih svjesno primjenjivati.

* **A1.3** za sve četiri jezičke vještina i **A2.1 djelimično** za slušanje i razumijevanje te čitanje i razumijevanje

ENGLESKI JEZIK

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA SEDMI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE, PETA GODINA UČENJA - 2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje

Stupanj /razina	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
7. razred Osnovna škola 5 godina učenja engleskog jezika Funkcionalno osnovno znanje	•Obitelj	Učenik će znati:- reagirati na odgovarajući način na izjave drugih ljudi	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGIRANJE Učenici će slušati izgovoren i tekst i reagirati: - odgovaranjem na pitanja nastavnika ili drugih učenika - sastavljanjem rečenica od novonaučenih riječi itd. - prepričavanjem kratkih tekstova - spajanjem stubaca A i B - rješavanjem zadataka višestrukog izbora - označavanjem : - određenih riječi, fraza i rečenica - tačnih/netačnih tvrdnjki - popunjavanjem praznina	Učenici će ponavljati ili učiti: Imenice: - brojive i nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu Zamjenice: - osobne (padež subjekta i objekta) - pokazne (<i>this, that, these, those</i>) - upitne (<i>who, which, what, whose</i>) - posvojne(<i>mine, his, hers, its, ours, yours, theirs, one's</i>) - neodređene (<i>somebody, anybody, nobody, something, anything, nothing</i>) Pridjeve - Determinatore - članove : <i>a, an, the, zero</i> - posvojne pridjeve - pokazne pridjeve: <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i> - pridjeve neodređene količine i broja, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i> - upitne pridjeve, <i>what, which, whose</i> - Opisne pridjeve vezane za zadane teme - nepravilnu usporedbu pridjeva Brojeve: redne: 1-100 Glagole: Present Simple Present Continuous Past Simple pravilnih i nepravilnih glagola Past Continuous Future Simple Present Continuous za izražavanje budućnosti <i>Going to</i> -oblik Glagole <i>be, have/have got</i> (potvrđni, niječni, upitni) Modalne glagole: <i>can, could, may, have to, must, will, would</i> (niječni i	Učenici će ponavljati ili učiti nove riječi vezane za zadane teme, npr. - Obitelj , prošireniji rječnik, npr. <i>family gatherings</i> - Škola , prošireniji rječnik, npr. <i>school curriculum, some extra-curricular activities</i> - Moja zemlja , osnovni rječnik, npr. <i>geography, climate, people</i> - Zemlje engleskog govornog područja i druge zemlje , osnovni rječnik, npr. <i>geography, climate, people, social customs</i> itd.
	•Škola	- koristiti javne usluge (npr. supermarket, telefon, poštu, željeznički kolodvor, aerodrom)	- prepričavanjem kratkih tekstova		
	•Moja zemlja	- izražavati: - slaganje i neslaganje vezano za zadate teme	- spajanjem stubaca A i B		
	•Zemlje engleskog govornog područja i druge zemlje	- opisivati: - osobe, predmete, mjesta - svakodnevne aktivnosti	- rješavanjem zadatka višestrukog izbora		
	•Zdravlje – zdrava ishrana	- prošle i sadašnje događaje	- označavanjem: - određenih riječi, fraza i rečenica - tačnih/netačnih tvrdnjki		
	•Svijet životinja	- usporedivati	- popunjavanjem praznina		
	•Slobodno vrijeme	- ljude - predmete	b) ČITANJE I REAGIRANJE		
	•Vrijeme i godišnja doba	- govoriti o prošlim događajima i aktivnostima	Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagirati:		
	•Životni uvjeti	- izražavati svoje mišljenje o poznatim temama na jednostavan način	- odgovaranjem na pitanja - prepričavanjem dijelova teksta ili cijelih kratkih tekstova - recitiranjem recitacija i pjesama		
			- rješavanjem zadatka višestrukog izbora i tačnih/netačnih tvrdnjki		
			- ispravljanjem pogrešaka, dopunjavanjem nedovršenih rečenica		
			PRODUKCIJA		
			a) GOVORENJE		
			Učenici će:		
			- sastavljeni dijaloge		
			- davati specifične obavijesti		
			- sudjelovati u razgovorima na zadane teme		
			- igrati po ulogama i dramatizirati		
			b) PISANJE		
			Učenici će pisati:		
			- diktate		
			- kratke opise ljudi, predmeta, događaja, mjesta itd.		

		<ul style="list-style-type: none"> - pisma dopisnom prijatelju itd. - redati riječi u rečenice 	<p>upitni oblik) Zapovjedni način, sva lica jednine i množine Priloge sa i bez nastavka <i>-ly</i> Prijedloge vezane za zadane teme Veznike: <i>and, but, or, because</i> itd. Rečenice: <ul style="list-style-type: none"> - Vremenske rečenice - <i>If-</i> rečenice (prvi tip) - Red riječi (red riječi tipične rečenice) </p>	<p>npr. <i>dirty-clean, ask-answer, cry-laugh</i></p> <p>Složenice, vezane za zadane teme, npr. <i>school choir, guitar lessons, orange juice</i></p> <p>Kolokacije, vezane za zadane teme, npr. <i>discuss a subject, walk a dog, care about us</i> itd.</p> <p>Prijevodne ekvivalente čestih i ključnih riječi, selektivna usporedba sa materinim jezikom učenika i nekim drugim stranim jezicima</p>
--	--	--	---	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ:

Učenici će takođe učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje stećeno kroz učenje nekih drugih školskih predmeta, a u okviru datih tema.

INTERKULTURALNE VJEŠTINE:

Učenici će se:

- Upoznavati sa sličnostima i različitostima između svoje zemlje i zemalja engleskog govornog područja u području kulture, edukacije, slobodnog vremena učenika, načina življjenja a u okviru datih tema.
- Navikavati da se obhode učivo u komunikaciji sa pripadnicima kulture o kojoj uče
- Učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirođan za kulturu zemlje čiji jezik uče, obraćajući posebnu pažnju na odnose među ljudima pri neposrednom kontaktu, komunikaciji, na ono što učenike interesuje itd.
- Naučiti da poštuju tradiciju, običaje, navike drugih ljudi itd.

UČENJE KAKO TREBA UČITI:

Učenici će učiti da:

- budu odgovorni i aktivni kada uče jezik
- koriste različite radne metode i strategije učenja tipične za učenje jezika, kao što je razumijevanje smisla iz konteksta itd. nadoknađuju praznine u znanju korištenjem različitih metoda, kao što je parafraziranje
- koriste informacione tehnologije kod učenja jezika
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve i, ako je potrebno, mijenjati metode rada
- koriste samostalno udžbenike, rječnike i druge priručnike

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

Savremena nastava stranog jezika treba da proizlazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost, te razvija njegove kulturološke, estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (peta godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja uskladijenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturnih elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikidan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno, ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije, umjetnosti, matematike, biologije, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturnle vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjerен kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

NJEMAČKI JEZIK
DRUGA GODINA UČENJA, VII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog kao drugog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A1.3** Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).

Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodnevne zahtjeve, potvrđne i negativne zapovijesti u okviru jednostavnog rutinskog dijaloga koji se odnosi na neposrednu situaciju. • Učenik može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva. • Može pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (razglednice, vremenska prognoza). • Teško razumijeva i treba mu dosta vremena da pročita čak i kratke dijelove teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna opisati sebe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim temama. Može voditi jednostavne neformalne razgovore i obavljati jednostavne transakcije (npr. u prodavnici). Povremeno mu može zatrebati pomoć. • Izgovara bez poteškoća poznate riječi ali pravi primjetne pauze i okljeva kad izgovara manje poznate riječi. • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. • Vlada najosnovnijim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva. • Zna pisati jednostavne poruke (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat). • Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. ljetni raspust
2. škola (školski predmeti, raspored časova)
3. svakodnevni život
4. život u porodici / obitelji
5. praznici
6. odlazak u kupovinu
7. stanovanje
8. ljudsko tijelo i zdravlje
9. moje okruženje
10. odjevni predmeti
11. životinski svijet

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - imenovati nastavne predmete, govoriti o svojim omiljenim predmetima, - čitati raspored časova i opisati svoj raspored časova - čitati vrijeme na satu (ne samo pune sate i na pola sata!) - iskazati mišljenje o nečem (Ich finde es super!) - opisati ljude i predmete - govoriti o trenutnoj aktivnosti - pitati nekog za zdravlje, poželjeti mu brzo ozdravljenje, - imenovati zgrade u gradu, - imenovati odjevne predmete, - iskazati na najjednostavniji način dopadanje i nedopadanje, - izvinuti se , - tražiti i nuditi pomoć, jednostavne informacije i sl. - napisati božićnu i novogodišnju čestitku 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabele, - rješavanjem zadatka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE : Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: <ul style="list-style-type: none"> - pridruživanja slike tekstu, - pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, - označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, - odgovaranja na postavljena pitanja, - dopunjavanja teksta, - popunjavanja tabele i sl. 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sa članom u jednini u dativu (kao odgovor na pitanje wem i na pitanje wo?) <p><i>der Mutter helfen,in der Küche</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u akuzativu - Prisvojne zamjenice u nominativu i akuzativu, - Bezlična zamjenica es u idiomatskim izrazima (Es regnet. Wie geht es dir?) - Pokazna zamjenica der/die/das u nominativu i akuzativu (Welcher Mantel gefällt dir? – Der!) - Upitna zamjenica welcher/welche/welches <p>Pridjevi: u predikativnoj upotrebi</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr. :</p> <p>Ljetni raspust: <i>am Meer, im Gebirge,</i> <i>Ich war mit meinen Eltern im Ausland.</i></p> <p>Škola: <i>das Schuljahr, Deutsch, Mathe, Wann haben wir Deutsch?</i> <i>in der ersten Stunde,</i> <i>Deutsch finde ich super.</i></p> <p>Život u porodici: <i>Ich stehe um 7 Uhr auf. Gegen Mittag komme ich nach Hause. Die Mutter ist zu Hause und wartet auf mich.</i></p> <p>Praznici: <i>Frohe Weihnachten! der Weihnachtsmann, Geschenke, der Wunschzettel...</i></p>

	<p>GOVOR:</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - давати важне информације о себи и непосредном окружењу, - ријечи и групе ријечи и рећенице повезивати једноставним везницима и, или, онда - играти улоге, - припремати и спроводити једноставне дијалоге, - водити дијалоге према датој скичи, <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - преписивати рећенице и краће текстове, - реконструирати ријечи и рећенице, - допунjavati изостављене ријечи, дјелове рећенице или цјеле рећенице, - писати kratki jednostavan tekst prema datom tekstuualnom modelu - самостално написати kratki tekst (vođeno pisanje) 	<p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent nepravilnih glagola (fahren, sprechen), - prezent modalnih glagola mögen, müssen, wollen, - prezent povratnih glagola, - konstrukcija es gibt + akuzativ, - preterit glagola sein i haben (1. i 3. lice jednine) <p>Brojevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavni brojevi do 1000 <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavna rečenica (izjavna, upitna (W-Fragen, Ja/Nein-Fragen), - nezavisno složena rečenica (Der Vater liest die Zeitung und die Mutter kocht). <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p> <p>Veznike <i>und, aber, oder</i></p>	<p>Odlazak u kupovinu: <i>der Supermarkt, der Einkaufswagen, zahlen, Was kostet...?</i></p> <p>Stanovanje: <i>in der Stadtmitte, im Haus, in der Wohnung, im zweiten Stock, das Wohnzimmer, die Küche....</i></p> <p>Ljudsko tijelo, zdravlje: <i>Wie geht es dir? Gute Besserung! Medikamente nehmen, im Bett liegen....</i></p> <p>Kupovina odjeće <i>Die Jacke gefällt mir.</i> <i>Ich finde die Jacke schön und modern.</i></p> <p>Moja okolina: <i>der Wald, der Park, die Wiese, einen Ausflug machen....</i></p>
--	---	---	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE

S obzirom da učenici sedmog razreda već petu godinu uče prvi strani jezik i poznaju gramatičke kategorije u maternjem jeziku, tu činjenicu treba iskoristiti i u nastavi drugog stranog jezika. Shodno tome, didaktičko-metodičke napomene date za prvi strani jezik odnose se i na nastavu drugog stranog jezika:

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovom razredu (VII razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče kreativnost, te razvija njegove kulturno-estetske i intelektualne sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i

uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i kreativnost
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada
- podsticanje inicijative učenika
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije
- unošenje civilizacijskih i interkulturnih elemenata
- upotreba savremenih tehničkih sredstava
- stalno ohrabrvanje i podsticanje učenika na samostalno učenje
- analiziranje teškoća u procesu učenja
- podsticanje učenika na vrednovanje sopstvenih dostignuća (portfolio) kao i dostignuća drugih itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici stječu kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

U razvijanju vještine slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga. Prije slušanja nastavnik će odgovarajućim aktivnostima pripremiti učenike za uspješno razumijevanje sadržaja.

Mada komunikativni pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri jezičke vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikidan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji sa ostalim nastavnim predmetima, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja vještine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti vođeno (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, jednostavan opis) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije, historije, umjetnosti, matematike, biologije, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike među kulturnama. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa vršnjacima iz zemalja čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova odnosno interdisciplinarnih projekata.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom individualnog i rada u parovima i grupama. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo i prilagođava metod rada. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja se provodi prema unaprijed utvrđenim kriterijima.

Tokom školske godine rade se dvije školske pismene zadaće, u svakom polugodištu po jedna.

Interkulturnalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjereno kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

MATEMATIKA

VII RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola – 4 časa sedmično, 140 časova godisnje)

UVOD: Program nastave matematike za sedmi razred sadrži pet tema. U prve tri teme proširuju se do sada stečena znanja o brojevima i osnovnim računskim operacijama sa brojevima. Naime, uvodi se decimalni zapis za pozitivne racionalne brojeve, zatim se učenici upoznaju sa pojmom negativnog cijelog broja i sa operacijama i poretkom u skupu cijelih brojeva. U trećoj temi uvodi se skup racionalnih brojeva, osnovne računske operacije i uređenje skupa racionalnih brojeva. Ovim učenici obogaćuju svoja saznanja o brojevima i koriste ih u rješavanju konkretnih problema (rješavanje linearnih jednačina i nejednačina i sl.)

Naredne dvije teme obnavljaju i produbljuju znanja iz oblasti geometrije i daju nove spoznaje o uglovima, trouglu, kružnicu i četverouglo. Proširuju se osnovna znanja o međusobnim odnosima tih pojmove u ravni i stiču nova znanja o osnovnim konstruktivnim problemima i zadacima. Takodje, definisu se pojmovi obima i površine i daju se formule za njihovo izračunavanje.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

1. TEMA – RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU

Decimalni zapis razlomka. Decimalni brojevi. Pretvaranje decimalnog broja u razlomak oblika $\frac{a}{b}$ (a,b e N). Pridruživanje tačaka brojne poluprave decimalnim brojevima. Uspoređivanje decimalnih brojeva. Zaokruživanje decimalnih brojeva. Osnovne računske operacije sa decimalnim brojevima. Brojevni izrazi. Jednačine (jednadžbe) i nejednačine (nejednadžbe) u skupu Q⁺ (decimalni zapis).

2. TEMA – CIJELI BROJEVI

Pojam negativnog cijelog broja. Skup cijelih brojeva. Pridruživanje cijelih brojeva tačkama brojevne prave. Suprotni brojevi. Apsolutna vrijednost cijelog broja. Uređenje u skupu cijelih brojeva. Osnovne računske operacije u skupu cijelih brojeva i njihova svojstva. Jednačine i nejednačine u skupu cijelih brojeva

3. TEMA – RACIONALNI BROJEVI

Uvodjenje u skup racionalnih brojeva. Pozitivni i negativni racionalni brojevi. Predstavljanje racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj. Uporedjivanje racionalnih brojeva. Apsolutna vrijednost racionalnog broja. Uređenje u skupu racionalnih brojeva.
Decimalni zapis racionalnog broja. Osnovne računske operacije u skupu racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom zapisu) i njihova svojstva. Brojevni izrazi. Linearne jednačine i nejednačine u skupu racionalnih brojeva – rješavanje i primjena.

4. TEMA – UGAO I TROUGAO

Ponavljanje pojma ugla. Jednakost uglova. Uglovi sa paralelnim kracima. Uglovi sa normalnim kracima.

Trougao. Vrste trouglova prema stranicama i uglovima. Uglovi trougla. Zbir uglova trougla. Odnos stranica i uglova u trouglu. Odnos stranica u trouglu. Simetrala duži i simetrala ugla. Konstrukcije nekih uglova (60° , 120° , 45° , 75° , 135°). Izometrijska preslikavanja. Podudarnost trouglova. Primjena pravila o podudarnosti trouglova. Osnovne konstrukcije trougla. Pravougli trougao. Značajne tačke trougla i njihove konstrukcije. Centralni i periferni ugao. Uzajamni položaj prave i kružnice. Konstrukcija tangente kružnice. Uzajamni položaj dvije kružnice. Opisana i upisana kružnica trougla.

5. TEMA – ČETVEROUGAO. OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA

Četverougao. Vrste četverouglova. Uglovi četverougla. Paralelogram. Svojstva paralelograma. Vrste paralelograma. Pravougaonik.

Romb. Kvadrat. Konstrukcije paralelograma. Trapez. Svojstva trapeza. Srednja linija trapeza. Konstrukcije trapeza. Deltoid. Pojam i svojstva. Konstrukcije deltoida.

Obim trougla i četverougla. Mjerenje površina. Površina paralelograma. Površina trougla. Površina trapeze. Površina četverougla sa normalnim dijagonalama.

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	STICANJE ZNANJA <ul style="list-style-type: none"> - Upoznavanje sa odnosom pozitivnog razlomka i decimalnog broja i pretvaranje iz jednog oblika u drugi, - Usvajanje pravila za izvođenje računskih operacija sa decimalnim brojevima, - Shvatnje matematičke i praktične potrebe uvođenja negativnih brojeva, upoznavanje strukture skupa Z i skupa Q, - Određivanje apsolutne vrijednosti cijelog i racionalnog broja, - Usvajanje postupka za izvođenje osnovnih računskih operacija u skupu Z i u skupu Q uz korištenje njihovih svojstava, - O rješavanju izraza sa racionalnim brojevima, - O jednačinama i nejednačinama u skupu Z i u skupu Q, - Upoznavanje podjele trouglova i četverouglova i usvajanje njihovih osnovnih svojstava, - Shvatnje relacije podudarnosti trouglova i njene primjene u izvođenju osnovnih konstrukcija trougla i četverougla, - Upoznavanje značajnih tačaka trougla. - Računanje obima i površine trougla i četverougla	UČENIK ĆE ZNATI: <ul style="list-style-type: none"> - Uočiti vezu između razlomaka i decimalnih brojeva i znati ih predstavljati na brojevnoj pravoj, - Obavljati sve četiri računske operacije sa decimalnim brojevima, - Prepoznati cijele i racionalne brojeve i odrediti njihov položaj na brojevnoj pravoj, - Izvoditi osnovne računske operacije u skupu Z i u skupu Q i primjenjivati racionalne postupke u računanju, - Rješavati i primjenjivati jednačine i nejednačine u praktičnim problemima, - Dokazivati jednostavnije tvrdnje i rješavati praktične zadatke primjenom tvrdnji o trouglu i četverouglu, - Izvoditi osnovne konstrukcije trougla i značajne tačke trougla i osnovne konstrukcije četverougla. - Računati obim i površinu trougla i nekih četverouglova

SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA: <ul style="list-style-type: none"> - Za brzo i tačno računanje (usmeno i pismeno), - Precizno izražavanje i simboličko zapisivanje, - Kombiniranje i racionalisanje postupaka u radu, - Samostalnog otkrivanje novih činjenica, - Logičkog mišljenja primjenom misaonih operacija komparacije, analize i sinteze, - Izvođenje pravilnih zaključaka putem indukcije i dedukcije, - Razvijanje mišljenja identifikacijom i diferencijacijom, - Samostalno sastavljanje zadataka. 	UČENIK ĆE MOĆI: <ul style="list-style-type: none"> - Raditi sistematično, ustrajno, precizno i postupno, - Logički povezivati podatke i izvoditi zaključke, - Prevoditi tekstualne zadatke na matematički jezik, - Planski pristupiti problemima i rješavati ih, - Sigurno i spretno koristiti geometrijski pribor, - Samostalno sticati znanje primjenom didaktičkog materijala, - Pripremati se za nastavak daljeg matematičkog obrazovanja.
VRIJEDNOSTI I STAVOVI:	RAZVIJANJE SPOZNAJA O DRUŠTVENIM VRIJEDNOSTIMA: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje samopouzdanja i odgovornosti, - Samokontrole i kontrole drugih u radu, - Kritičko o samokritičko prihvatanje greške, - Rada, drugarstva i uzajamne pomoći u učenju, - Uspostavljanje grupne saradnje, - Karakternim osobinama učenikove ličnosti. 	UČENIK ĆE: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijati iskustvo i potrebu za kolektivni rad, - Razumjeti razlike u sposobnostima i predznanju drugih, - Uvažavati zahtjeve govorne komunikacije i stavove drugih učenika, - Prepoznati primjenu matematičkog mišljenja u životu savremenog čovjeka.

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA SEDMI RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola – četiri časa sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1. RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU <ul style="list-style-type: none"> • Decimalni zapis razlomka. Decimalni brojevi. • Pretvaranje decimalnog broja u razlomak. • Pridruživanje tačaka brojevne poluprave decimalnim brojevima. • Upoređivanje decimalnih brojeva. • Zaokruživanje decimalnih brojeva. • Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva. • Svojstva sabiranja decimalnih brojeva. • Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem decimalnih brojeva : $x+a=b$; $x-a=b$; $a-x=b$; $(x-a)+b=c$; $(x+a)-b=c$ 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam decimalnog razlomka i decimalnog broja, način zapisivanja i čitanja te prevođenja iz jednog oblika u drugi. • Prikazuju decimalne brojeve sa jednom decimalnom na brojevnoj polupravoj. • Istražuju koji je od dva decimalna broja veći, redaju tri ili više decimalnih brojeva po veličini. • Zaokružuju decimalne brojeve do zadanog broja decimala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se za pismeno i usmeno matematičko izražavanje. • Prepoznaju matematičke sadržaje u tekstualnim zadacima. • Na konkretnim primjerima dijeljenja uviđaju potrebu izračunavanja i 	<ul style="list-style-type: none"> • Značaj znanja o vezi razlomaka i decimalnih brojeva. • Interes za rješavanje zadataka u životnim situacijama. • Osjećanje odgovornosti i kritičnosti prema svome i tuđem radu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvježbavaju računanje sa decimalnim brojevima kako bi ih mogli primjenjivati u nastavi geometrije i fizike. • Rješavaju osnovne matematičke probleme potrebne za nastavak 	<ul style="list-style-type: none"> • Vježba učenike transformacijama i upoređivanju razlomaka uporedno u oba zapisu. • U operacijama sa decimalnim brojevima i razlomcima izbjegava glomazna računanja. • Insistira na razumjevanju pojmova i uvježbavanju pojedinih postupaka. Za nastavnu jedinicu: dijeljenje decimalnih brojeva priprema veći broj zadataka i uvježbava učenike kako bi ta operacija postala njihovo

<ul style="list-style-type: none"> Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem decimalnih brojeva: $x+a < b$; $x+a > b$; $x-a < b$; $x-a > b$; $a-x < b$; $a-x > b$. Množenje decimalnih brojeva . Osobine množenja decimalnih brojeva. Dijeljenje decimalnih brojeva. Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem decimalnih brojeva: $ax=b$; $x:a=b$; $a:x=b$; $ax+b=c$; $ax-b=c$. Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem decimalnih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Izvode osnovne računske operacije sa decimalnim brojevima; vrše procjenu rješenja prije računanja; primjenjuju stečeno znanje na preračunavanje mjernih jedinica. Rješavaju razilčite jednačine i nejednačine pomoću svojstava računskih operacija. Rješavaju tekstualne zadatke uz primjenu jednačina i nejednačina. 	<p>zadržavanja određenog broja decimala.</p> <ul style="list-style-type: none"> Primjenjuju znanja o decimalnim brojevima u rješavanju zadataka iz svakodnevnog života. 		<ul style="list-style-type: none"> školovanja. Aktivno učestvuju u svim oblicima nastavnog rada u školi, a kod kuće rade domaće zadatke. 	<trajno td="" vlasništvo.<=""></trajno>
<p>2. CIJELI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> Pojam negativnog cijelog broja. Skup cijelih brojeva. Pridruživanje cijelih brojeva tačkama brojevne prave. Suprotni brojevi. Apsolutna vrijednost cijelog broja. Uređenje u skupu cijelih brojeva. Sabiranje cijelih brojeva. Oduzimanje cijelih brojeva. Svojstva sabiranja cijelih brojeva. Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem cijelih brojeva. Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem cijelih brojeva. Množenje cijelih brojeva i svojstva množenja. Dijeljenje cijelih brojeva. Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem cijelih brojeva. Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem cijelih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Razlikuju pozitivne i negativne cijele brojeve i prepoznaju ih u primjerima iz svakodnevnog života. Pridružuju cijele brojeve tačkama brojevne prave. Usvoje pojmove suprotan broj i apsolutna vrijednost. Određuju apsolutnu vrijednost cijelog broja i cijele brojeve ako je zadana njihova apsolutna vrijednost. Upoređuju zadane cijele brojeve. Usvajaju postupak za izvođenje računskih operacija sa cijelim brojevima. Znaju nabrojati svojstva operacija u skupu cijelih brojeva. Uspješno rješavaju jednačine i nejednačine datih oblika u skupu cijelih brojeva. Izvode računske operacije u skup Z racionalnim postupcima. 	<ul style="list-style-type: none"> Pravilno shvataju potrebu uvođenja negativnih brojeva. Upotrebljavaju prethodno stečeno znanje o svojstvima računskih operacija. Usvojeno znanje o cijelim brojevima znaju primjeniti pri rješavanju zadataka iz svakidašnjice. Ospozivaju se za izračunavanje vrijednosti jednostavnijih izraza sa više operacija i zagradu u skupu cijelih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Pokazuju želju za usvajanjem novih znanja i proširivanje postojećih. Razvijaju upornost, dosljednost i ostale pozitivne crte ličnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> Učestvuje u svim etapama i oblicima rada (par, grupa). Računaju na različite načine, vertikalno i horizontalno, pomoću brojne prave. Logički zaključuju i vrše procjenu pri rješavanju zadataka. Predviđaju približan rezultat. Pomažu nastavniku u izradi zidnih slika. 	<ul style="list-style-type: none"> Ponavlja usvojena znanja o skupu prirodnih brojeva. Postepeno formira skup cijelih brojeva kao proširenje skupa N. Od samog početka cijele brojeve prikazuje na brojevnoj pravoj i u vezi s tim definira urednost u skupu cijelih brojeva. Uz adekvatnu motivaciju objašnjava i uvježbava postupke za izvođenje računskih operacija, jednačina i nejednačina na osnovu definicija računskih radnji. Podstiče na razumijevanje i primjenu na razne probleme iz okoline. Redovno prati i ocjenjuje rad učenika.

<p>3. RACIONALNI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> Pozitivni i negativni racionalni brojevi. Skup racionalnih brojeva. Predstavljanje racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj. Apsolutna vrijednost racionalnog broja. Uređenje u skupu racionalnih brojeva. Decimalni zapis racionalnog broja. Sabiranje i oduzimanje racionalnih brojeva. Svojstva sabiranja racionalnih brojeva. Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem racionalnih brojeva. Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem racionalnih brojeva. Množenje racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom zapisu). Svojstva množenja racionalnih brojeva. Dijeljenje racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom obliku). Brojevni izrazi sa racionalnim brojevima sa osnovnim računskim operacijama (sa zagradama i bez zagrada). Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem racionalnih brojeva. Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem racionalnih brojeva. Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznatom. 	<ul style="list-style-type: none"> Shvataju uvođenje pozitivnih i negativnih racionalnih brojeva, zapisuju racionalne brojeve u obliku razlomka i decimalnog broja. Procjenjuju i zaključuju između koja dva cijela broja se nalazi zadani racionalni broj i na brojevnoj pravoj prikazuju racionalne brojeve sa nazivnikom manjim od 10. Upoređuju racionalne brojeve zapisane u obliku $\frac{a}{b}$ i u obliku decimalnog broja. Izvode osnovne računske operacije u skupu racionalnih brojeva uz korištenje svojstava tih operacija. Rješavaju jednačine i nejednačine u skupu racionalnih brojeva, usvajaju pojam rješenja jednačine, vrše provjeru rješenja i objašnjavaju postupak rješavanja. Čitaju, sastavljaju i određuju vrijednosti jednostavnijih izraza sa racionalnim brojevima. Izvode računske operacije u skupu Q racionalnim postupcima. 	<ul style="list-style-type: none"> Prenošenjem definicija i pravila sa jednog skupa na drugi osposobljavaju se za zaključivanje po analogiji. Ovladaju operacijama racionalnim brojevima do nivoa njihove primjene i potpune usvojenosti. Primjenjuju pravila računanja u izradi praktičnih zadataka iz geometrije pri izračunavanju površina raznih figura. Razumiju i analiziraju problemske zadatke, mogu zapisati jednostavnije probleme u obliku jednačine. Razvijaju sposobnost da grešku shvataju kao podsticaj za ponovni rad. Osposobljavaju se da samostalno izaberu pogodniji oblik racionalnog broja u smislu racionalnog pristupa u rješavanju zadatka. 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj svijesti o potrebi računanja i primjene stečenog znanja u zadacima iz životnih situacija. Samostalno sastavljaju zadatke koristeći matematički jezik za iskazivanje teksta. Motiviranost za individualni i rad u parovima. Jasan osjećaj vlastitog dostignuća. 	<ul style="list-style-type: none"> Učenici treba da ponove pozitivne razlomke, decimalne brojeve i cijele brojeve kako bi mogli usvojiti nova znanja (skup Q). Pregledno i uredno zapisuju i rješavaju zadatke. Da vrše samokontrolu svoga rada i provjeravaju rješenja. Sami odlučuju o načinu rješavanja zadatka i o karakteru rješenja. Koriste udžbenik i dostupne zbirke zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> Formira skup racionalnih brojeva kao proširenje već upoznatih skupova. Radi boljeg uočavanja ilustrira pridruživanje tačaka brojevne prave racionalnim brojevima. Uvježbava računske operacije u skupu Q i u izračunavanju vrijednosti brojnih izraza. Razvija naviku racionalisanja postupaka u radu. U rješavanju jednačina i nejednačina sa učenicima razgovara o prirodi rješenja i insistira na provjeravanju dobivenih rezultata. Osposobljava učenike u prevodenju tekstualnih zadataka u oblik jednačine i nejednačine. Izbor problema vrši kvalitativno i u skladu sa mogućnostima učenika. Koristi radne listiće za provjeru usvojenosti pojedinih računskih operacija u skupu racionalnih brojeva, izrađuje programirani materijal za samostalno učenje.
---	--	--	--	--	--

<p>4. UGAO I TROUGAO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jednakost uglova • Uglovi sa paralelnim kracima. • Uglovi sa normalnim kracima. • Trougao. Elementi trougla. • Uglovi uz presječnicu paralelnih pravih (transferzalni uglovi). • Vrste trouglova prema prema stranicama i prema uglovima. • Zbir unutrašnjih uglova trougla. • Vanjski uglovi trougla. • Odnos stranica i uglova u trouglu. • Odnos stranica u trouglu. • Konstrukcije uglova ($60^0, 120^0, 30^0, 45^0, 75^0, 135^0$). • Podudarnost trouglova. Pravila podudarnosti. • Primjena pravila podudarnosti kod pravouglog i jednakokrakog trougla. • Osnovne konstrukcije trougla. • Pravougli trougao • Centar opisane i centar upisane kružnice trougla. • Težište i orto centar trougla. • Značajne tačke trougla. • Centralni i periferijski ugao. • Uzajamni položaj prave i kružnice. Konstrukcija tangente kružnice. • Uzajamni položaj dvije kružnice. • Opisana i upisana kružnica trougla 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaju jednake uglove • Usvoje pojam trougla i elemente, razlikuju vrste trouglova i primjenjuju pravilo odnosa između elemenata trougla. • Definiraju pojam transferzale i prepoznaju uglove uz presječnicu. • Znaju dokazati jednostavnije tvrdnje o uglovima trougla i primjenjivati ih u zadacima. • Konstruiraju uglove primjenjujući svojstva simetrale ugla. • Svate podudarnost trouglova i usvoje simbol podudarnosti. • Razlikuju pravila o podudarnosti trouglova i znaju ih primijeniti u izvođenju osnovnih konstrukcija trougla. • Izvode osnovne konstrukcije trougla primjenom sve četiri etape (skiciraju, analiziraju, konstruiraju i diskutuju rješenje). • Konstruktivno određuju značajne tačke trougla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost za posmatranje, zapažanje i zaključivanje. Svojstva transferzalnih uglova znaju primjeniti na rješavanje zadataka. • Uočavaju praktični značaj primjene znanja o podudarnosti trouglova. • Uočavaju neophodnost primjene podudarnosti kada to nije naglašeno. • Osposobljavaju se za analitičko mišljenje naročito uočavanjem zavisnosti među datim elementima trougla kao i za utvrđivanje redoslijeda konstruktivnih koraka. • Osposobljavaju se za precizno izražavanje i simboličko zapisivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju preciznost u mjerenu, crtanj i geometrijskim konstrukcijama. • Razvijanje sposobnosti posmatranja, zapažanja i logičkog mišljenja. • Razvijanje zapažanja posebnog i općeg. • Uočavaju ulogu i značaj matematike u svakodnevnom životu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prati predavanja nastavnika. • Aktivno posmatra, uočava odnose među elementima. • Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičku simboliku. • Priprema didaktički materijal i vrši potrebne oglede. • Vrednuje rezultate svoga rada i izražava kritičnost u radu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi sadržaj nadovezuje na ranije stečeno znanje o trouglu. • Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova trougla pri čemu navodi učenike na samostalno logičko zaključivanje. • Objasnjava odnos stranica i uglova u trouglu pomoću svojstava osne simetrije. • Dokazuje tvrdnju o odnosu stranica u trouglu i izvodi ogled na svom demonstracionom modelu a učenici na svojim modelima. • Pravila podudarnosti primjenjuje kroz raznovrsne zadatke i sa umjerenim zahtjevima. • Posebnu pažnju posvećuje svakom koraku u rješavanju konstruktivnog zadatka. • Učenike potiče na urednost i preciznost u radu, pravilno formulisanje iskaza i zaključka. • Koristi model za demonstraciju zbira unutrašnjih uglova u trouglu, mehaničko kretanje modela trougla pri dokazivanju podudarnosti, grafoskop, nastavne plakate i dr.
<p>5. ČETVEROUGAO, OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETRVEROUGLA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Četverougao. Elementi četverougla. • Vrste četverouglova. • Uglovi četverougla. • Paralelogram. Svojstva paralelograma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvoje pojam četverougla i elemente, razlikuju vrste četverouglova i prepoznaju ih na predmetima i modelima. • Učenici trebaju naučiti definirati paralelogram, 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se za uočavanje i raspoznavanje četverouglova u okolini. • Stiču vještina korištenja pribor, 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje radnih navika, smisla za preciznost, tačnost, upornost. • Razvijanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažljivo prati rad nastavnika, pravilno piše i crta u svojoj teci. • Samostalno uočava i logički zaključuje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja pojam izlomljene linije i mnogouglu, završava izgradnju pojma četverougla. • Izvršava klasifikaciju četverouglova naglašavajući nove pojmove i odnose. • Dokazuje tvrdnju o zbiru

<ul style="list-style-type: none"> • Vrste paralelograma. Pravougaonik, romb, kvadrat. • Konstrukcije paralelograma. • Trapez. Svojstva trapeza. Srednja linija trapeza. • Konstrukcije trapeza. • Deltoid. Svojstva deltoida. • Konstrukcija deltoida. • Obim trougla i četverougla. • Mjerjenje površina. • Površina paralelograma. • Površina trougla. • Površina trapeze. • Površina četverougla sa normalnim dijagonalama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvadrat, romb, kvadrat, trapez i deltoid. • Znaju dokazivati tvrdnje kod paralelograma i trapeza i iste primjenjivati u zadacima. • Svataju zajednička i posebna svojstva paralelograma i primjenjuju ih. • Izvode konstrukcije svih četverouglova i obrazlažu ih. • Rješavaju jednostavnije zadatke sa srednjom linijom trapeza. • Savladati pojmove obima i površine • Naučiti formule za računanje obima i površine 	<ul style="list-style-type: none"> • Tačnost i preciznost u radu. • Razvijaju matematičko mišljenje primjenom dedukcije u dokazima svojstava paralelograma. • Osposobljavaju se za precizno formuliranje pojmove i definicija kod podjele četverouglova. • Koriste pravilno matematičko izražavanje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnosti za posmatranje, opažanje i logičko stvaralačko mišljenje. • Razvijanje osjećaja odgovornosti za izvršavanje postavljenih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Učestvuje neposredno u dokazivanju tvrdnji. • Redovno radi domaće zadatke i ulaže napor da shvati gradivo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Unutrašnjih i vanjskih uglova četverougla zajedno sa učenicima. • Dokazuje svojstva srednje linije trapeza i svojstva jednakokrakog trapeza. • Odgovarajući pažnju obraća pojmu deltoida i razumjevanju njegovih svojstava. • Priprema modele za što prirodniji pristup pojmu obima i površine trougla i četverougla
---	--	--	---	---	---

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

1. TEMA – RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU

U ovoj temi obraditi decimalne brojeve, računske operacije sa decimalnim brojevima i racionalnu tehniku računanja.

- Uvesti pojma decimalnog broja kao rezultat mjerena veličine koja se ne može tačno izmjeriti jedinicom za mjerjenje nego i merenim dijelovima. Potrebno je da učenici sami mjere veličine i predstavljaju ih decimalnim brojevima.
- Vježbati čitanje i pisanje decimalnih brojeva, pomjerati zarez u datim decimalnim brojevima udesno ili ulijevo.
- Uspoređivati decimalne brojeve po analogiji sa uspoređivanjem prirodnih brojeva (najjednostavnije je poredati ih tako da im se dopisivanjem nula izjednači broj decimala, a onda izvršiti poređenje kao da su prirodni brojevi).
- Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva obraditi na konkretnim problemima (prvo kao sabiranje i oduzimanje imenovanih brojeva) uz naglašavanje kako treba vršiti potpisivanje.
- Kod množenja ići ovim redom: množenje decimalnog broja prirodnim (jednocifrenim, dekadnom jedinicom, višecifrenim brojem) a zatim množenje decimalnog broja decimalnim brojem.
- Provjeravati zakone komutacije, asocijacije i distribucije u računskim zadacima.
- Dijeljenje decimalnih brojeva vršiti koristeći imenovane brojeve pa tek onda preći na dijeljenje neimenovanih brojeva.
- Vježbati i dijeljenja u kojima je rezultat beskonačan periodičan decimalan broj i objasniti periodičnost decimalnog broja..

- Pokazati pravila u vezi sa odbacivanjem zadnjih decimala (zaokruživanje decimalnih brojeva na približne vrijednosti koje mogu biti manje ili veće od datih decimalnih brojeva).

2. TEMA – CIJELI BROJEVI

Pri uvođenju cijelih brojeva treba iskoristiti znanja o prirodnim brojevima, ali je potrebno koristiti i druga znanja i iskustva učenika.

- Formirati pojam pozitivnog i negativnog broja korištenjem nekih matematičkih i praktičnih razloga: rješavanja jednačina, izvodljivosti računskih operacija, računanja sa veličinama koje se mogu mijenjati u dva suprotna smjera (vrijeme, kretanje udesno – ulijevo, gore – dole, geografska dužina i širina itd.).
- Definirati pojam suprotnog broja na brojevnoj pravoj povezujući to sa centralnom simetrijom.
- Istaknuti značenje predznaka + i – brojeva za razliku od znakova za računske operacije sabiranja i oduzimanja.
- Prvo definirati skup cijelih negativnih brojeva i uvesti drugi naziv za skup prirodnih brojeva (kao skup pozitivnih cijelih brojeva), a zatim definirati skup cijelih brojeva.
- Ilustrirati apsolutnu vrijednost i upoređivanje cijelih brojeva na brojevnoj pravoj i upotrijebiti termin „koordinata tačke“.
- Sabiranje cijelih brojeva izvesti koristeći primjere stanja temperature, promjene vodostaja rijeke, nadmorske visine – dubine mora, dobitka – gubitka i dr. Zatim sabiranje ilustrirati na brojevnoj pravoj i poslije više primjera usmenog računanja uvesti definiciju sabiranja cijelih brojeva.
- Operaciju oduzimanja uvesti kao obrnutu operaciju sabiranju čime je postignut jedan od ciljeva proširivanja skupa prirodnih brojeva do skupa cijelih brojeva.
- Koristiti odgovarajuće primjere iz stvarnosti za uvođenje definicije množenja u skupu cijelih brojeva. Poslije toga dati zadatke u kojima se izračunavaju proizvodi od dva faktora, a zatim preći na proizvode od više faktora.
- Dijeljenje definisati kao obrnutu operaciju operacije množenja.
- Pokazati svojstva operacija sabiranja i množenja na primjerima.
- Jednačine u skupu Z rješavati na osnovu svojstava računskih operacija, a za rješavanje nejednačina koristiti svojstva nejednakosti i svojstva računskih operacija.

3. TEMA – RACIONALNI BROJEVI

Realizacija ove tematske cjeline vrši se proširivanjem skupa Z cijelih brojeva na osnovu čega se određenim matematičkim postupcima gradi i razvija skup Q racionalnih brojeva i skup R realnih brojeva (8. razred).

- Uvesti prvo skup negativnih razlomaka a zatim skup racionalnih brojeva.
- Ponoviti sa učenicima decimalni zapis pozitivnog razlomka da bi mogli usvojiti decimalni zapis racionalnog broja.
- Operacije sabiranja i oduzimanja koje su već definisane u skupu cijelih brojeva proširiti sa skupa cijelih u skup svih racionalnih brojeva.
- Potvrditi na primjerima svojstva sabiranja u skupu Q , ne treba ih dokazivati.
- Uvesti definiciju oduzimanja u skupu Q polazeći od definicije oduzimanja u skupu Q^+ (6. razred) i ilustraciju oduzimanja na brojevnoj pravoj.
- Obraditi rješavanje jednačina i nejednačina u skupu Q određujući nepoznate komponente zbiru ili razlike na osnovu zavisnosti rezultata od komponenata.
- Koristiti znanja o množenju pozitivnih razlomaka i o množenju cijelih brojeva za usvajanje pravila za množenje racionalnih brojeva.
- Dijeljenje, kao obratnu operaciju uvesti pomoću već poznatih pravila množenja.
- Rješavanje jednačina i nejednačina zasnovati na definicijama operacija množenja i dijeljenja. Obratiti pažnju slučaju kada se nejednačina množi, odnosno dijeli negativnim brojem.

4. TEMA – UGAO I TROUGAO

Proučavanje trougla treba nadovezati na usvojena znanja o trouglu u nižim razredima. Zato je potrebno ponoviti sve što se zna o trouglu a nova znanja usvajati posmatranjem, neposrednim mjerjenjem i ogledom.

- Formirati pojam trougla kao skup tačaka.
- Crtati uglove sa paralelnim i normalnim kracima korištenjem pribora.
- Predočiti sve elemente trougla i insistirati da nasuprot svakog vrha odnosno ugla trougla je odgovarajuća stranica i obrnuto.
- Odrediti zbir uglova trougla eksperimentalno na modelu trougla od papira, a zatim izvesti dokaz da je $\alpha + \beta + \gamma = 180^\circ$.
- Odnos stranica i uglova u raznostraničnom trouglu uočiti posmatrajući ilustracije ili projekciju sa grafofolije više trouglova. Dokazati tvrdnju.
- Odnos stranica u trouglu najprije pokazati na odgovarajućem modelu a zatim izvesti dokaz tvrdnje. Obrnutu tvrdnju ne treba dokazivati.
- Ponoviti podudarnost duži, uglova i geometrijskih figura uopće prije obrade sadržaja o podudarnosti trouglova.

- Dokazati podudarnost trouglova koristeći ogled (mehaničko kretanje modela trougla). Upotrijebiti i grafoskop.
- Koristiti osobine simetrala duži i ugla u obradi centra opisane i centra upisane kružnice.
- Eksperimentalno provjeriti težište trougla i objasniti odnos dijelova težišne duži jer se to koristi kod određivanja poluprečnika upisane i opisane kružnice jednakostraničnog trougla.
- Izvesti zaključak o centru opisane kružnice pravouglog trougla.
- Osnovne konstrukcije trougla bazirati na primjeni pravila podudarnosti i elementarnih konstrukcija (određivanje presjeka dvije prave, prave i kružnice i dvije kružnice).
- Rješavati konstruktivne zadatke po etapama, a naročito insistirati na analizi jer je ona bitna za uviđanje zavisnosti među datim elementima, kao i za utvrđivanje svih koraka u samoj konstrukciji.

5. TEMA – ČETVEROUGAO. OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA

Znanja o nekim četverouglovima učenici su dobili u mlađim razredima što sada treba ponoviti i nastaviti sa detaljnijom obradom ovog sadržaja.

- Objasniti pojam četverougla pomoću pojma mnogougla. Početi sa posmatranjem objekata u učionici i na pripremljenim modelima.
- Precizirati pojmove: suprotne stranice i suprotni uglovi, susjedne stranice i uzastopni uglovi.
- Dokazati tvrdnje o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova četverougla koristeći tvrdnje o zbiru unutrašnjih uglova trougla i suplementnost uporednih uglova. Ove dokaze učenici mogu samostalno izvoditi uz pomoć nastavnika.
- Ukažati na određenost četverougla sa pet elemenata.
- Ukaživati na uslove sadržane u definicijama jer to smanjuje broj potrebnih elemenata za konstrukciju paralelograma, trapeza, deltoida,... Učenicima mora biti jasno zašto je za konstrukciju ma kog četverougla neophodno pet elemenata, a za kvadrat samo jedan.
- Dokazati osnovna svojstva paralelograma: jednakost suprotnih stranica, jednakost suprotnih uglova, da se dijagonale polove i izvesti zaključak da ova svojstva imaju i posebni paralelogrami: pravougaonik, kvadrat i romb. Insistirati na tome da svaki učenik zna ove dokaze.
- Crtati i konstruisati različite deltoide i u različitim položajima radi pravilnog shvatanja ovog četverougla, jer sama definicija asocira na romb i kvadrat.
- Izvršiti sistematizaciju znanja o četverouglovima prikazivanjem skupa četverouglova Venovim dijagramom (koristiti grafofolije ili crteže četverouglova).
- Pomoću svakodnevnih primjera uvesti pojam obima i površine trougla i četrerougla.
- Naučiti ih da sistemom slaganja slika znaju izračunati površinu komplikovаниjih slika pomoću površina jednostavnijih već poznatih slika(kombinacije trouglova, pravougaonika i sl.).

Ocenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima.

U skladu s tim, ocenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima.Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocijenjivati dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocenjivanju potrebno je pratiti i ocenjivati: kreativnu razradu nekog zadatka , rad na projektu, učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocenjivanje i samoocenjivanje i dr. U svakom polugodištu radi se po jedna školska pisana zadaća.

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi.Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobenosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik MATEMATIKE i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učeće roditelja.

FIZIKA **VII RAZRED**

(Devetogodišnja osnovna škola - 1 sata sedmično/tjedno – 35 sati godišnje)

Zašto učiti fiziku

Fizika je fundamentalna prirodna nauka i osnova razvoja tehnologije. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio kulturnog naslijeđa čovječanstva, nastava fizike značajno doprinosi općem obrazovanju, za nastavak školovanja i profesionalno usmjeravanje.

Ovaj program fizike koncipiran je tako da se učenici kroz znanje fizike upoznaju s bitnim elementima procesa fizikalnog saznanja i spoznajama do kojih je fizika došla tokom svog razvoja. U kontekstu toga, nastava fizike doprinosi razvoju mišljenja svojstvenog nauci i usvajanju jezika i metoda fizike, kao i koncepata, zakona i teorija koje uokviruju savremena saznanja o materijalnom svijetu i korištenju tog znanja u različitim situacijama. Nastava fizike također podržava učenika/cu u razvoju njegove/njene osobnosti i u formiraju modernog pogleda na svijet, te pravljenju svakodnevnih izbora, posebno onih koji su vezani za demokratsku i kulturnu participaciju u društvu, očuvanje prirodne sredine i racionalnu upotrebu energetskih resursa. S druge strane, ona olakšava učeniku ovladavanje gradivom hemije, biologije, geografije, matematike, tehničke kulture, informatike, a i u izvjesnoj mjeri i drugih nastavnih predmeta u osnovnoj školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
<u>Znanje fizike:</u> Procesi	<p>Posmatrati i mjeriti radi prikupljanja informacija o tijelima i pojavama u prirodi;</p> <p>Klasificirati tijela i pojave na osnovu sličnosti, razlika i povezanosti;</p> <p>Postavljati hipoteze;</p> <p>Izvoditi eksperimente radi otkrivanja informacija i testiranja hipoteza;</p>	<p>Razumije i koristi osnovne elemente metoda fizike i kritičkog mišljenja;</p> <p>Identificira kvalitativne i kvantitativne fizikalne veličine; Koristi odgovarajući pribor/eksperimentalne uređaje i instrumente; Koristi SI mjerne jedinice i prefikse (mikro, mili, centi, kilo, mega);</p> <p>Koristi određena svojstva na osnovu kojih smješta tijelo ili pojavu u sistem klasifikacije; Identificira svojstva na kojim je sistem klasifikacije zasnovan;</p> <p>Formulira pitanja na koja treba odgovoriti tokom istraživanja, pravi predpostavke zasnovane na iskustvu i konceptualnom razumijevanju;</p> <p>Planira i implementira jednostavne eksperimente prema datom uputstvu, uključujući izbor pribora i tehnologije; Identificira nezavisnu i zavisnu varijablu;</p>

	<p>Modelirati;</p> <p>Pronalaziti rješenja;</p> <p>Komunicirati;</p> <p>Sadržaj</p> <p>Činjenice koje se odnose na predmet proučavanja fizike i njenu primjenu, povezanost fizike sa drugim наукама i razvoj tehnologija, fizikalna svojstva tijela i pojava, građu tvari, efekte međudjelovanja, sile u prirodi, energiju i njeno korištenje, promjene stanja tvari;</p> <p>Konceptualni okvir tijela, tvari, fizičke pojave, fizikalnog stanja, međudjelovanja, sile, kretanja, energije, rada, topote, električnog naboja, električnog polja, istosmjerne struje stalne jačine, magnetnog polja, povezanosti električnih i magnetskih pojava, talasnog kretanja, zvuka, svjetlosti, prirodne strukture, građe atoma, procesa vezanih za promjene u atomskom jezgru;</p>	<p>Interpretira dati model, vrši predviđanja zasnovana na modelu i poredi ga s fizikalom realnošću;</p> <p>Rješava zadatke i primjerene probleme kvalitativno i kvantitativno;</p> <p>Opisuje, bilježi i izvještava o podacima i rezultatima istraživanja/mjerenja koristeći se jezikom fizike i odgovarajućim tabelama, graficima, matematičkim formulama, pisanim izvještajem; Diskutuje i objašnjava dobivene rezultate;</p> <p>Zna opisati čime se bavi fizika i njenu primjenu;</p> <p>Razumije ulogu i značaj fizike za razvoj nauke i tehnologije, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se fizikalna slika svijeta mijenja;</p> <p>Poznaje simbole i SI mjerne jedinice, pretvara veće jedinice u manje i obrnuto; Koristi fizikalne veličine da opiše svojstva tijela i tvari i da ih objasni uz pomoć tih veličina, kao i šire, za objašnjenje različitih pojava; Vrši različita mjerenja;</p> <p>Opisuje građu i stanje tvari koristeći se čestičnim modelom;</p> <p>Identificira i opisuje različita međudjelovanja u prirodi i predviđa promjene; Istražuje i upoređuje efekte djelovanja rezultujuće sile; Zna vezu između mase i težine tijela;</p> <p>Opisuje, objašnjava i analizira ravnomjerno i ravnomjerno ubrzano pravolinjsko kretanje u različitim reprezentacijama; Razumije razliku između kinematičkog i dinamičkog opisa kretanja, te stanja ravnoteže;</p> <p>Zna da se pritisak kroz čvrsta tijela i fluide ne prenosi na isti način, opisuje efekte djelovanja sile potiska;</p>
--	---	---

	<p>Zakoni: kretanja u kinematici, Newtonovi zakoni, Pascalov zakon, Arhimedov zakon, zakoni održanja, Ohmov zakon, Joule-Lenzov zakon, Faradayev zakon, zakoni geometrijske optike;</p> <p>Primjena znanja fizike</p> <p>Korelacija fizike s drugim predmetima</p>	<p>Identificira i opisuje različite oblike energije, transformaciju energije i povezanost sa radom; Uočava da neke fizikalne veličine imaju stalnu vrijednost i značaj zakona održanja u prirodi; Shvata princip rada jednostavnih mehaničkih uređaja i zna njihovu primjenu</p> <p>Razlikuje pojmove temperatura, toplosta i količina toplosti; Zna da se unutrašnja energija tijela može mijenjati radom i toplotom; Razumije stanje toploste ravnoteže; Razlikuje prenošenje toplosti vođenjem, strujanjem i zračenjem; Razumije da su makrosvojstva tvari povezana sa njenom strukturom, objašnjava zašto se temperatura tvari ne mijenja dok je u toku proces promjene agregatnog stanja, analizira svakodnevne primjere vezane za toplost;</p> <p>Identificira primjere električne i magnetne sile u svakodnevnom životu; Uočava povezanost električnih i magnetnih pojava; Zna veličine koje karakterišu električno i magnetno polje; Prikazuje i analizira električno kolo; Opisuje i objašnjava elektromagnetsku indukciju i njenu primjenu u prijenosu energije; Primjenjuje znanje fizike u tehničkoj kulturi i informatici;</p> <p>Ispituje i opisuje prostiranje talasa u različitim sredinama, opisuje njihove karakteristike i pojavu odbijanja i prelamanja; Identificira karakteristike i pojavu zvuka i svjetlosti; Istražuje odbijanje i prelamanje svjetlosti koristeći se modelom zrake svjetlosti i funkcioniranje ogledala, sočiva i prizme; Objavlja kako vidimo različito obojena tijela;</p> <p>Uočava lanac i razmjeru prirodnih struktura, od osnovnih čestica do galaksija, zna kako ilustrirati ove strukture i sisteme sa odgovarajućim modelima; Opisuje strukturu jezgra atoma, tipove i efekte radioaktivnog zračenja, fisiju i fuziju; Primjenjuje znanje fizike za razumijevanje hemije;</p>
Vrijednosti, stavovi, navike	<p>Podsticati interes učenika za proučavanje prirode i dalje obrazovanje u fizici;</p> <p>Razvijati navike na urednost, preciznost i tačnost, sistematičnost, međusobno uvažavanje, rad u grupama/ timu, samostalan rad, evaluaciju i samoevaluaciju;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p>	<p>Usvoji naučni pogled na svijet;</p> <p>Stekne neophodno saznanje o koristima učenja fizike;</p> <p>Zna cijeniti stavove i shvatiti drugih;</p> <p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad; Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema;</p>

OSNOVNI SADRŽAJ

VII. razred

1. Fizika i priroda
2. Mjerenje
3. Građa tvari

VIII. razred

1. Međudjelovanje, sila
2. Kretanje i sile
3. Pritisak
4. Energija i rad
5. Toplota

IX. razred

1. Naelektrisanja u našem okruženju
2. Električna struja
3. Magnetno polje
4. Talasi
5. Svjetlost
6. Prirodne strukture. Svijet atoma

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Ovaj nastavni program fizike usmjeren je na ciljeve i još više na očekivane rezultate odnosno ishode obrazovanja u fizici u osnovnoj školi.U skladu s tim, nastava fizike treba da bude zasnovana na učenju fizike kao sadržaja i procesa, odgovarajućem didaktičkom pluralizmu i korištenju multimedija, i što je najvažnije, aktivnom učeštu učenika u svim etapama nastavnog procesa. Obaveza je nastavnika fizike da nastavu fizike ispunи što više aktivnostima u kojim učenici stiču znanje sopstvenim iskustvom, podstiče radoznašlost i razvijanje kod učenika pozitivnog stava prema fizici.

Učeći fiziku učenici treba da steknu kvalitetno i primjenljivo znanje.Na nivou osnovne škole to uključuje konceptualno razumijevanje sadržaja fizike, učenje procesa promatranja opisivanja, upoređivanja, klasifikacije, prikupljanja i zapisivanja podataka, analize i tumačenja podataka, predviđanja i uopćavanja, i u skladu s tim, razvoj relevantnih sposobnosti i sticanje odgovarajućih vještina, vrijednosti, stavova i ponašanja.

Obrada nastavnih tema nije strogo obavezujuća, po redoslijedu i sadržaju, datim u programu. Nastavnik ima slobodu i odgovornost da raspoređuje nastavne sadržaje i obrađuje ih u širinu i dubinu, u okviru datog broja časova u razredu, vodeći računa o potencijalima i interesima svojih učenika, utvrđenim standardima obrazovnih postignuća u fizici i ostvarivanju principa inkluzivnosti u nastavi fizike.

U nastavi fizike poželjna je kombinacija raznovrsnih metoda i oblika rada. Za realizaciju predviđenih ciljeva i očekivanih rezultata u pojedinim dijelovima programa, veoma su pogodne problemski usmjerena i istraživačka nastava i rad u grupama/ timovima, te uključivanje učenika u izradu projekata

(eksperimentalnih iz fizike, koji integrišu više predmeta). Također, pored tradicionalnih medija neophodno je koristiti moderne medije, vodeći računa o njihovim didaktičkim potencijalima i funkciji.Stoga je upotreba kompjutera u nastavi fizike nezaobilazna (simulacije i animacije fizikalnih sadržaja, obrada rezultata mjerenja i njihovo grafičko predstavljanje, kreiranje modela, korištenje interneta i dr.). Rješavanje zadataka je izuzetno važna komponenta učenja fizike.Dominantno mjesto treba da zauzmu zadaci–pitanja, jednostavni računski, grafički i eksperimentalni zadaci. Poželjno je i uključivanje problemskih zadataka, primjerih učenicima.

Ocenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima.Za učenje fizike od bitnog značaja su sva tri područja učenja. Njihov sklad zavisi o prirodi izučavanog gradiva, ali se kao relevantan omjer može smatrati:

Znanje sadržaja fizike	60%
Procesi, sposobnosti i vještine	30%
Afektivno učenje	10%

Ocenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima.Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocjenjivati dok on izvodi zadani aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: izvođenje demonstracionih ogleda, laboratorijski rad učenika, kreativnu razradu nekog zadatka (esej), rad na projektu, izvedbe (referat, tehnički proizvod), učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocjenjivanje i samoocjenjivanje i dr. U svakom polugodištu osmog i devetog razreda radi se po jedna školska pisana zadaća.

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno o osobenosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno

prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik fizike i stručni tim za podršku učenika s posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Za realizaciju ovog programa fizike neophodno je da škola osigura specijaliziranu učionicu za fiziku, laboratorij (može zajednički za prirodne nauke) i spremište za učila. Za izvođenje eksperimenata škola osigurava potreban pribor odnosno uređaje za eksperimente (za eksperimente koje izvode učenici potrebno je najmanje šest kompleta), kao i obrazovne materijale i literaturu za potrebe redovne i izborne nastave fizike, slobodnih aktivnosti i učešće škole u raznim projektima.

FIZIKA, VII razred – 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI Znanje fizike: Proces i sadržaj			
Fizika i priroda	Pristup saznavanju prirode, metod fiziketeorija, eksperiment; Priroda, materija, kretanje, tvar, tijelo, čestica, fizikalni sistem, svojstva tijela, stanje; fizikalne pojave;	Zna da je fizika prirodna nauka i da se fizikalna slika svijeta mijenja; Kritički rasuđuje o ulozi i značaju fizike – fizika nudi objašnjenje prirode, a razvoj tehnologija doprinosi poboljšanju kvaliteta života čovjeka; Opisuje i upoređuje tijela i pojave po njihovim svojstvima, stanja tvari i promjene izazvane međudjelovanjima; Sistematski upoznaje značaj i etape eksperimenta u procesu saznanja u fizici;	Podsticanje interesa i radoznalost za spoznavanje prirode;	Promatraju i raspravljaju o različitim prirodnim pojavama i ogledima koje izvodi nastavnik; Sami izvode eksperimente, prikupljaju podatke, provjeravaju svoje ideje i zaključke, diskutuju i objašnjavaju dobivene rezultate, određuju uzroke (razloge) koji su doveli do određenog rezultata, povezujući to s prethodnim iskustvima i znanjem iz drugih predmeta;	Za uvođenje učenika u svijet fizike, nastavnik kreira problemsku situaciju, izvodeći odabранe eksperimente;
Mjerenje	Fizikalna veličina; Međunarodni sistem mjernih jedinica (SI); Mjerenje, mjerila, vrste grešaka, srednja vrijednost mjerene veličine;	Iskazuje fizikalnu veličinu kao umnožak brojne vrijednosti i mjerne jedinice; Prepoznaće simbole i SI mjerne jedinice nekih fizikalnih veličina; Razlikuju značenja za kilo, deci, centi i mili; Prepoznaće razloge zbog kojih se javljaju greške u mjerenu; Zna da odredi srednju vrijednost niza ponovljenih mjerena;	Razvoj svijesti o povezanosti teorije i eksperimenta;	Upoznaju se sa različitim mjerilima odnosno njihovim skalamama;	Priprema vježbe mjerenja; Vodi s učenicima raspravu o potrebi korištenja standardnih mjernih jedinica;
Mjerenje duljine	Duljina, metar (m);	Razlikuje pojmove dulžina i duljina, mjeri dulžine koristeći se odgovarajućim jedinicama i	Razvoj navike istraživanja;	Pocjenjuju i mijere duljine duljina, opseg, debljine, prečnika, određuju srednju vrijednost; Zapisuju podatke u odgovarajuće tabele i	Raspravlja s učenicima o važnosti duljine kao veličine u svakodnevnom životu, sportu, saobraćaju,

		instrumentima. Procjenjuje pogrešku mjerena na osnovu mjerne skale;		izračunavaju srednje vrijednosti; Iskazuju rezultate mjerena i o njima raspravljuju;	geografiji i dr., korištenju još nekih dopuštenih mjernih jedinica duljine;
--	--	---	--	--	---

Mjerenje površine i zapremine	Površina plohe, kvadratni metar (m^2); Zapremina tijela, kubni metar (m^3), litar (l);	Određuje površine i zapremine; Izražava te veličine odgovarajućim mjernim jedinicama. Uočava razliku između neposrednog i posrednog mjerena;	Tačnost i preciznost u mjerenu;	Određuju površine lista papira i zapreminu kvadra, uz prethodno procjenjivanje; Mjere zapreminu tečnosti; Određuju zapreminu nepravilnog čvrstog tijela koristeći se menzurom;	Raspravlja s učenicima o mogućnostima mjerena površine i zapremine;
Mjerenje mase	Masa tijela, kilogram (kg), vaga;	Mjeri masu tijela pomoću vase i izražava je u različitim jedinicama; Zna da svako tijelo ima određenu masu i da je njegova masa stalna veličina;	Razvoj navike rada u grupama/timovima;	Procjenjuju i mjere mase tijela koristeći se različitim vagama i izražavaju ih u različitim mjernim jedinicama, upoređuju mase različitih tijela;	Ukazuje na razliku između pojmove masa i težina tijela i na povezanost mase tijela sa vrstom tvari od koje je tijelo napravljeno, kao i njegovom zapreminom;
Mjerenje gustine	Gustina, kilogram po metru kubnom (kg/m^3)	Zna da je gustina količnik mase i zapremine tijela i da je karakteristično svojstvo tvari; Određuje gustinu različitih tijela i izražava je različitim mjernim jedinicama; Koristeći tablicu gustina određuje vrstu tvari od koje tijelo napravljeno;	Razvijanje svijesti o ograničenosti ljudskih čula i redu veličina objekata u prirodi;	Određuju gustinu pravilnih i nepravilnih čvrstih tijela i tečnosti; Određuju gustinu smješte dvije tečnosti; Na osnovu podataka za gustinu utvrđuju od koje je tvari napravljeno tijelo;	Pokazuje da neka tijela jednake zapremine imaju različite mase;
Mjerenje vremena	Vremenski period, trenutak; Mjerenje vremena, sekunda (s);	Razlikuje pojmove trenutak i vremenski period; Zna odnos sekunde prema minutu, satu, danu;	Raspravljanje o vremenu i jedinicama; Mjere periode trajanja nekih periodičnih pojava služeći se različitim instrumentima;	Raspravljuju o vremenu i jedinicama; Mjere temperature zraka,	Ukazuje na ulogu vremena i razliku između trenutka i vremena trajanja;
Mjerenje	Temperatura;	Pravilno očitava temperaturu na Celzijusovoj i			Priprema nizove zadataka za

temperature	Kelvin (K), stepen Celzijusov (°C); Mjerenje temperature;	Kelvinovoj skali;		vode, smješe hladne i zagrijane vode;	kontrolni rad; Ocjenjuje učenike;
Grada tvari	Čestični model tvari; Molekule, atomi; Agregatna stanja tvari;	<p>Interpretira čestični model tvari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da su tvari izgrađene od čestica i da se te čestice neprestano i nasumično kreću; - da neka fizička svojstva tvari značajno zavise o rasporedu molekula, odnosno međumolekularnom prostoru; - da je molekula građena od atoma; - da je atom građen od protona, neutrona i elektrona; <p>Klasificira tvari prema agregatnom stanju u kojem se nalaze;</p> <p>Pomoću čestičnog modela tvari opisuje i objašnjava razlike između čvrstih, tečnih i gasovitih tijela;</p>		<p>Koriste se internetom tražeći najbolju ilustraciju / simulaciju čestičnog modela tvari;</p> <p>Pišu eseje u kojima razmatraju fizička svojstva tijela, koristeći se čestičnim modelom tvari;</p> <p>Prezentiraju svoje rade;</p> <p>Zajedno s nastavnikom istražuju veze između eksperimentalnih činjenica i teorijskog modela- odgovaraju na pitanja nastavnika, iznose svoje ideje, predviđaju specifičnosti agregatnih stanja i kako ostvariti promjenu agregatnog stanja tvari;</p>	<p>Nastavnik stvara problemsku situaciju i uvodi pojam modela- vodi raspravu o gradi tvari (nprekinuta ili čestična), izvodi oglede, prikazuje modele molekula i atoma;</p> <p>Predstavlja historijski pregled spoznaje o čestičnoj gradi tvari.</p> <p>Demonstrira svojstva tvari u pojedinim agregatnim stanjima, služi se odgovaračim ilustracijama/ simulacijama;</p> <p>Ukazuje na povezanost fizike s hemijom;</p> <p>Ocenjuje učenike;</p>

BIOLOGIJA

VII RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola - 2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

Programski sadržaji biologije za sedmi razred posvećeni su izučavanju životinjskog svijeta. Svrha ovog programa je sticanje novih znanja o morfološkoj, anatomsкоj, funkcionalnoj raznolikosti životinja. Znanja iz navedenih oblasti povezana su sa sistematikom životinjskog svijeta, biološkom disciplinom koja je u najvećoj mjeri zastupljena u ovom programu. Dat je također osvrt na ponašanje životinja odnosno sticanje znanja iz oblasti etologije. Istaknut je privredni značaj i važnost pojedinih skupina ili vrsta životinja kao i nužnost njihove zaštite i očuvanja. Zatim, obuhvaćeni su mnogi uzročnici zaraznih bolesti kojima su izloženi ljudi i životinje kao i način zaštite.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
Cilj nastave biologije	Cilj nastave biologije je da učenicima obezbijedi sticanje osnovnih znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse čiji su sadržaji neophodni za razumijevanje bioloških pojava, procesa i zakonitosti o prirodi, te da doprinese kod učenika razvijanju pravilnog pogleda (svjetonazora) o živom svijetu. Također, učenike će senzibilirati u pogledu pravilnog odnosa prema prirodi, a posebno prema prirodnom nasljeđu Bosne i Hercegovine.	

Znanje biologije Procesi	<p>Posmatra, istražuje, prati i bilježi biološke pojave i procese kod živih organizama.</p> <p>Mikroskopirati;</p> <p>Modelirati;</p> <p>Ovladava metodama i tehnikama laboratorijskog rada u nastavi;</p> <p>Izvodi eksperimente radi otkrivanja informacija;</p> <p>Razumije sistem klasifikacije životinjskog svijeta utemeljenog na osnovu srodničkih odnosa.</p> <p>Stiče osnovna znanja o ponašanju životinja;</p> <p>Stiče znanja koja doprinose održavanju i unapređenju zdravlja čovjeka i životinja;</p> <p>Komunicira i iznosi svoje stavove, kritički razmišlja.</p> <p>Stiče osnovna znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse; uči sadržaje koji sa odnose na predmet proučavanja biologije i njihovu primjenu, povezanost biologije sa drugim naukama i razvojem tehnike; građu životinjske ćelije/stanice, diobu ćelije, razlika između biljne i životinjske ćelije; građu i funkciju životinjskog organizma</p>	<p>Razumije i koristi rezultate svog istraživanja za savladavanje nastavne građe i razvija kritičko mišljenje; Shvata i uočava da sva živa bića predstavljaju visoko organizirane prirodne sisteme (organizme, jedinke) građene od ćelija/stanica;</p> <p>Interpretira model i poredi ga sa prirodnom realnošću;</p> <p>Koristi odgovarajući laboratorijski pribor, radi u grupama, parovima i pojedinačno stičući nova znanja, vještine i navike;</p> <p>Identificira i razumije različitosti i sličnosti životinjskih vrsta, klasificira stečena znanja, proširuje ih i praktično primjenjuje;</p> <p>Učenici izvode disekcije nekih organizama: priprema, izvođenje, evaluacija;</p> <p>Posmatra živi svijet u prirodnom okruženju, bilježi rezultate, također koriste i druge izvore znanja;</p> <p>Razumije i koristi osnovne elemente naučnih metoda u biologiji;</p> <p>Učenici u parovima, a zatim u velikoj grupi razgovaraju o temi «Zdrav život»</p> <p>Svojim aktivnostima, u granicama mogućnosti, doprinosi očuvanju životne sredine koja je pogodna za neometan život organizama, ali i samog čovjeka kao dijela prirode.</p> <p>Radi u grupama, prikuplja materijale, pravi potfolije sa porukama protiv narušavanja ravnoteže u prirodi,</p> <p>Prihvata svjetonazor temeljen na dostignućima bioloških nauka i usvaja univerzalne odgojne vrijednosti.</p> <p>Zna opisati čime se bavi biologija i njenu primjenu;</p> <p>Razumije ulogu i značaj biologije za razvoj nauke i</p>
------------------------------------	--	---

Sadržaji Vrijednosti , stavovi, navike	<p>Sistematski pregled životinjskog svijeta temeljen na filogenetičkim odnosima;</p> <p>Ponašanje životinja; korištenje životinja u ishrani čovjeka; privredni značaj i zaštita;</p> <p>Primjena znanja biologije</p> <p>Podsticati interes učenika za proučavanje prirode i dalje obrazovanje u biologiji;</p> <p>Razvija naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija:</p> <p>Razvija navike u pogledu urednosti, preciznosti, tačnosti, sistematičnosti, međusobnog uvažavanja, rada u grupama/timu, samostalnog rada, evaluacije tuđih dostignuća i samoevaluacije;</p>	<p>tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se biološka slika svijeta mijenja tokom vremena;</p> <p>Razumije klasifikaciju životinjskih organizma prema stepenu složenosti građe tijela i drugih karakteristika;</p> <p>Opisuje, objašnjava i analizira ponašanje životinja u sklopu obrade pojedinih sistematskih kategorija;</p> <p>Uočava povezanost biologije sa hemijom/kemijom i fizikom kao i ostalim prirodnim i društvenim naukama;</p> <p>Usvoja naučni pogled na svijet;</p> <p>Stiče neophodno saznanje o koristi izučavanja biologije;</p> <p>Izgrađuje sposobnost kritičkog razmišljanja i rješavanja problema;</p> <p>Cijeni stavove i shvatanje drugih (sposobnost tolerancije);</p> <p>Preuzima dio odgovornosti tokom zajedničkog rada, procesa učenja u grupi (timu), ali i samostalnog rada.</p>
---	---	--

BIOLOGIJA, VII razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Tematske cjeline/teme	Ciljevi i zadaci Očekivani rezultati/obrazovni ishodi Znanje biologije: proces i sadržaj		Vrijednosti , stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti	Učenik			
Uvod	Učenike upoznati sa ciljevima nastave biologije u narednoj školskoj godini, tj. općenito s biološkim disciplinama iz okvira kojih će sticati nova znanja (morfologija,	Zna da je biologija fundamentalna prirodna nauka/znanost o životu koja uključuje niz disciplina.	Razvija naučne misli i stavove na osnovi fundamentalnih i primjenjenih bioloških znanja; Zanimanje i	Vode diskusiju sa nastavnikom o izučavanju životinjskog svijeta; Posmatraju laboratorijski pribor	Motivira učenike i razvija njihov interes za izučavanje biologije; Nastavni proces usaglašava s psihofizičkim

	fiziologija, sistematika, etologija životinja). Upute za korištenje udžbenika i upoznavanje sa biološkim kabinetom (oprema).	Zna građu životinjskih organizama prema nivoima tjelesne organizacije od nivoa ćelije/stanice do organizma.	radoznalost za znanje o prirodi;	koji mora biti čist (sterilan) prije prve upotrebe, hemikalije, mjerne instrumente, preparate...	Podešava namještaj i prostor u razredu potrebama nastavnih aktivnosti; Priprema laboratorijsku vježbu: Mikroskopiranje životinjske ćelije i tkiva (trajni i svježi preparati)
Građa i funkcija životinjskog organizma	Učiti o građi životinjskih organizama, prema nivoima tjelesne organizacije; ćelija/stanica, tkivo, organ, sistem organa, organizam;	Usvaja pojmove: tkivo, organ, sistem/sustav organa, organizam;	Shvata pojavu bioraznolikosti kao nužne pojave u prirodi za opstanak živog svijeta i njegovog razvoja kroz vrijeme; Shvataju jedinstvo živog svijeta kroz ćelijsku građu; Razvoj svijesti o značaju mikroskopa;	Često rade u parovima i grupama za kooperativno učenje;	Samostalno i sa učenicima priprema nastavna očigledna sredstva (prirodni materijal, mokre preparate, crteže). Često koristi dodatne izvore podataka i podstiče učenike da prilože i svoje radove (modeli, crteži, posteri i dr.); Izlaže radove učenika i zajednički ih ocjenjuju;

Sistematika životinja i ponašanje životinja	Građa i funkcija životinjskih tkiva, organa i sistema organa	Životinjska tkiva: epitelno, potporno, mišićno, nervno; Sistemi organa: kožni sistem organa, potporni sistem i kretanje životinja, probavni sistem/ sustav i prehrana, sistem organa za disanje i cirkulaciju tjelesnih tečnosti, sistem organa za izlučivanje, nervni/ živčani sistem i osjetila, razmnožavanje. Komparativno morfološko - fiziološki pristup.	tkiva, organa i sistema organa od najjednostavnijih do tj. najodvedenijih (komparativno morfološko – fiziološki pristup); Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i unutrašnje građe životinja koja se temelji na filogenetičkim odnosima;	laboratorijskog rada;	sredstva; Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i unutrašnje građe životinja koja se temelji na filogenetičkim odnosima;	Uključuje učenike u grupni rad; Omogućava učenicima da uče zajedno, da se druže, razmjenjuju mišljenja i sarađuju; donose zaključke
	Klasifikacija životinjskog carstva od praživotinja preko niza grupa ahordata: spužve, dupljari, pljosnate gliste/ pljosnati crvi, valjkaste gliste/ obli crvi, člankovite gliste/prstenasti crvi, zglavkari, insekti, mkušci i bodljokošci/ bodljari	Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i opće unutrašnje građe životinja koja se temelji na filogenetičkim odnosima te značaju sistematike za druge biološke discipline; Zna koje zarazne bolesti mogu biti izazvane protozoama – način zaštite i liječenja; Zna osnovne teorije o nastanku višećelijskih organizama. Stiče vještine posmatranja i	Razvoj navike istraživanja	Rade u timu; Pomažu učenicima sa posebnim potrebama; Učestvuju u pravljenju zbirki beskičmenjaka (insekata, kućica puževa i školjaka i dr.)	Prilagođava nastavne sadržaje učenicima sa posebnim potrebama; Rade u timu; Pomažu učenicima sa posebnim potrebama; Učestvuju u pravljenju zbirki beskičmenjaka (insekata, kućica puževa i školjaka i dr.)	Posvećuje pažnju odnosu elemenata učenja i odgoja u sadržajima nastave biologije;

	<p>Hordati/svitkovci: osnovne karakteristike – prisustvo unutrašnjeg osovinskog skeleta , podjela i značaj; bezlubnjaci/ kopljače; kičmenjaci/ kralješnjaci: opće morfološko-anatomske karakteristike; kolouste/kružnouste: glavne odlike i značaj</p> <p>Ribe: opće osobine, građa i razmnožavanje, rasprostranjenost, glavne grupe. Značaj u ishrani. Etologija riba.</p>	<p>analiziranja slika u udžbeniku i drugim izvorima znanja. Zna navesti glavne morfološke karakteristike svake sistematske grupe na višem nivou;</p> <p>Zna najbitniju i najznačajniju karakteristiku hordata – prisustvo unutrašnjeg osovinskog skeleta.</p> <p>U okviru pojedinih sistematskih grupa životinja upoznaje njihovo ponašanje kao i značaj za prirodu, a posebno za čovjeka;</p> <p>Upoznaje se sa pojmom endemizma i znaće navesti niz endemičnih svojstava (podvrsta i vrsta) u fauni BiH ;</p> <p>Zna zašto je krvotok vodozemaca napredniji u odnosu na riblji, pojam postepene preobrazbe (metamorfoze).</p>	<p>Doprinosi kod učenika razvijanju pravilnog pogleda (svjetonazora) o svijetu u skladu s dostignućima savremene biološke prakse.</p>	<p>fundamentalnih bioloških znanja u praksi (uzgoj školjaka).</p> <p>Posjećuju neki izložbeni prostor sa prepariranim ili živim životinjama (muzejsku zbirku, zoološki vrt i dr.).</p> <p>Upoznaju neke načine primjene fundamentalnih bioloških znanja u praksi (uzgoj riba).</p> <p>Posmatraju i</p>	<p>prijedloge učenika u postupku osmišljavanja kriterija;</p> <p>Priprema grupni odlazak učenika u Muzej ili Zoološki vrt.</p> <p>Priprema laboratorijsku vježbu (disekcija ribe)</p> <p>Priprema i izvodi laboratorijsk vježbe: disekciju žabe zamjeniti animiranim</p>
--	---	---	---	---	--

	<p>Vodozemci: prijelaz na život u zračnu životnu sredinu (kopno). Građa tijela, razmnožavanje i razviće. Glavne grupe i značaj.</p> <p>Gmizavci/ Gmazovi: Prilagođenost vazdušnoj/zračnoj sredini. Opće osobine građe i razmnožavanja.</p> <p>Sistematske grupe. Izumrli gmizavci;</p> <p>Ptice: opće odlike građe i razmnožavanja, rasprostranjenost; najvažnije grupe ptica. Seoba ptica. Polni dimorfizam i briga o potomstvu.</p> <p>Sisari/sisavci: Opće odlike i raznovrsnost sisara. Važnije grupe sisara. Porijeklo i značaj (stočarstvo, lovna divljač).</p> <p>Polni/spolni dimorfizam i briga/ skrb o potomstvu;</p>	<p>Zna da su gmizavci evolucijski prvi pravi kopneni kičmenjaci;</p> <p>Zna zašto su upravo ptice za razliku od svih drugih životinja najbolji letači;</p> <p>Zna zašto je intenzivan metabolizam ptica;</p> <ul style="list-style-type: none"> - perje kao zaštita i stalna temperatura tijela. <p>Zna glavna obilježja ove veoma raznolike skupine po kojima se razlikuju od svih drugih životinja, a to su dlaka i prehrana mладунčadi mlijekom; stalna temperatura tijela.</p>	<p>Razvijanje potrebe zaštite od otrovnih životinja i u pogledu prenošenja bolesti sa životinja na čovjeka.</p> <p>Načini zaštite ptica i očuvanje njihovog staništa;</p> <p>Razvoj svijesti o ugroženosti i zaštiti sisara;</p> <p>Razvijanje pravilnog odnosa prema životnjama općenito, posebno prema domaćim i kućnim</p>	<p>analiziraju slike i sheme u udžbeniku i prikupljaju materijale iz drugih izvora;</p> <p>Istražuju ptice svog zavičaja i bilježe podatke o istraživanju.</p> <p>Sakupljaju razne tekstove i fotografije i prave zbirke i panoe prema sistematskoj podjeli sisara;</p>	<p>slikama-klipovima (u cilju zaštite životinja).</p> <p>Pregleda materijal koji donose učenici iz prirode, također i štampani materijal te raspravlja sa učenicima o važnosti i značaju određene sistematske grupe;</p> <p>Pomaže učenicima pri određivanju vrsta uz pomoć odgovarajućih ključeva i drugih izvora.</p> <p>Potiče učenike da se uključe u rad neke ornitološke organizacije.</p> <p>Raspravlja s učenicima na koje načine možemo zaštитiti ugrožene sisare;</p> <p>Značaj ponovnog naseljavanja istrijebljenih životinja u staništa odakle su nestali;</p>
--	---	---	---	---	--

	Kratak pregled filogenetičkog razvoja životinjskog svijeta,	sistematički životinja na osnovu pregleda filogenetskog razvoja životinjskog svijeta;	Iljubimcima. Razvoj svijesti o značaju biologije za razumijevanje svijeta u kojem čovjek živi na osnovu znanstvenih spoznaja.		Često koristi dodatne izvore podataka i podstiče učenike da prilože svoje podatke. Izvodi učenike u prirodu na sigurne prostore.
--	---	---	--	--	---

BIOLOGIJA: DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Predmet znanosti/nauke biologije je živi svijet koji općenito kod učenika od najranijeg stupnja obrazovanja izaziva veliki interes. Ovu činjenicu treba imati stalno na umu tokom realizacije nastavnih sadržaja iz predmeta biologija i shvatiti je kao veliku prednost i olakšicu u radu s učenicima. Da bi se na ovim temeljima dalje razvijao i obogaćivao interes učenika za prirodu nastavnik u svom radu treba u velikoj mjeri uložiti potreban napor u obrazovno-odgojnem djelovanju i uticaju na učenike. Obrazovno-odgojna postignuća nastavnika iz različitih bioloških disciplina s obzirom na problem istraživanja (citologije, morfologije, sistematike, fiziologije, etologije, genetike, evolucije, ekologije), jednako i s obzirom na predmet istraživanja (botanike, zoologije, antropologije, mikologije, mikrobiologije) mogući će učenicima da se u osnovnoj školi razvije pozitivan stav prema biološkoj znanosti. Iskustva stecena u nastavi biologije bit će dobra osnova da učenici shvate potrebu, značaj i efekte nastave biologije za svakodnevni život kao i osnovu za dalje školovanje.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nastave biologije tokom osnovnog obrazovanja kod učenika treba razvijati sposobnosti:

- posmatranja (u prvom redu prirodnih objekata – živih organizama ili njihovih preparata),
- sakupljanja, klasificiranja i tumačenje podataka,
- uočavanja promjena u vremenu i prostoru,
- predstavljanja građe i funkcija živih organizama putem crteža, shema, grafikona i modela,

- sabiranja, prepariranja i izrade zbirki dijelova ili cijelih organizama u ograničenom broju,
- praktičnog uticaja na prirodu sukladno potrebi zaštite i unapređenja prirode, također praktične primjene znanja u pogledu zaštite osobnog zdravlja putem dobrih higijenskih navika i pravilne ishrane.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psihofizičkim razvojnim stupnjem učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja bioloških informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz prirode putem TV ekrana i multimedijskog projektoru povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Izvođenje ogleda, bilo demonstrativno ili tokom rada u grupama, treba biti obavezno uključeno u realizaciji odgovarajućih sadržaja.

Rad na terenu (u šumi, parku, livadi/travnjaku, uz obalu tekućice, bare i mora ovisno od lokacije i mogućnosti škole) treba izvesti da bi se savladalo gradivo iz sistematike, etologije i ekologije.

Korištenje mikroskopa i savladavanje tehnike mikroskopiranja treba realizirati tokom obrade gradiva vezanog za citologiju, sistematiku i to u granicama materijalnih mogućnosti škole i uzrasta učenika.

Učenicima treba redovito davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet biologija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, sakupljanje svježeg biljnog i životinjskog materijala kao i njegovog prepariranja, posmatranje ponašanja životinja, izvođenje ogleda, sakupljanje i bilježenje podataka u toku ogleda i njegovog ishoda, gajenje biljaka i životinja, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Nastavnik je dužan kontinuirano pratiti rad učenika da bi mogao stići uvid u njihovo napredovanje u pogledu sticanja znanja, vještina i navika. To se postiže putem kontinuirane provjere. Provjeru prati ocjenjivanje - aktivnost nastavnika od izuzetne važnosti. S obzirom da treba maksimalno težiti da ova aktivnost bude objektivna i da broj ocjena bude velik, treba primjenjivati usmeni, pismani i praktični oblik provjere napredovanja učenika. Ocjena mora biti javna, a u proces ocjenjivanja treba uključiti i učenike. Ukoliko nastavnik stekne naviku da učeniku obrazloži ocjenu koju mu je dao on će postupno sticati uvid u kriterije ocjenjivanja te će s vremenom i sam moći vrlo objektivno ocjenjivati sebe i svoje kolege.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od

nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će surađivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Rerursi za realizaciju programa

Za nastavu biologije neophodna je specijalizirana učionica (kabinet) koja neće biti okrenuta sjevernoj strani. Ovaj laboratorij treba da prati manja prostorija u kojoj će nastavnik pripremati nastavu. Školski namještaj (klupe i stolice) trebaju biti prilagođene za premještanje tj. za organiziranje različitih oblika rada. Također, ova učionica treba da bude opremljena sa: modelima, suhim i mokrim preparatima, mikroskopima, mikroskopskim preparatima, priborom za disekciju, zidnim slikama, ali isto tako svim audiovizuelnim pomagalima i sredstvima. Na više mjesta trebaju biti instalirani mokri čvorovi i izvodi električne struje. Internet konekcija također mora biti prisutna.

Također, jedan dio prostora mora biti odvojen za organizaciju živog kutka, a na bar jednom zidu treba postaviti podlogu pogodnu za postavljanje postera, izložaka koje priprema nastavnik i učenici. Ukoliko škola ima širi zeleni pojas u svom okruženju nastavnik može zajedno s učenicima organizirati i održavati školski vrt. Rad u vrtu će polučiti dobre odgojne i obrazovne vrijednosti, ponekad i skromne ekonomske učinke. U nedostatku uvjeta za osnivanje vrta donekle adekvatna zamjena može biti cvijetnjak ili dio dvorišnog prostora uz školsku zgradu.

GEOGRAFIJA / ZEMLJOPIS

VII RAZRED

(devetogodišnja osnovna škola - 2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

ODGOJNO - OBRAZOVNI ZADACI I CILJEVI PROGRAMSKIH SADRŽAJA GEOGRAFIJE			
PODRUČJA UČENJA-TEMATSKE CJELINE	CILJEVI I ZADACI	PREDHODNA ZNANJA	OČEKIVANI REZULTATI
Evropa - Prirodne i društvene karakteristike-osobenosti	Učiti – znanje <p>Značenje i uzajamna povezanost prirodnih i društvenih pojava i procesa u svjetlu savremenih zbivanja u svijetu;</p> <p>Regije svijeta – njihova međusobna povezanost, prirodnogeografske i društvenogeografske odlike,međusobni utjecaj i međusobna zavisnost;</p> <p>Služiti se literaturom i samostalno dolaziti do potrebnih informacija;</p> <p>Posmatrati okolinu u kojoj žive, radi prikupljanja informacija o pojavama u prirodi i društvu i njihovoј analizi;</p> <p>Klasificirati prirodne i društvene pojave i uočavati međusobn zavisnost i utjecaj jednih na druge;</p> <p>Prepoznavanje geografskih objekata na geografskim kartama, znati koristiti se, kartografskim znacima;</p> <p>Određivati udaljenosti u prirodi uz pomoć brojčane razmjere(mjerila) i razmjerne;</p> <p>Činjenice – pojmovi, koji se odnose na izučavanje regionalne geografije Evrope i svijeta</p>	Kontinenti,gdje se nalazi Evropa, reljef, klima, stanovništvo i naselja na Zemljji. Služiti se geografskom kartom,koristiti kartografske znakove; Nabrojati vrste kraških oblika,florne i faunističke karakteristike, morske i riječene slivove, otoke i poluotoke, moreuze, vrste mora; Šta je struktura stanovništva, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva; Šta su naselja i koje su vrste naselja, od čega zavisi karakter naselja na Zemljji;	Znati na geografskoj karti pokazati granice Evrope,geomorfološke cjeline (mlade i starije planine – geomorfološke različitosti), rijeke i jezera; Utjecaj klimatskih faktora na floru i faunu Evrope, znati analizirati klimatske dijagrame, klimatske karte. Znati pokazati na geografaskoj karti, evropska mora,poluotoke, otoke, zaljeve, moreuze, znati objasnitи razuđenost obala. Analizirati značaj rijeka za snabdijevanje stanovništva vodom,za saobraćaj,za proizvodnju energije.Znati pokazati i objasnitи morske slivove, najveće rijeke u njima; Znati strukturu stanovništva,(raznolikost etničkog i jezičkog sastava stanovništva), gustinu naseljenosti,dinamiku stanovništva (analizirati demografske karte)migraciona kretanja u prošlosti i danas, njihove posljedice, demografska stagnacija; Znati objasnitи uslove privrednog razvoja, prirodna bogatstva, industrijalizacija, uslovi za razvoj poljoprivrede,znati analizirati ekonomsku kartu Evrope i koristiti se njom. Privredni tokovi i najveći privredni centri Evrope; Znati značaj EU i zašto sve zemlje Evrope nastoje postati njene članice;

	<p>Evropa, regije Evrope, njihove prirodne i društvene karakteristike, faktori-činioци, koji su utjecali na formiranje Evrope i njenih regija, ovakve kakve su danas</p> <p>Zemlje koje su nastale na prostoru Evrope,a posebnu reprezentativne zemlje</p> <p>Uvođenje učenika u metode naučnog istraživanja (neposredno posmatranje,crtanje, skiciranje,rad na uzorcima, pisanje izvještaja o istraživanju;</p>		
	Sposobnosti		
Sredozemlje – Mediteran	<p>Samostalng pronaleženja informacijama o zakonomjernosti i međuzavisnosti odvijanja prirodnih i društvenih pojava i procesa;</p> <p>Povezivanje poznatog (već naučenog) gradiva sa novim i nepoznatim;</p> <p>Planeta zemlja, prirodnogeografske i društvenogeografske karakteristike- osobenosti njenih kontinenata i regija.</p> <p>Razvijanje i njegovanje geografskog načina razmišljanja;</p> <p>Razvijanje sposobnosti izvođenja samostalnih ili zajedničkih zaključaka na osnovu prezentiranih i samostalno, prikupljenih informacija;</p> <p>Razvijanje kritičkog mišljenja, razvijanje sposobnosti samostalnog planiranja, izdvajanja bitnog od nebitnog individualnim radom</p>	<p>Gdje se nalazi Sredozemlje, pokazati na geografskoj karti, šta su otoci, poluotoci, koja mora nazivamo sredozemnim, obala i njena razuđenost, a iz historije znaju o kulturama i civilzacijama, koje su nastale na ovom prostoru, klimi koja je zastupljena uz obale Sredozemnog mora, pravac pružanja planina, raspored padavina u toku godine;</p> <p>Karakteristike biljnog i životinjskog svijeta;</p>	<p>Znati objasniti(na geografskoj karti) geografski položaj,saobraćajni, privredne i turistički značaj;</p> <p>Znati pokazati pripadajuća mora, poluotoke i otoke Sredozemlja.</p> <p>Znati pokazati geomorfološke cjeline (reljefne različitosti), razlikovati i objasniti kraške oblike i strukturu zemljista Sredozemlja;</p> <p>Karakteristike klime, hidrografske karakteristike;</p> <p>Stanovništvo i naselja Sredozemlja, privredna razvijenost i uslovi za razvoj privrede;</p> <p>Značaj Sredozemlja na histoiska zbivanja u prošlosti i njegov utjecaj na današnji privredni razvoj i kulturu;</p> <p>Prirodna bogatstva i mogućnosti njihovog iskorištanja.</p>
	Razvijanje kritičkog mišljenja, naučnog razmišljanja i izlaganja;	Prostiranje i položaj Evropskog Sredozemlja,zašto je Evropsko,njegov	Karakteristike najznačajnijih zemalja sredozemlja i njihov utjecaj na politička i

Evropsko Sredozemlje	Razvijanje socio-emocionalnih sposobnosti učenika	značaj u geografskom i historijskom smislu, što je korelacija između nastavnih predmeta geografije i historije; Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike; Narodi koji su se nastanali na ovom prostoru, stari gradovi – centri kulturnog, industrijskog i historijskog značaja.	privredna zbivanja, kako u regionu, tako i na Evropskom kontinentu. Stanovništvo i naselja tih zemalja, najznačajniji gradovi; Zašto je ovo specifičan prostor u historijskom, prirodnogeografskom i društvenogeografskom smislu
Zapadna Evropa	Navika preuzimanja odgovornosti za izvršavanje dobijenih zadataka, u grupi ili samostalno; Razvijanje svijesti o značaju učenja geografije i vaspitanja u duhu geoekoloških principa, postupaka i metoda djelovanja.	Položaj Zapadne Evrope, razuđenost obale, geografski položaj, saobraćajni značaj, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, topotni pojas u kojem se prostire, razuđenost obale, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Zapadne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (visok životni standard i industrijski razvoj); Sjedište NATO-a i EU -Brisel Osnovne geografske podatke o zemljama Zapadne Evrope,
Sjeverna Evropa	Razvijanje moralnih – etičkih vrijednosti i stavova;	Prostiranje Sjeverne Evrope, veliki Skandinavski poluotok, mora na koja izlazi Sjeverna Evropa, fjordovi i fjelđovi, klima Sjeverne Evrope; Narodi koji žive na ovom prostoru	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Sjeverne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (najviši životni standard); Narode koji nastanjuju ovaj prostor; Finska zemlja jezera;
Srednja Evropa		Položaj srednje Evrope, razuđenost i karakter obala Srednje Evrope, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, topotni pojas u kojem se prostire, razuđenost obale, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Srednje Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike; Demografske i privredne karakteristike (visok životni standard i veoma razvijena industrija, golema prirodna bogatstva); Alpske zemlje, uloga, geografski i historijski značaj; Osnovne geografske podatke o zemljama Sr. Evrope, specifičnosti pojedinih zemalja;
Istočna Evropa		Položaj Istočne Evrope, razuđenost i karakter obala Istočne Evrope, velike ravnice, Evrope, geografski položaj, države koje su nastale na ovom prostoru	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Istočne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike;

Ruska Federacija(Istočnoevropska nizija i Sjeverna Azija)	<p>prije više od X vijekova, topotni pojas u kojem se prostire, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;</p> <p>Položaj Ruske Federacije, razuđenost i karakter obala Istočne Evrope i Sjeverne Azije, velike ravnice, geografski položaj, država koja zauzima najveće prostranstvo na svijetu, topotni pojas u kojem se prostire, razuđenost obale, klima i rijeke; Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri;</p>	<p>Demografske i privredne karakteristike (golema prirodna bogatstva); Osnovne geografske podatke o zemljama Istočne Evrope,</p> <p>Znati na geografskoj karti objasniti položaj Ruske Federacije (Istočnoevropske ravnice i Sjeverne Azije), prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike;</p> <p>Demografske i privredne karakteristike (golema prirodna bogatstva); Osnovni geografske podatke o Ruskoj Federaciji, značaj Ruske Federacije;</p>
--	---	--

OSNOVNI SADRŽAJI

VII RAZRED	VIII RAZRED	IX RAZRED
<p>Evropa – opšti pregled Sredozemlje-Mediteran BiH Evropsko sredozemlje Balkansko poluostrvo-Jugoistočna Evropa Azijsko sredozemlje Afričko sredozemlje</p> <p>Regije Evrope: Zapadna Evropa Sjeverna Evropa Srednja evropa Istočna Evropa</p>	<p>Azija –opšti pregled Centralna Azija i Zakavkazje</p> <p>Monsunska Azija (Južna, Jugoistočna i Istočna Azija)</p> <p>Afrika Amerika (Angloamerika i Latinska Amerika)</p> <p>Australija Okeanija Polarne oblasti</p>	<p>BOSNA I HERCEGOVINA Ime, historijski razvoj i društvenouređenje</p> <p>Prirodna i kulturna baština BiH Prirodnogeografske odlike BiH Društvenogeografske odlike BiH Regionalna podjela BiH Geoekologija</p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program geografije se zasniva na savremenim dostignućima geografije, kao nauke, prilagođene savremenim potrebama i mogućnostima kako učenika tako i nastavnika. Ovaj program je prilagođen savremenim i tradicionalnim metodama nastave u osnovnoj školi, gdje će grupni rad, individualizacija nastavnog procesa biti osnova za obradu ovako zamišljenih nastavnih sadržaja, a u skladu sa principima okvirnog nastavnog programa nastave geografije u osnovnoj školi.

Predmet geografija se počinje izučavati u VI razredu devetogodišnjeg obrazovanja, ali se direktno naslanja na sadržaje prirode i društva u 1. i 2. trijadi, kao i predmeta društvo u V razredu čiji je u suštini sastavni dio.

Nastavne teme predmeta Društvo (V razred), su direktni uvod u geografske i historijske sadržaje koji će se obrađivati u VI, VII, VIII i IX razredu, tj. na kraju 2. trijade i tokom čitave 3. trijade osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Nastavni sadržaji (gradivo), koji su obrađivani do sada, bili su preobimni, dovodili su do čestog ponavljanja istih sadržaja, ne u funkciji, ponavljanja i utvrđivanja, nego kao ponovno učenje novog gradiva, čime su program, a i udžbenici bili pretrpani, dosadnim i neinteresantnim sadržajima, čemu su u dobroj mjeri doprinijeli i pisci udžbenika.

Ovaj nastavni program je izvršio, preraspodjelu nastavnog gradiva, izvršio racionalizaciju i sveo nastavne sadržaje na prihvatljivu mjeru, promjenivši pristup, redoslijedu obrade nastavnog gradiva, ne zanemarujući osnovne didaktičko-metodske principe.

Ovaj program obezbeđuje korelaciju između srodnih nastavnih područja (predmeta), izbjegavajući obradu nastavnih sadržaja, koji se obrađuju u okviru drugih nastavnih predmeta, da bi se izbjegla ponavljanja (dupliranja), kao i radi sticanja percepcije cjelovitosti prirode i društva koji ih okružuju.

Korelacija geografije s prirodnim grupama nauka (predmeta) a i s ostalim nastavnim predmetima je vrlo bitna, radi stvaranja cjelovite slike geografije svijeta uvažavajući naučnu, odnosno stručnu tematiku, naučnu terminologiju i specifičnost učenika i nastavnoga procesa.

Obim znanja, predviđen ovim NP, je u skladu sa potrebama i mogućnostima (sposobnostima) djece, a koncipiran je tako da nastavniku, pa i učeniku omogućava, slobodu izbora sadržaja, koji će se temeljiti na obraditi, odnosno kojima će se šire baviti, (kroz timski rad, rad u parovima, samostalan rad, samostalno pronalaženje činjenica – informacija, koji tretiraju određeni problem).

Ovim NP je predviđeno da se u VI razredu devetogodišnjeg, osnovnog obrazovanja i vaspitanja iz predmeta geografija obradi opšta geografija i da učenici steknu osnovna znanja o geografiji kao nauci, da bi u narednim razredima, mogli razumijeti gradivo regionalne geografije svijeta, jedinstvenost i međuzavisnost prirodnih i društvenih faktora.

U VII razredu je predviđena obrada Evropskog, odnosno Evroazijskog kontinenta, kao i dijela Afrike, kojim pripada i Mediteran – Sredozemlje, kao izvore civilizacije i kulture koju baštinimo svi mi koji, danas živimo na Zemlji.

Smatrali smo da ovakav pristup proizilazi iz principa od bližeg ka daljem i od poznatog ka nepoznatom.

Da bi se izbjeglo ponavljanje gradiva o jugoistočnoj Evropi i u VII i u IX razredu, jugoistočnoj Evropi i Mediteranu je dato više prostora, nego ostalim temama, razumljivo, jer je to okruženje gdje djeca i mi živimo.

- Terenska i nastava van učionice treba biti logistički i stručno dobro pripremljena, (u korelaciji s drugim nastavnim predmetima – historija, biologija, bosanski – hrvatski - srpski jezik...). Jedan od zadataka nastavnog programa geografije jest i razvijanje smisla za timski rad kako bi učenici usvojili određene vrijednosti i usvojili pozitivne stavove o potrebi saradnje među ljudima i poštovanja tuđega rada. Njegovanje ljubavi prema zavičaju i domovini stalni je zadatak nastave geografije, a ogleda se u vrijednostima kao što su:
  - znatiželja i oduševljenje prirodom i prirodnim pojavama,
  - želja za očuvanjem i zaštitom prirodne i kulturne baštine,
  - ekološka svijest i zaštita biljnog i životinjskog svijeta,
  - osjećaj za lijepo, ljubav prema zavičaju.(pojam koji se sve manje koristi, kao zastario i prevaziđen)
  - Izborne su teme predložene kao projekti i istraživanja.

Ocjenvivanje:

Napredovanje učenika treba provjeravati i ocjenjivati vršiti u kontinuitetu, vodeći računa o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika. Za učenje geografije-zemljopisa (kao i za druge nastavne predmete) bitna su sva tri područja učenja. Njihova zakonomjernost i usklađenost zavise od niza faktora, koji su često i objektivne i subjektivne prirode o čemu se mora voditi računa.

Teoretska znanja su bitna, kao što su bitna znanja iz oblasti kartografije, a elemenat aktivnog učenja je takođe vrlo važan prilikom ocjenjivanja i provjeravanja.

Usmeno i pismeno provjeravanje znanja treba da budu ravnomjerno raspoređeni i da imaju cilj provjera postignuća učenika, kao i provjere uspješnosti primjenjenih nastavnih metoda i sredstava koja su korištena prilikom obrade nastavnog gradiva geografije-zemljopisa.

U skladu sa naprijed navedenim, prilikom provjeravanja i ocjenjivanja treba se koristiti različitim metodama, sredstvima, procedurama i instrumentima, a sve u skladu sa uslovima rada škole i mogućnostima učenika.

Pored tradicionalnog ocjenjivanja, treba koristiti i druge metode i sredstva, kako bi ocjenjivanje bilo što objektivnije i na zadovoljstvo i učenika i nastavnika - učesnika u nastavnom procesu. Primjenjivati u svakom, mogućem slučaju, zajedničko ocjenjivanje i samoocjenjivanje, da bi kod učenika razvili sposobnost kritičkog odnosa prema vlastitom i tuđem rade, kao i objektivnog odnosa prema sebi i okolini u kojoj živi.

Prilagodavanja programa školama koja rade sa djecom sa posebnim potrebama:

Za učenika sa posebnim potrebama (inkluzivna nastava) potrebno je sa stručnjacima za inkluzivno vaspitanje i obrazovanje revidirati postojeći program nastave geografije – zemljopisa i prilagoditi ga djeci sa posebnim potrebama, da bi se što lakše i bezbolnije uklopili u redovnu nastavu, što je i cilj inkluzivnog vaspitanja.

Obzirom da je inkluzivna nastava u manjoj i većoj mjeri, individualna nastava, sa voditeljima takvih škola uskladiti i individualne programe za djecu sa posebnim potrebama.

Resursi za realizaciju ovog programa:

Za realizaciju programa nastave geografije-zemljopisa, nadležne institucije su obavezne da obezbjede kabinete za geografiju-zemljopis, popremeljene sa svim vrstama geografskih karata, grafoskopom, videotoptom, odnosno kompjuterom, telurijem ili nekim savremenijim sredstvom za objašnjavanje revolucije i rotacije, literaturu, koju će učenici samostalno-individualno analizirati i prezentovati, na časovima slobodnih aktivnosti, dodatne nastave i terenske nastave.. Posebnu prostoriju kao spremište za nastavna sredstva, koja će biti u svakom trenutku pri ruci i nastavnicima i učenicima.

GEOGRAFIJA VII RAZRED – 2 časa sedmično - 70 časova godišnje

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1.EUROPA:Geografski položaj, granice i veličina.	Učenici na geografskim kartama trebaju znati odrediti položaj Europe i njene granice prema ostalim kontinentima.	Sposobnost prepoznavanja na,geografskim-zemljopisnim kartama, granice, geografskog položaja, obala i mora Europe;	Izgrađivanje pozitivnog stava o kontinentu na kojem učenici žive, njegovim narodima i zemljama koje su nastale na tom prostoru;	Samostalna izrada slike karte Europe;	Priprema didaktičkog materijala, geografskih karata, globusa, tekstova;
2.Prirodnogeografske odlike Europe	Prepoznaju prirodnogeografska obilježja (reljef, klimu vode, biljni i životinjski svijet)	Sposobnost pronalaženja na geograf. Kartama reljefnih cjelina i oblika, rijeka i jezera; Sposobnost „čitanja“ klimatoloških,geoloških i geomorfoloških karata Evrope.	Razvijanje poštovanja prema drugim narodima, njihovim kulturama, a koji žive na prostoru cijele Europe;	Unošenje u sliku kartu najznačajnijih planina i ravnica (reljefnih cjelina), rijeka i jezera;	Pomaganje učenicima u izradi slijeplih karata i unošenju geografskih podataka u njih;
3.Društvenogeografske odlike Europe;	Znaju o stanovništvu (strukturi, dinamici, naseljima, saobraćaju i privrednim djelatnostima stanovništva)	Ospozibiti učenike da na demografskim kartama mogu odrediti područja veće i manje gustine naseljenosti,područja velike koncentracije stanovništva i područja sa intenzivnijom dinamikom i migracijama stanovništva.		Izrada spolno – starosne piramide i obilježavanje područja sa većom gustom naseljenosti; (Rad u parovima i grupama);	Pomaganje učenicima pri izradistarsno-spolne piramide;

<p>4.SREDOZEMLJE – MEDITERAN (definicija prostora, Europsko, Azijsko i Afričko sredozemlje);</p> <p>5.Europsko Sredozemlje;</p> <p>6.Španija i Italija;</p>	<p>Definirati Mediteran i odrediti njegove prirodne odlike, a naročito povoljnost klime život.</p> <p>Prepoznati izuzetno povoljan geografski položaj regije</p> <p>Prepoznati da je Mediteran ishodište, žarište i rasadište posebno Zapadne civilizacije, te da ova regija od antike povezuje tri kontinenta</p> <p>Identificirati kulture i civilizacije koje su ovdje ponikle</p> <p>Uočiti značaj regije kroz različite historijske epohe(Feničanska-država,StaraGrčka, Rimsko-carstvo – samo informativno,Suecki kanal)</p> <p>Saobraćajni značaj Mediterana kroz historiju i danas</p> <p>Markirati regiju kao najznačajnije turističko odredište Europe i jednu od najznačajnijih turističkih destinacija u svijetu</p> <p>Prepoznati mlade vjenačne planine Mediterana (Pireneiji, Alpi, Apenini, Dinaridi, Helenidi, Tauridi i Atlas, kao i vulkane južne Europe, te klimatske sličnosti, sličnosti vegetacije i tla, ali i razlike klime i vegetacije uskog primorskog pojasa i unutrašnjih dijelova koji su pod utjecajem kontinenta</p> <p>Prepoznati Italiju i Španiju, kao ekonomski najrazvijenije zemlje europskog Sredozemlja, zemlje sa visokim standardom i izuzetno važnim saobraćajnim i turističkim značajem</p> <p>Uočiti različitosti u razvijenosti</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim kartama prostora Mediterana i njegovu podjelu na Europsko, Afričko i Azijsko Sredozemlje</p> <p>Odrediti i pokazati na karti mlada nabrania gorja</p> <p>Ospособiti učenike za analizu klimograma(padavine i temperature) Spoznati i istaknuti klimatske razlike (naročito u količini padavina) između zapadnog i istočnog Mediterana</p> <p>Sposobnost pronalaženja država koje su najveće turističke destinacije Mediterana, te izvući zaključak(uzrok) zašto neke mediteranske zemlje nisu dovoljno turistički razvijene</p> <p>Prepoznati egipatske piramide kao jedno od sedam svjetskih čuda starog svijeta koje je očuvano –značaj egipatske kulture i</p>	<p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno – historijskom naslijeđu Mediterana</p> <p>Skrenuti pozornost na mnoge spomenike koji su tokom duge historije porušeni ili oštećeni, čime je okrnjena izvorna kulturna baština, te istaći potrebu za restauriranjem, obnovom i čuvanjem tih spomenika</p> <p>Razvijati osjećaj za čuvanja svih a posebno prirodnih ljepota regije, te poticati ekološku svijest (istaći opasnosti od pojave požara u ljetnjim periodu - vrućine i suše)</p> <p>Izgraditi pravilan stav prema historijskoj težnji svih naroda Mediterana za samostalnošću</p> <p>Razvijati svijest o prirodnjoj raznolikosti Mediterana, bogatstvu kraških i drugih reljefnih oblika, koji su od velike važnosti za život stanovništva ove regije;</p> <p>Razvijati interes kod učenika za klimu i klimatske karakteristike</p>	<p>Pronaći na karti sva mora Sredozemlja, te veće otoke ili skupine otoka, kao i četiri velika poluotoka (Iberijski - Pirinejski, Apeninski, Balkanski i Maloazijski)</p> <p>Pokazati na karti mjesta sa velikom gustinom naseljenosti, kao i ona rijetko naseljena</p> <p>Komparirati starosnu piramidu Italije i Egipta ili nekih drugih zemalja</p> <p>Pronaći na karti najveće i najstarije gradove</p> <p>Na karti pronaći i obilježiti sve veće rijeke (površinske i podzemne) Mediterana. Posebno označiti područja bez vodenih otokova</p> <p>Izrada slijepe karte – reljefa, većih rijeka, jezera, država, većih gradova i saobraćajnica;</p> <p>Označiti bojama turistički najrazvijenije, manje razvijene i zemlje koje su u početnoj fazi tog razvoja;</p>	<p>Nastavnici trebaju ukazati na primjeru nafte i plina kao najvažnijim energetskim izvorima, da je energija faktor koji mjenja suvremeni svijet i da su zemlje bogate naftom (S. Arabija, Kuvajt, Libija, Emirati) napravile veliki civilizacijski skok u razvoju ;</p> <p>Pored pomaganja učenicima u svim aktivnostima koje su osmišljene da se obrade u razredu, nastavnici će unaprijed pripremiti pitanja;</p> <p>Uz zadatke upoređivanja, analogije, sintetiziranja i sistematiziranja na satima ponavljanja nastavnici trebaju često koristiti zadatke bazirane na upotrebi karte i ponavljanja u obliku zamišljenog putovanja, jer su to zadaci koje najbolje pogoduju mentalnoj sferi učenika mlađeg</p>
---	---	--	--	--	--

	pojedinih dijelova europskog Sredozemlja,navesti uzroke.	civilizacije.	Mederiana		uzrasta, omogućavajući im da se stave u poziciju neposrednih učesnika, dozvoljavajući slobodu i slikovito izražavanje, te stvaranje neusiljene atmosfere u razredu. (N. pr. učenici putuju od Španije, kružno, do Maroka – Koje će veće gradove vidjeti na tom putu, koji su glavni gradovi gržava i što smo naučili o tim gradovima, preko kojih mora se plovi, koju bi odjeću nosili sa sobom itd.)
7. Balkansko poluostrvo – Jugoistočna Europa – prirodne i društvene odlike; 8.Republika Hrvatska 9.Republika Srbija 10.Republika Crna Gora; 11.Albanija, Grčka, Bugarska, Rumunija	Uočiti prirodne odlike zemalja Pirinejskog i Apeninskog poluotoka,suprotnosti unutar Italije (između sjevera i juga) Prepoznati prirodne i društvene odlike Balkana, te identificirati sličnosti i razlike između pojedinih balkanskih zemalja Pojasniti specifičnu poziciju(geografski položaj) Balkana, kao mjesta susreta različitih civilizacija, te mjesta migracija i izraženih emigracijskih procesa	Prisjetiti se kraške erozije (obrađivano u VI razredu), koja je jedan od osnovnih reljefnih procesa – degradacije zemljišta u Mediterana Sposobnost prepoznavanja i pronaalaženja turističko-geografske sadržaja koji se odnose na regiji Mediterana	Upoznati elemente ekološke ugroženosti Sredozemnog mora, te razvijati navike u pogledu potrebe njegovog očuvanja Izgraditi pravilan stav o značaju vode na kopnu za život ljudi i razvijati ekološku svijest o čuvanju voda, kojima je ovo područje siromašno Razvijati svijest o važnosti razvoja poljoprivrede u svim zemljama ove regije, kao pros peritetne djelatnosti	U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti, te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima u Mediteranu Nacrtati sliepu kartu te odrediti granice i različitim bojama označiti države Balkana	Za domaću zadaću, učenici se trebaju pripremiti za razgovore, diskusije, prezentiranje najinteresantnijih geografskih područja ili oblasti, (N pr. patuljaste zemlje Europe (najviše u južnoj Europi); najljepši gradovi Mediterana; najstariji ili sveti gradovi Mediterana (centri vjerskog turizma); piramide Gize; antički Rim ili Atina; turizam u pojedinim zemljama; vulkani južne Europe, itd.
12. Azijsko Sredozemlje: Mala Azija, Bliski Istok Srednji istok, nemirni prostor 13.Turska i zemlje Bliskog i Srednjeg istoka;	Definisati i objasniti pojam jugoistočne Europe,ekonomsku, kulturnu i političku međuovisnost zemalja ovog prostora, osobito u procesima tranzicije i pridruživanja Upoznati se sa prirodno – geografskim i društveno geografskim odlikama azijskog Sredozemlja – mjestima(prapočetka ljudske civilizacije) gdje su pronađeni neki od najstarijih ostataka ljudskog roda i najstarijih gradova svijeta	Razviti sposobnost prepoznavanja značaja tla za proizvodnju hrane i očuvanju prirodne vegetacije koja je zbog dugog boravka čovjeka na ovim prostorima dobrim dijelom uništena - degradirana	Stjecanje navika korištenja različitih izvora znanja Stvarati naviku kod učenika da koriste kartu i atlas u svakodnevnom životu	Na kraju svake nastavne teme, nastavnik treba uraditi zadatke za pismenu provjeru znanja.	Zadaci mogu biti tipa tačno – netačno, ili mješoviti zadaci,zadaci objektivnog tipa,testovi...
14. Afričko Sredozemlje; 15.Egipat i zemlje Afričkog sredozemlja	Prepoznati zemlje azijskog sredozemlja (najveća ležišta naftne i zemnog plina; politički veoma nemiran prostor, itd.) Kao predstavnike ovog prostora, pored ostalih posebnu (pažnju posvetiti) prepoznati Tursku, Iran i Saudijsku Arabiju	Razvijati navike štednje i čuvanja prirodnih resursa(geoekologija)	Razvijati pozitivan odnos prema radu,suradničkom učenju sa nastavnikom ili ostalim učenicima u razredu Sticati navike korištenja dodatnih nastavnih sredstava i pomagala u		

	<p>Prepoznati na primjereu Sjeverne Afrike da su kroz historiju mora često spajala različite narode i civilizacije, a prirodne osobine kopna razdvajale narode i zemlje na kojima su živjeli.</p> <p>Znati da Hamiti i Semiti čine 90% stanovništva Sjeverne Afrike, da je ovo područje arapske kulture, jezika, pisma, tradicije i civilizacije, te islamske vjeroispovjesti; da je rijetko naseljeno s izuzetkom obale i doline Nila (Egipat kao dar Nila)</p> <p>Istači geografski položaj Egipta na mjestu susretanja dva kontinenta i dva mora, što mu daje izuzetno geopolitičko značenje. Egipat, kao zemlja duge historije i tradicije. Nafta i rude kao prirodna bogatstva. Turističke destinacije.</p>	Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog razvoja, a istovremeno upozoriti na probleme uzrokovane zastarjelošću tehnologija u tranzicijskim zemljama	nastavnom procesu (tabele, grafikoni, dijagrami, tematske karte, itd.)		
16.Zapadna Europa	<p>Učenici trebaju steći znanja, na temelju kojih će moći imati jasanu predstavu o tome koji prostor i države obuhvataju Zapadnu Europu</p> <p>Istači da je geografski i saobraćajni položaj Zapadne Europe izuzetno povoljan (izlaz na najprometnije europsko more), da ima povoljne klimatske uvjete, plodno zemljишte, velike zalihe ruda, dobro i prihvatljivo društveno uređenje, ljudske reurse i stručne kadrove, što sve zajedno uvjetuje da su na ovom prostoru smještene najrazvijenije zemlje svijeta.</p> <p>Uočiti veliku raznolikost reljefa, vrlo gustu riječnu mrežu, najgušće naseljene europske zemlje, najveće europske gradove (konurbacije), niske stope prirodnog prirasta, te razvijene tercijarne djelatnosti</p>	<p>Razviti sposobnost uočavanja najvažnijih činjenica u određenom tekstu, kao i sposobnost komentiranja – analiziranja;</p> <p>Primjenjujući već stečena znanja o razvijenim malim europskim državama, razvijati sposobnost upoređivanja – komparacije sa drugim manje razvijenim zemljama na temelju poznatih podataka;</p>	<p>Razvijati pravilan stav prema posebnostima pojedinih naroda i želju za saznanjima o ostalim kulturama Europe</p> <p>Razviti pravilan stav o doprinosa svjetske nauke i kulture ukupnom razvoju čovječanstva</p>	<p>Na slijepoj karti Zapadne Europe ucrtati glavne gradove i najveće europske luke</p> <p>Izraditi slijepu kartu – reljefa, većih rijeka i bojama označiti države kroz koje protiču;</p>	<p>Na osnovu poznate nastavne materije, nastavnik produktivnim, aktivnim i stvaralačkim djelovanjem treba kod učenika ne samo mobilizirati svo znanje kojim učenici raspolažu o regije Zapadne Europe, nego i angažirati intelektualno stvaralačke snage učenika. Tako će se povećati , motiviranost učenika za rad;</p>
17.Francuska, V.Britanija, zemlje Beneluksa	Upoznati učenike sa historijskim i		Razviti pravilan stav o načinu života i rada u zemljama EU	Na osnovu izvora do kojih su učenici došli proučavajući Zapadnu Europu, treba izvesti	

	<p>svremenim značajem UK u Europi i svijetu, te značaju industrije kroz historiju i danas</p> <p>Naučiti ih da prepoznaju regije i glavna metropolitanska područja u UK, te značaj Londona</p> <p>Upoznati učenike sa prirodnim regijama Francuske, te sa političkom i privrednom situacijom u Francuskoj</p> <p>Proučiti kakva je uloga Francuske u Europi i svijetu, u prošlosti i danas u okvirima EU</p> <p>Prepoznati male zemlje (manje od BiH), velike gustine naseljenosti, siromašne resursima, a koje su ipak visoko razvijene agroindustrijske zemlje (zemlje Beneluksa)</p>	<p>Na primjerima zemalja Zapadne Europe, razvijati kod učenika interes i želju za čuvanjem i unapređenjem životne sredine</p> <p>O sposobiti učenike da metodom razgovora mogu istaći sve pozitivne i negativne posljedice izuzetno niske stope prirodnog priraštaja (staro stanovništvo, potreba za radnom snagom, ekonomske migracije)</p>	<p>Razviti kod učenika uvjerenje da su osnovni faktori privrednog i kulturnog razvoja stručni rad i veliko zalaganje</p>	<p>zaključke o tome šta je uvjetovalo da London i Pariz, najveći europski gradovi, postanu svjetske metropole</p> <p>Kroz raspravu, potaći učenike da prepoznaju englesku kulturu, a naročito jezik i njegovu poziciju i utjecaj u Europi i svijetu</p>	<p>Frontalnim i individualnim oblikom rada nastavnik treba pokazati na koji način je industrija promijenila suvremeni svijet (markirati UK, kao zemlju iz koje je krenula industrija – industrijska revolucija)</p> <p>Pružiti pomoć učenicima pri ucrtavanju različitih sadržaja u slike karte</p>
18.SJEV. EUROPA 19.Norveška, Šveds, Finska, Danska; 20.Pribaltičke zemlje	<p>Upoznati se sa sjevernom Europom, njenim prirodnim regijama – Skandinavski poluotok, Jiland, Island, kao i ekonomskom i političkom situacijom</p> <p>uočiti na geografsko</p> <p>Navesti, uočiti na geografskoj karti i objasniti prirodne resurse na kojima pojedine Sjevernoeuropeiske(skandinavske) zemlje zasnivaju svoj privredni razvijenost, visok životni standard svog stanovništva .</p> <p>Upoznati učenike da je neravnomjerna gustina naseljenosti sjeverne Europe, kao i pozicija gradova uvjetovana specifičnom klimom i geografskim položajem</p>	<p>Razviti sposobnost snalaženja na karti Sjeverne Europe</p> <p>Razviti sposobnost spoznaje odnosa prirodne sredine(bogatstava) i standarda stanovništva</p>	<p>Razviti pozitivan stav o zemljama koje imaju osiguran najviši nivo zaštite i socijalne sigurnosti u svijetu, a koje su prve na UN ljestvici razvijenosti</p>	<p>Za zadaću učenici trebaju pripremiti materijal o Gradu Djeda Mraza, o danskom Legolandu i o Finskoj kao zemlji šuma i jezera .....</p>	<p>Pomagati učenicima pri izradi i analizi starosne piramide za sjevernu Europu (n. pr. Švedsku) i neke zemlje gdje se stanovništvo ekstremno povećava (demografska eksplozija)</p>
21. SRED.EUROPA 22.Njemačka, Švicarska, Austrija	<p>Znati na geografskim kartama odrediti položaj Srednje Europe i granice dodira sa svim ostalim evropskim regijama</p> <p>Da učenici prepoznaju prirodno –</p>	<p>Razviti sposobnost vrednovanja i uporedbе Njemačke sa ostalim zemljama Europe</p>	<p>Razviti pravilan stav prema društvenim i ekonomskim promjenama u zemljama istoka</p>	<p>Na plakatu nacrtati visoko vegetacijske pojase u Alpima i na crtežu pokazati - objasniti kako nastaje fen:</p>	<p>Pružiti pomoć učenicima pri izradi plakata i zadacima traženja zajedničkih elemenata</p>

23.Pojska, Slovenija,Češka, Slovačka,Mađarska	<p>geografska obilježja regiona, kao i da steknu saznanja o stanovništvu, koje pripada svim jezičkim grupama u Europi (germanska, romanska, slavenska, ugro-altajska)</p> <p>Da prepoznaju visoki stepen urbanizacije, nizak prirodni priraštaj,(navesti uzroke) najrazvijeniju industriju,značajne prirodne resurse,saobraćajni značaj, veliki značaj tercijarnih djelatnosti, te izrazitu turističku orientaciju nekih od zemalja Srednje Europe</p> <p>Znati pokazati na karti sve zemlje ove regije, kao i sve reljefne cjeline Srednje Europe</p> <p>Shvatiti razlike prirodno geografskih i društveno geografskom karakteristika između Alpskih zemalja i zemalja istoka Srednje Europe</p> <p>Znati vrijednovati i cijeniti značaj Njemačke i alpskih zemalja u Europi danas</p>	<p>Razviti sposobnost snalaženja na geografskoj karti (pokazati na karti sve zemlje ove regije, kao i sve reljefne cjeline Srednje Europe)</p> <p>Sposobnost shvatanja razlike u prirodno geografskom i društveno geografskom pogledu između Alpskih zemalja i zemalja istoka Srednje Europe</p> <p>Razviti sposobnost snalaženja na geografskoj karti;</p> <p>Razviti sposobnost vrednovanja i usporedbe</p> <p>Njemačke(privredna razvijenost) sa ostalim zemljama Europe</p> <p>Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama Srednje Europe</p>	<p>Srednje Europe</p> <p>Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama;</p> <p>Razvijati kod učenika smisao za samostalni rad, za korištenje pismenog teksta i grafičkih prikaza, te aktivan odnos prema radu i smisao za tačnost i urednost</p> <p>Kod učenika formirati pravilan stav o aktivnosti Pojske, Češke, Slovačke i Mađarske da kroz sveobuhvatne društvene i ekonomski reforme prihvate europske standarde i uključe se u EU</p>	<p>Nacrtati na slijepoj karti najveće rijeke Srednje Europe, te slivove kojima pripadaju</p> <p>Tražiti od učenika da samostalno, koristeći učbenik, nađu analogiju ili zajedničke elemente karakteristične za zemlje Srednje, Zapadne i Istočne Europe</p>	<p>karakterističnih za zemlje Srednje, Zapadne i Istočne Europe</p> <p>Učenicima dati dopunska pitanja koja će im pažnju usmjeriti na određene objekte, pojave i karakteristike predjela na zamišljenom putovanju od izvora do ušća Dunava</p> <p>Navikavati učenike na samoobrazovanje i logičko zaključivanje,istraživa čko učenje i na primjerima nejednake razvijenosti zemalja Srednje Europe naučiti ih da uoče društvene protutječnosti suvremenog svijeta i njihove uzroke;</p>
<p>22. ISTOČ. EUROPA</p> <p>23.Ukrajina, Bjelorusija, Moldavija;</p>	<p>Objasniti i znati(?) geografski položaj, reljef, klimu, vode i veličinu istočne Europe</p> <p>Značaj utjecaja ledničke erozije na formiranje reljefa ovog prostora, u kome planinski reljef zahvata samo malu rubnu površinu .</p> <p>. Upoznati učenike sa nacionalnom šarolikošću prostora bivšeg SSSR-a i napetostima koje postoje među pojedinim narodima.</p> <p>Objasniti nužnost društvenih promjena</p>	<p>Razvijati kod učenika sposobnost zaključivanja i stvaranja vlastitog mišljenja, te potaknuti povezivanje svakodnevnih vijesti iz medija sa gradivom iz učbenika</p>	<p>Razvijati praktičan i pozitivan stav o potrebi provođenja širokih društvenih i ekonomskih promjena u zemljama Zapadnog Balkana i prihvatanju Zapadnih standarda</p>	<p>Na slijepoj karti Rusije obilježiti najveće metropolitansko područje – Moskvu, te inicirati učenike da pokušaju ocjeniti važnost geografskog položaja Moskve;</p> <p>U slijepu kartu ucrtati neka od najvažnijih prirodnih bogatstava Rusije</p>	<p>Pripremiti pored geografske karte i globusa, grafofolije i izvode iz dnevne štampe</p> <p>Pomoći učenicima da ucrtaju Trans-sibirsku željeznicu i objasnjiti značaj za naseljavanje i privredno iskorištavanje arijskog dijela Rusije.....</p>

24. Ruska Federacija (Sjeverna Azija)	<p>Učenici trebaju shvatiti poziciju i politički značaj Ruske Federacije, njene velike prirodne i regionalno - geografske raznolikosti.</p> <p>Uočiti i shvatiti prostorni značaj Rusije, njene ogromne prirodne resurse, posebno velike rezerve nafte i plina, te ovisnost Europe o njima</p> <p>Značaj prostornog obuhvata - veličine Ruske Federacije (11 satnih zona)</p>	<p>Razvijati sposobnost uočavanja, usporedbe - komparacije, te povezivanja i primjene ranije stečenih znanja</p>	<p>Razvijati pozitivan stav o snošljivosti - toleranciji između različitih nacionalnih zajednica</p>	<p>Na primjeru Ruske Federacije koja obuhvata sve klimatsko vegetacijske zone pojasniti ove zone</p> <p>U okviru ponavljanja, zadatak učenika je pokušati osmisliti raspravu na temu o glavnim problemima zemalja u tranziciji</p>	<p>Pripremiti materijal o Černobilu, podvlačeći razmjere ekološke katastrofe, a s druge strane istaći Belovešku prašumu – nedirnutu prirodu Bjelorusije – sa jedinstvenim primjercima europskog bizona;</p> <p>Jasno je da se nastavnicima ostavlja sloboda i drugačijeg pristupa i osmišljavanja obrade nastavnih sadržaja.</p>
--	---	--	--	--	--

HISTORIJA/POVIJEST
VII RAZRED
(Devetogodišnja osnovna škola - 2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

Zašto učiti historiju/povijest?

Historija je društvena nauka. Prvi put pojavljuje se u V stoljeću p.n.e. kod grčkog pisca Herodota. Ime joj je od grčke riječi *historija* koja u prijevodu znači učenje ili značenje kroz priču, pripovjedanje. Cilj joj je upoznavanje razvoja ljudskog društva na općem, regionalnom i lokalnom nivou u okvirima spoznaje tokova i reazvoja kroz koje je prolazilo čovječanstvo u različitim epohama. Da bi bila što objektivnija, sva zbivanja posmatra u vremenu i prostoru. Zato se može i kazati da cijeli svijet ima svoju historiju.

Izučavanjem historije učenici treba da se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno treba voditi računa da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci i nastavnom predmetu. Takođe treba da sagledaju politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i da shvate njihova glavna obilježja. Da bi u tome uspjeli potrebno je da steknu predstavu i o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice. Proučavanjem historije učenici treba da razviju spoznaju i o okruženju u kome žive, te da shvate razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovljenost. Historija kod učenika treba razviti duh tolerancije i demokratkog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne prestave o prošlosti. Da bi to postigao potrebno je učenika ospособiti za samostalno korištenje historijskih izvora zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovaladavanju gradiva i iz jezika, književnosti, geografije, likovne i muzičke kulture i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti naših naroda, susjednih zemalja i cijelog čovječanstva. Što se historija više uči to se i više zna, a time ima i manje predrasuda jer je cijeli univerzum povezan brojnim vidljivim i nevidljivim historijskim nitima. Zato je historija kao predmet u svim vremenima i sredinama nezaobilazna i kao nauka i kao predmet u školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
<u>Znanje historije:</u> <u>Procesi:</u>	Historijske vještine Tumačenje historijskih događaja Kritičku analizu historijskih izvora Prepoznavanje činjenica i objektivnosti	Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost, tumači podatke predstavljene u vremenskim okvirima Istražuje, analizira, tumači i ocjenjuje različite historijske izvore

	<p>Hronološko i tematsko razumijevanje uzroka i posljedica</p> <p>Zauzimati stav uz korištenje dokaza, kritički analizirati dokaze i postavljati analitička pitanja;</p> <p>Osnovne činjenice i pojmove koji se odnose na: politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima, na nacionalnu historiju Bosne i Hercegovine u regionalnom kontekstu sa susjednim zemljama, ličnosti iz opće i nacionalne historije koje su obilježile različit vremenski period, položaj i ulogu žena u društvu kroz različite historijske periode, na historiju sva tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine u BiH.</p> <p>Razvijati svijest da se svaki događaj može interpretirati na više načina;</p> <p>Kritički odnos prema različitim mišljenjima o jednom te istom pitanju/događaju;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Znanja i vještine koje omogućavaju stvaranje vlastite slike o historiji</p> <p>Razvija sposobnosti empatije</p>	<p>Razlikuje bitne od nebitnih informacija, razlikuje činjenice i mišljenja, objektivnost i subjektivnost</p> <p>Razumije značajne i manje značajne uzroke, kratkoročne dugoročne, namjerne i nenamjerne posljedice, kao i odnos uzroka i posljedica</p> <p>Identificirajući i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i kroz historijske periode</p> <p>Identificirajući, bira i koristi različite historijske izvore da bi dao obrazloženo historijsko tumačenje</p> <p>Zna opisati čime se bavi historija i njen značaj.</p> <p>Poznaje najvažnije historijske činjenice i pojmove, stavlja ih u odgovarajući redoslijed, razumije njihovo značenje, identificira uzroke historijskih događaja, mjeri relevantni značaj činjenica, može da interpretira temu u kontekstu šire slike.</p> <p>Na karti pokazuje predistorijska, antička i srednjovjekovna nalazišta u BiH i važnija nalazišta u susjednim zemljama</p> <p>Usvaja naučni pogled na svijet; spoznaju o okruženju u kome živi, shvata razvijanje savremenog društva i njegove historijske uslovjenoštve</p> <p>Stiče neophodne saznanje o koristima učenja historije;</p> <p>Zna cijeniti stavove i shvata druge;</p> <p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad;</p> <p>Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema;</p> <p>U stanju je da uđe u način razmišljanja ljudi koji su živjeli u prošlosti</p>
--	--	---

OSNOVNI SADRŽAJ

VII. razred

1. BiH u predhistoriji i antička kultura na prostoru današnje BiH.
2. Osnovna obilježja srednjeg vijeka
3. Evropa, Bizant, Arapski svijet u ranom srednjem vijeku
4. Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku
5. Bosna u srednjem vijeku
6. Osmansko carstvo
7. Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII st.

VIII. razred

1. Evropa – Novi vijek
2. Zemlje Jugoistočne Evrope i nacionalni pokreti
3. Građansko društvo-Nacionalne države
4. Bosna u XIX. st.

IX. razred

1. Evropa i evropske zemlje do Prvog svjetskog rata
2. Prvi svetski rat
3. Svijet između dva svjetska rata
4. Drugi svetski rat
5. Savremeno doba (1945-1990)
6. Bosna i Hercegovina u XX st.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Kad učenici uče historiju, grade posebno razunjevanje, kompetencije i vještine-uče kako da misle, konkretne historijske vještine (sredstvo rada jednog historičara

U realizaciji sadržaja uloga nastavnika je da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kome žive. Uz pomoć različitih izvora kod učenika treba da razvijaju konkretne vještine historičara. Savremenim pristupom u poučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika koristiti različite izvore znanja (objavljene izvore, slike, crteže slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...) Za uspješno korištenje bilo kojega od navedenih ili nekih drugih vrsta povjesnih izvora rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja , ato prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Nastavnikov zadatak je da uz korištenje različitih izvora osloboди kreativnost učenika , da traži od učenika da daju sudove

i obrazloženja (tumačenja) o historijskim događajima, da razvija kulturu dijaloga što znači da poštuju različita mišljenja, te da razlikuju činjenice od mišljenja. U odabiru izvora također treba obratiti pažnju na ciljeve i definisane ishode koji se žele postići. Izvori pružaju široke mogućnosti proučavanja i sticanja novih znanja. Nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje.

Također u sklopu nastave sa učenicima trebaju da posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Ocjenvivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje ne treba da budu odvojene od nastave i učenja historije. Ono treba da prirodno izrasta iz prolaska kroz gradivo, testiranja znanja, razumjevanja i vještina koje učenici stiču. Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja Standardi opisuju šta se od učenika očekuje, razgraničavaju znanje i vještine koje učenici grade kao rezultat nastave u razredu, oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju raditi. Kriteriji za ocjenjivanje određuju se u skladu sa propisanim standardima. Kriteriji za ocjenjivanje su poredani od najnižeg (nivo reprodukcije), do najvišeg (znanje na nivou sinteze i procjene

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobenosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik historije i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju:

Udžbenici za historiju, radne sveske za učenike, priručnici za nastavnike, dokumenti na CD-u, historijski atlas, dokumentarni filmovi, slajdovi, Internet.

Historija , VII razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI		OČEKIVANI Znanje iz historije/povijesti: Proces i sadržaj	Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik :				
Osnovna obilježja Srednjeg vijeka	Periodizacija, feudalizam, baština i pronja, kako je izgledao feudalni posjed. Društveni život u feudalizmu.	Zna vremenske granice i podjelu Srednjeg vijeka. Osnovna obilježja feudalnog društva-ključne pojmove(feud,feudalizam,feudalizacija,feudalac, kmet,vazal,feudalna hijerarhija,baština,pronja). Razumije i prepoznaće period srednjeg vijeka,može da se nalazi u vremenu,objasniti strukturu društva i uoči razlike i sličnosti između robovlasničkog i feudalnog društva.	Razvijanje sposobnosti hronološkog razumjevanja. Sposobnost analize ,ocjene i bilježenja dokaza Razvijanje kritičkog mišljenja kroz analizu različitih historijskih izvora	Analiziraju različite izvore i iznosi vlastito mišljenje. Mogu da objasni osnovne pojmove vezane za temu. Na osnovu primjera iz svakodnevnog života u može da objasni način života i društvene odnose u srednjem vijeku.		Priprema analizu izvora. Izvore bira u skladu sa ciljevima koje želi postići . Pitanja formulise jasno i precizno Potiče učenike da iznose svoje promišljanje, poglede,stavove i tumačenje ponuđenog izvora. Procjenjuje predpostavke i razmišljanja učenika Usmjerava aktivnosti u učionici i razvija kulturu dijaloga , djelotvorno komunicira sa učenicima Pomaže učenicima da razvije sposobnosti orijentacije na karti Pomaže učenicima da razumiju i nauče nove pojmove.
Evropa, Bizant i Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	Uzburkana Evropa.Franačka država, Bizant(Vizantija), Arapi i uspon islama , Susret istoka i zapada, Kršćanstvo i islam, kultura srednjeg vijeka	Zna pojam "Velika seoba naroda" i njene posljedice.Tokove historijskog razvitka Franačke, Bizantije i Arapske države.Velike srednjovjekovne civilizacije. Glavne ličnosti koje su obilježile pojavu kršćanstva i islama.Pojam monoteizam.Glavna obilježja srednjovjekovne kulture.Regione srednjovjekovne umjetnosti.Razumije posljedice velike seobe naroda I prepoznaće osnovne grupe naroda u Evropi(Germani,Romani,Slaveni i dr.).Snalazi se na karti .Razumije i zna objasniti his. značaj pojave kršćanstva i islama. Može objasniti kako su istočna i zapadna civilizacija utjecale jedna na drugu i razumije posljedice tih utjecaja.Razumije važnost razvoja nauke i	Razvijanje pozitivnog stava prema različitim civilizacijama i njihovim dostignućima. Razvijanje vještina empatije I Njegovanje duha vjerske tolerancije, uvažavanje drugih i drugačijih.Izgrađivanje pozitivnog odnosa prema	U parovima ili grupi analiziraju kartu i historijske izvore daju odgovore na postavljena pitanja. Informacije o događajima slažu u slijed. Pripremaju igrokaz kojim predstavljaju društvene odnose.		Ocenjuje učenike

Evropsko društvo u razvijenom i kasnom Srednjem vijeku.	<p>Život ljudi u Srednjem vijeku,privreda.Križarski ratovi,sukob carstva i papstva.Hereza .Suprotnosti srednjovjekovnog društva,Srednjovjekovni parlament.</p>	<p>kulture.jednostavno uočava različite stilove u umjetnosti.Jasno prepoznaće reprezentativna umjetnička djela nastala u srednjem vijeku.</p> <p>Zna osnovne tokove društvenog,privrednog i političkog razvoja Evrope u razvijenom i kasnom srednjem vijeku.Zna o svakodnevnom životu ljudi.Razvija kreativno i kritičko mišljenje i logičko zaključivanje.Razvija sposobnost empatije(suosjećanje i razumjevanje ljudi iz prošlosti).Može objasniti i razumjeti suprotnosti feudalnog društva.Razvijaju sposobnost komunikacije sa drugima.</p>	<p>umjetnosti i estetici.</p> <p>Razvijanje vještina korištenja dokaza Učenici su u stanju da opišu vizuelni izvor</p> <p>Razvijanje interesa za proučavanje srednjeg vijeka.</p> <p>Razvijaju svijest o tome da o historijskim događajima postoje različita gledišta</p> <p>Razvijaju „širu sliku“ hronološki kontekst(vremenska crta) i geografski kontekst(mapa)</p> <p>Izgrađivanje svijesti o kontinuitetu državnosti pozitivnog stava o civilizacijskim vrijednostima BiH.Razvijanje interesa za prošlost BiH</p> <p>Razvijanje pozitivnog stava prema drugim kulturama</p>	<p>Učenici se uključuju u atmosferu perioda srednjeg vijeka, procjenjuju puzdanost izvora , opisuju različite elemente izvora i odgovaraju na pripremljena pitanja , završavaju analizu</p> <p>Učenici analiziraju različite izvore , i odgovaraju na postavljena pitanja</p> <p>Analiziraju različite izvore, opisuju izvore i odgovaraju na postavljena pitanja.</p> <p>Razmjenjuju iskustva i u grupama pripremaju prezentaciju zadate teme</p> <p>Analiziraju izvore, u grupi ili paru razmjenjuju razmišljanja, odgovaraju na pripremljena pitanja. Iznose vlastiti stav</p>	<p>Priprema analizu vizuelnih izvora (dokumentarni iliigrani film) koji obrađuje period srednjeg vijeka</p> <p>Primjenjuje multiperspektivnost u nastavi: priprema analizu izvora koji daju različitu sliku o Križarskim ratiomima</p> <p>Ocenjuje učenike</p> <p>Priprema analizu različitih izvora: vizuelnih, pisanih, karte, arheološki artefakti, pjesme... Priprema posjetu historijskom lokalitetu</p> <p>Ocenjuje učenike</p> <p>Priprema analizu različitih izvora, organizira različite oblike rada u učionici, usmjerava aktivnosti učenika</p> <p>Ocenjuje učenike</p>
Bosna u srednjem vijeku	<p>Slaveni (život u pradomovini).Slavenske države u Srednjem vijeku.Polički,privredni i društveni razvoj Bosne u Srednjem vijeku,vjerska slika,kultura i umjetnost.</p>	<p>Učenici znaju Slavenske narode i njihove države.Znaju kako je tekao državni, društveni i privredni razvoj Bosne u Srednjem vijeku.Zna vjersku sliku sliku i osnovna obilježja kulture i umjetnosti.Snalazi se na karti(prepoznavaju i pokažu pradomovinu Slavena,slavenske države,teritorijalno širenje Bosne).Razumije društvene,privredne i političke tokove i zna ih objasniti.Razumije vjerske prilike,povezuje prošlost sa sadašnjosti..Razumiju značaj kulturnog razvoja Bosne u Srednjem vijeku.</p>			
Osmansko carstvo	<p>Nastanak,državno i društveno uređenje. Teritorijalni razvitak.</p>	<p>Teritorijalno politički razvoj Osmanskog carstva.Državno i društveno uređenje(ključni pojmovi:bejluk,emir,sultan,veliki vezir,timarsko-spaški sistem,asker ,raja,ejalet...).Mogu prepoznati i na karti pokazati kako se širilo Osmansko carstvo.Mogu objasniti i razumjeti društveni i politički razvoj.Razumiju posljedice osmanskih osvajanja.</p>			

Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII st.	Uspostava i organizacija osmanske vlasti u Bosni.Širenje islama,vjerski mozaik, manjinski narodi.Bosna od 1580-1791god.Društvo, privreda, kultura i umjetnost.	<p>Učenici znaju kako je uspostavljena osmanska država.Upravno teritorijalnu organizaciju,vjersku strukturu i manjinske narode.Polički razvoj Bosanskog ejaleta u XVII i XVIII st.Razvoj bosanskog društva,privredne tokove,osnovna obilježja kulture i umjetnosti. Objasne i razumiju osnovne oblike historijskog razvoja Bosne od XVI do kraja XVIII st. Mogu dati vlastita tumačenja određenih događaja na osnovu izvora. Razlikuju bitne od nebitnih činjenica.</p>	<p>Uvažavanje različitih civilizacijskih uticaja na razvijanje kulturnog identiteta BiH Upoznavanje sa historijom nacionalnih manjina u BiH (Jevreja)</p>	<p>izvore, povezuju predhodna znanja , iznose stav Istražuju, prikupljaju informacije, stečena</p>	<p>Priprema analizu izvora: Vizuelnih pisanih Usmjeravaju učenike na istraživanja (np. hrana)</p>
---	--	---	---	--	---

TEHNIČKA KULTURA

VII RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola - 1 sat sedmično/tjedno – 35 sati godišnje)

Zašto učiti tehničku kulturu?

Tehnička kultura je primjenjena disciplina u kojoj se učenici upoznaju sa osnovnim granama tehnike i tehnologije. Tehnički uređaji u moderno doba sve više zamjenjuju rad čovjeka. Na taj način je olakšan svakodnevni život čovjeka, tako da on ima više vremena za svoje aktivnosti koje su vezane za odmor, kuturni život i uopšte društveni život. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio ukupne aktivnosti čovjeka, nastava tehničkog kultura značajno doprinosi općem obrazovanju i razvijanju modernog pogleda na svijet.

Program tehničke kulture osmišljen je tako da se učenici kroz znanje ovog predmeta upoznaju s bitnim elementima u raznim granama tehnike: mašinske tehnike, elektrotehnike, građevinske tehnike, saobraćaja itd. Takođe se upoznaju sa osnovnim elementima istorijata pojedinih tehničkih dostignuća, bez kojih bi život savremenog čovjeka bio nezamisliv. U okviru praktičnih radova iz ovog predmeta učenici razvijaju svoju radne navike, inventivnost, spretnost, a takođe se navikavaju na timski rad i usvajaju navike koje su vezane za racionalno trošenje materijala i energije, očuvanje životne sredine, elemente tehničke zaštite na radu i sl. Uporedo s tim, kroz aktivnosti u okviru tehničke kulture učenici potpunije mogu da sagledaju i primjenjivost nekih drugih disciplina kao što su: matematika, fizika, hemija, organizacija rada, pri čemu im znanja i vještine sa kojima se susreću u tehničkom odgoju omogućavaju da sve te discipline posmatraju integralno. Naročitu ulogu tehnička kultura ima kada je u pitanju buduća profesionalna orijentacija učenika, kao i sticanje znanja primjenjivih u domaćinstvu i u svakodnevnom životu.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenik:
Znanje: Procesi	Aktivno pratiti izlaganja predmetnog nastavnika u cilju sticanja znanja iz tehničke kulture; Primjenjena znanja koristiti kroz praktične vježbe (izradu	Prepoznaje važnost tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu; Traži odgovor pred novim tehničkim zadatkom; Koristi već formirane kriterije za procjenu kvaliteta prilikom realizacije tehničkih ideja; Koristi induktivno i analogno mišljenje u rješavanju različitih zadataka i problema; Improvizuje i prezentira ideju (individualno i u grupi) i predviđa rezultate;

	<p>različitih predmeta u škoskom kabinetu);</p> <p>Razvijati različitih misaonih operacija (analiza, sinteza, generalizacija) na osnovu praktičnog rada, eksperimentiranja i promatranja;</p> <p>Razvijati stvaralačke sposobnosti;</p>	<p>Pravilno koristi alate za izradu predmeta u okviru praktične nastave;</p> <p>Uočava propuste na tehničkim proizvodima vizuelnom kontrolom i putem mernih instrumenata;</p> <p>Koristi prethodna tehnička iskustva i termine u daljem učenju;</p>
Sadržaj	<p>Komunicirati;</p> <p>Modelirati;</p> <p>Tehničko crtanje u mašinstvu. Materijali u mašinstvu. Osnovni elementi mašina. Alati i mašine za obradu metala. Postupci obrade metala. Motoristika. Robotika. Izborni dio.</p> <p>Izvori električne energije-elektrane. Simboli i sheme u elektrotehnici. Elektroinstalacioni materijali. Alati i pribori u elektrotehnici. Kućanski električni aparati. Elektromotori. Elektronički uređaji. Simboli i sheme u elektrotehnici. Osnovni elektronički elementi. Alati,instrumenti,pribori. Vježbe i praktični radovi. Razvoj komunikacija. NF telefonija. Telegrafija. Saobraćajna kultura. Energija i okolina. Izborni dio.</p>	<p>Svesno prihvata i ispravlja svoje greške u toku praktičnih radova, ukazuje i na greške drugih;</p> <p>Komunicira u cilju otklanjanja propusta u izradi;</p> <p>Zalaže se za odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija;</p> <p>Interpretira dati model, vrši predviđanja zasnovana na modelu i poredi ga sa tehničkom realnošću;</p> <p>Zna primjeniti osnovna znanja o tehničkom crtanju u mašinstvu: formati crteža, mjerjenje, kotiranje, tehničko pismo, zaglavlje sa sastavnicom, čitanje mašinskih crteža, izrada jednostavnih mašinskih tehničkih crteža;</p> <p>Poznaje mašinske materijale, njihove mehaničke i tehnološke osobine i njihovu primjenu;</p> <p>Klasificira vrste mašinskih elemenata, zna primjenu tih elemenata u mašinstvu, kao i grafičko predstavljanje najprostijih mašinskih elemenata;</p> <p>Opisuje princip rada mašina, pogon, načine stezanja radnog komada, mjere zaštite na radu, održavanje mašina, pružanje prve pomoći u slučaju povreda na radu, važnost pravilnog rukovanja i održavanja mašina;</p> <p>Posjeduje osnovna znanja iz oblasti motoristike: vrste motora, princip rada, goriva i maziva, održavanje motora;</p> <p>Ima osnovna znanja o: razvoju robota, radnom prostoru robota, načinu prenosa kretanja kod robota, pogonu robota;</p> <p>Opisuje osnovne karakteristike elektrana: podjelu, princip rada, razlike, prenos i distribuciju električne energije;</p> <p>Opisuje i razumije skiciranja simbola i izradu električnih shema;</p> <p>Posjeduje znanja iz oblasti elektro-instalacionih materijala, alata i pribora u elektrotehnici, rukovanja i održavanja;</p> <p>Poznaje električne uređaje i aparatе u domaćinstvu sa posebnim osvrтом na važnost pravilnog rukovanja i održavanja;</p>

	<p>Mehatronika-mašinstvo. Mehatronika-elekrotehnika. Mehatronika-elektronika. Automatika i sistem upravljanja. Obnovljivi izvori energije. Izborni dio.</p>	<p>Opisuje osnovne karakteristike elektromotora: pogon, princip rada, održavavanje; Opisuje i razumije skiciranja i čitanje simbola i shema u elektronici; Razumije karakteristike osnovnih elemenata u elektronici: otpornika, kondenzatora, poluprovodnika, kao i o alata, instrumenata i pribora u elektronici; rukovanja, održavanja; Opisuje osnove iz oblasti komunikacija: razvoj, telefonija, telegrafija, sastavni dijelovi telefonskih centrala; organizacijom telefonske mreže, telegrafija, telegrafski sistemi i mreže; Poznaje i opisuje osnovne elemente bezbjednosti aobraćaja; Identificira i opisuje problematiku iz oblasti: racionalnog korištenja energije i materijala; pravilnog izbora goriva za domaćinstvo, pravilnog odnosa prema prirodi i čovjekovoj okolini; Interpretira povezanost mehatronike sa mašinstvom, elektrotehnikom, elektronikom; Posjeduje osnovna znanja iz automatike i sistem upravljanja; Poznaje i opisuje obnovljive izvore energije (hidropotencijal, energija vjetra isl.);</p>
Vrijednosti, stavovi, navike	<p>Ispoljavati spremnost i sposobnost za sticanje novih znanja i vještina iz oblasti tehnike i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema;</p> <p>Razvijati vještine i navike u cilju profesionalne orientacije učenika;</p> <p>Razvijati smisao za racionalno korištenje energije i materijala;</p> <p>Razvijati smisao za tačnost, urednost i savjesnost pri obavljanju zadataka teorijskim praktičnim i eksperimentalnim radom;</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija;</p> <p>Na osnovu praktičnih radova razvijati različite misaone operacije (analiza, sinteza, generalizacija);</p>	<p>Uključuje se u tehničke aktivnosti sa vidnim zadovoljstvom;</p> <p>Zalaže se za odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija;</p> <p>Traži odgovor pred novim tehničkim zadatkom;</p> <p>Dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i poštuje mišljenja i stavove drugih;</p> <p>Prepoznaže važnost tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu;</p> <p>Pokazuje zanimanje za timski rad i socijalizaciju;</p> <p>Sluša argumentacije i kritički preispitiva lične stavove i stavove drugih;</p> <p>Slobodno izlaže mišljenja i ideje i poredi ostvareno;</p> <p>Razvija spremnost da se pomogne drugima;</p> <p>Djeluje na druge da slijede njegov primjer;</p> <p>Savladava temeljne vještine i procese;</p> <p>Rješava probleme primjenom novih znanja i naučnih dostignuća;</p> <p>Afirmiše timski rad i argumenate drugih;</p>

OSNOVNI SADRŽAJ

VII. razred	VIII. razred	IX. razred
1. Uvod u nastavni predmet	1. Izvori električne energije-elektrane	1. Mehatronika-mašinstvo
2. Tehničko crtanje u mašinstvu	2. Simboli i sheme u elektrotehnici	2. Mehatronika-elektrotehnika
3. Materijali u mašinstvu	3. Elektroinstalacioni materijali	3. Mehatronika-elektronika
4. Osnovni elementi mašina	4. Alati i pribori u elektrotehnici	4. Automatika i sistem upravljanja
5. Alati i mašine za obradu metala	5. Kućanski električni aparati	5. Obnovljivi izvori energije
6. Postupci obrade metala	6. Elektromotori	6. Izborni dio
7. Motoristika	7. Elektronički uređaji	
8. Robotika	8. Simboli i sheme u elektrotehnici	
9. Izborni dio	9. Osnovni elektronički elementi	
	10. Alati i pribori u elektronici	
	11. Razvoj komunikacija	
	12. NF telefonija	
	13. Telegrafija	
	14. Saobraćajna kultura	
	15. Energija i okolina	
	16. Izborni dio	

DIDAKTIČKO- METODIČKE NAPOMENE

Nastava iz ovog predmeta se realizuje putem praktičnih vježbi i predavanja. Za uspješnu realizaciju ove nastave potrebno je u pripremnoj fazi za praktičan rad obezbjediti potrebnu tehničku dokumentaciju, alate, mašine i materijale, kao i sredstva higijensko-tehničke zaštite. Da bi se omogućilo svakom učeniku da za vrijeme nastave tehničke kulture praktično radi, potrebno je da se odjeljenja obavezno dijele u grupe koje mogu imati max. 16 učenika. Svakoj grupi pripada planirani fond časova, a nastava se izvodi u blok časovima (po dva časa). To omogućava svakom učeniku da cito proces doživi, tj. da planira, projektuje i praktično izrađuje predmete. Pri realizaciji programskih sadržaja ovog predmeta treba voditi računa o korelaciji nastavnih sadržaja sa drugim predmetima (matematika, likovna kultura, kultura življenja, biologija..). U realizaciji nastavnih sadržaja učenici koriste udžbenike, dnevниke rada, crteže i ostale izvore znanja. Učenici vode dnevnik rada (kao tehničku dokumentaciju) koji se, po pravilu, čuva u školi, s tim da ga učenici mogu povremeno nositi i kući na uvid roditeljima. Pored svakodnevног vrednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizovati pređeno gradivo i izvršiti vrednovanje putem zadataka objektivnog tipa. Programske zadatke nastave ovog predmeta škola ostvaruje putem: redovne nastave, slobodnih tehničkih aktivnosti, dodatne nastave, osmišljenih odgojno-obrazovnih sadržaja (izložbe, smotre, takmičenja).

Ocenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima. Za učenje tehničke kulture od bitnog značaja svi elementi koji su relevantni za postizanje potrebnog znanja učenika:

- Znanje sadržaja predmeta,
- Sposobnosti i vještine,
- Odnos prema tehničkim sredstvima i prema ekonomičnom trošenju materijala i energije,
- Odnos prema tehničkoj zaštiti na radu.

Njihov udio u sklopu ukupne ocjene zavisi od prirode izučavanog gradiva. U skladu s tim, ocjenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama i instrumentima. Najpogodniji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocijenjivati dok on izvodi zadani aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: izvođenje eksperimentalnih i praktičnih vježbi, rad na projektu, aktivnosti na smotrama tehničke kulture, učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, aktivnosti u okviru izbornog programa predmeta, specifične komunikativne i radne vještine itd.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama potrebno je imati posebno prilagođene programe. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, kao i sredine učenja, zavisno od osobnosti potreba učenika sa posebnim potrebama. Pri tome, po potrebi, treba imati i individualno prilagođene programe. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik tehničke kulture i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Nastava iz tehničke kulture realizuje se u kabinetu, školskoj radionici ili na poligonu koji je u tu svrhu posebno pripremljen (samo pojedini dijelovi programa). Kabinet za tehničku kulturu treba biti opremljen potrebnim alatima, priborima, mašinama i materijalima koji su neophodni za realizaciju programskih sadržaja.

TEHNIČKA KUTURA, VII rzred – 1 čas sedfmično, 35 časova godišnje

Tematske cjeline/ Teme	CILJEVI I ZADACI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI Znanje Tehničke kultura: Proces i sadržaj		Vrijednosti, ponašanje	stavovi, Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik :			
Uvod u nastavni predmet	Organizacija radnog mjeseta, rad u radionici, higijensko-tehničkoj zaštiti;	Shvata značaj tehničke kulture;	Svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život; Poticanje na samostalnost i samoinicijativu;	Upoznaju se sa radnim mjestom i osnovnim načelima rada u radionici, kao i sa higijensko-tehničkom zaštitom;	Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju; Izrađuje didaktički materijal;
Tehničko crtanje u mašinstvu	Osnove tehničkog crtanja u mašinstvu: formati crteža, mjerjenje, kotiranje, tehničko pismo, zaglavlje	Izrađuje, čita i koristi mašinske tehničke crteže;	Afirmacija rada i stvaralaštva;	Usvajaju znanja vezana za pravila čitanja i analizu gotovih tehničkih crteža, izrađuju	Izlaže nastavno gradivo primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije i

	sa sastavnicom, ortogonalni i aksonometrijski crtež, čitanje mašinskih crteža, izrada jednostavnih mašinskih tehničkih crteža;		Otvorenost za nove ideje i informacije; Iskazivanje svijesti o značaju tehnike u porodici, školi i okolini;	tehničke crteže;	prezentacije gradiva; Primjenjuje model interaktivne nastave;
Materijali u mašinstvu	Vrste mašinskih materijala, mehaničke i tehnološke osobine mašinskih materijala, primjena;	Vrši pravilan izbor i korištenje mašinskih materijala;	Pozitivan odnos prema rezultatima svog rada i rada svojih drugova;	Upoznaju se sa različitim vrstama mašinskih materijala, sa njihovim mehaničkim i tehnološkim osobinama, kao i sa njihovom primjenom;	Ostvaruje radnu i stvaralačku atmosferu u razredu; Bira zadatke i probleme uskladene sa mogućnostima;
Osnovni elementi mašina	Vrste mašinskih elemenata, primjena tih elemenata u mašinstvu, grafičko predstavljanje najprostijih mašinskih elemenata;	Vrši izbor materijala za izradu pojedinih mašinskih elemenata; Snima najprostije mašinske elemente;	Sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća;	Usvajaju osnovna znanja o elementima mašina, izboru materijala za njihovu izradu, namjeni, opterećenju;	Postavlja različite vrste jednostavnih pitanja u cilju poticanja učenika na kvalitetne odgovore;
Alati i mašine za obradu metala	Princip rada alatnih mašina, pogoni, načini stezanja radnog komada, mjere zaštite na radu, održavanje mašina, pružanje prve pomoći u slučaju povreda na radu, važnosti pravilnog rukovanja i održavanja mašina,	Korištenje najprostije mašine uz prisustvo i kontrolu nastavnika; Oposobljava se za pravilnu upotrebu i rukovanje pojedinim mjernim i kontrolnim alatima;	Razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti;	Izučavaju osnovne principe rada alatnih mašina, uključujući puštaju u rad alatne mašine koje se nalaze u školskoj radionici, uz saglasnost, prisustvo i kontrolu predmetnog nastavnika;	Pokazuje simulacije na kompjuteru; Objašnjava i prezentira prethodno pripremljeni obrazovni panoa, koji kreira zajedno sa učenicima; Podstiče interes za rad aktivnim uključenjem u zajednički rad;
Postupci obrade metala	Savladavanje postupaka obrade putem praktičnih vježbi u školskoj radionici ili kabinetu (izrada jednostavnih radnih komada): ocrtavanje i obilježavanje radnih komada, ravnjene i rezanje, turpjanje, savijanje, bušenje i brušenje, zakivanje, lemljenje, zaštita metala od korozije, (pri tome koristiti gotov tehnički crtež ili ga izraditi – procjena nastavnika)	Shvata značaj pravilnog izbora postupka obrade metala; Ekonomično korišti materijal i energiju;	Kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka; Procjenjivanje i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih;	Stežu određeni radni komad u stegu i vrše radne operacije potrebne za izradu radnog komada (obilježavanje i ocrtavanje, rezanje, ravnanje, turpjanje, savijanje, bušenje, brušenje i sl.); pri čemu aktivno primjenjuju usvojena znanja iz obrade materijala;	Motiviše i upućuje učenike na druge izvore znanja pored udžbenika;
		Razvija sposobnosti izrade prostijih radnih komada koristeći tehnologiju: obilježavanja i ocrtavanja, rezanja, ravnanja, turpjanja, savijanja, bušenja, brušenje i sl.	Svjesno obavljanje zadatke i obaveze radi postizanja kolektivnog uspjeha;	Izvršavaju neophodna mjerjenja i očitavanja dimenzija radnog komada u cilju postizanja njegovih predviđenih mjera, kao i u cilju uvježbavanja i obučavanja u korištenju kontrolnih alata (njajprostijih);	Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika;
		Oposobljava se za korištenje mjernih i kontrolnih instrumenata;	Razvijanje pozitivnih stavova prema tehnički ličnim primjerom i djelovanjem u razredu;	Vrše vježbu zakivanja, lemljenja i premazivanja zaštitnim slojem u svrhu zaštite od korozije;	Pomaže učenicima u samostalnom i grupnom radu;
		Oposobljava se za međusobnu komunikaciju i za saradnju sa nastavnikom;	Razvijanje vještina i navika u cilju profesionalne orientacije učenika;	Precizira znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja treba učenik usvojiti, odvajanjem bitnog od nebitnog;	
		Stiče praktične vještine za obavljanje jednostavnih	Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za sticanje novih znanja i vještina i njihovu primjenu u rješavanju	Procjenjuje interesovanje i napredak učenika;	
				Poredi rezultate prilikom	

		poslova u kućanstvu;	praktičnih problema;	mjere zaštite na radu, a prije navedenih operacija izvršavaju uvid u sadržaj kutije prve pomoći;	praćenja i procjene individualnih postignuća;
Motoristika	Vrste motora, princip rada, goriva i maziva, održavanje motora;	Koristi stečena znanja, vještine i navike za profesionalnu orientaciju (izbor zanimanja); Razumije značaj pravilnog održavanja i upotrebe motora SUS i motornih vozila;	Poštovanje kućnog reda u školskoj radionicici, poštovanje uputstava nastavnika i izgrađivanje jasnih stavova o radnoj i tehnološkoj disciplini;	Pažljivo prate izlaganja i demonstriranja nastavnika o motorima i sklopovima motora i aktivno učestvuju u nastavnom procesu; pri tome koriste šeme, fotografije, model, kao i slajdove ili multimedijalne prikaze;	Redovno ocjenjuje rad učenika i vođenje urednih zabilješki;
Robotika	Razvoj robota, radnom prostoru robota, načinu prenosa kretanja kod robota, pogonu robota;	Shvata značaj razvoja tehnike i tehnologije u životu čovjeka;	Usavršavanje različitih misaonih operacija (analiza, sinteza, generalizacija) na osnovu praktičnog rada, eksperimentiranja i promatranja;	Aktivno prate izlaganja i nastavnika o osnovama robotike; pri tome koriste šeme, fotografije, model, kao i slajdove ili multimedijalne prikaze;	Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika;
Izborni dio (konkretni program izbornog dijela utvrđuju nadležni organi škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	-proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz jedne od sljedećih oblasti: a) konstruisanje, proizvodnja i montaža: - elemenata mašina, - različitih vrsta mašinskih konstrukcija, - mehanizama i uredaja, b) robotika: - mehanička osnova robota, - povezivanje robota s računarom, - programiranje robota, - gradnja sklopova u robotici, c) saobraćaj: - vrste saobraćaja, - razvoj saobraćaja, - motori SUS i motorna vozila.	Proširuje svoja znanja o korištenju tehnike u cilju zamjene ljudskog rada radom mašina. Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje odabrao za izbornu nastavu; Samostalno proučava odabранe oblasti, prikuplja informacije i podatke, stiče vještine, posmatra i zaključuje;	Razvijanje smisla za racionalno korištenje energije i materijala; Razvijanje smisla za tačnost, urednost i savjesnost pri obavljanju zadataka teorijskim praktičnim i eksperimentalnim radom;	Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu; Pored udžbenika i osnovne literature koriste i druge izvore: enciklopedije, priručnike, internet (po mogućnosti); Učestvuju u izradi ilustracija-crteža, prate zanimljive članke i informacije sa medija; kreiraju obrazovni pano;	Objašnjava važnost poštovanja radne i tehnološke discipline (sve ove mjere su neophodne jer se učenici prvi put susreću sa ovakvim mašinama i programima rada); Vrši pravilan izbor grafičkih priloga, jasno prezentira osnovne podatke iz različitih oblasti tehnike u skladu s uzrastom i mogućnostima učenika;

INFORMATIKA VII RAZRED

(Devetogodišnje osnovne škole - 1 sat sedmično/tjedno – 35 sati godišnje)

UVOD

Nastavni predmet Informatika ima značajnu ulogu u proces upoznavanja učenika sa savremenom informacijskom i komunikacijskom tehnologijom.

Dostignuća i sadržaji iz područja informacijske i komunikacijske tehnologije prilagođeni su uzrasnoj dobi učenika osnovne škole i treba da omoguće:

- upoznavanje s osnovnim principima i praktičnim rješenjima na kojima je zasnovana računarska odnosno informacijska i komunikacijska tehnologija (**osnovna znanja**),
- sticanje **umijeća** upotrebe savremenih računara i aplikativnih programa,
- stvaranje **navika** za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije i
- sticanje i razvijanje **sposobnosti za rješavanje problema** u različitim oblastima primjene informacijske i komunikacijske tehnologije.

Osnovna znanja, umijeća, navike i sposobnosti za rješavanje problema primjenom informacijske i komunikacijske tehnologije četiri su odrednice na kojima počiva konцепција nastave Informatike.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	ISHODI UČENJA
OSNOVNA ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenicima omogući da shvate ulogu informacijskih tehnologija u savremenom društву; - da učenici upoznaju strukturu računara; - da se upoznaju sa osnovnim mogućnostima softvera opće namjene; - da učenici upoznaju osnovne karakteristike programskih jezika; - da učenike upozna sa načinima komuniciranja posredstvom različitih medija; - da učenike upozna sa načinima korištenja Internet usluga;	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna znanja o strukturi računara, njegovoj primjeni u raznim djelatnostima, primjeni u komunikaciji i rješavanju problema; - osnovna znanja i vještine povezivanja računara sa pratećom opremom, postupke uključivanja i isključivanja računara, pokretanja i korištenja uobičajenih programa (operativni sistemi, opća aplikacijska programska sredstva i okolinu programskih jezika); - osnovna znanja o jednom programskom jeziku;

	<ul style="list-style-type: none"> - da učenicima predstavi načine pohranjivanja i čuvanja informacija u računarima; - da učenike upozna sa mjerama sigurnosti pri radu sa računarima i drugom opremom; 	
UMIJEĆA I VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati ulazno-izlazne uređaje; - da se učenici osamostale i steknu samopouzdanje pri rukovanju i korištenju računara i pratećih uređaja; - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati pomagala za pripremu pisanih dokumenata i izradu prikaza; - da učenici znaju upotrebljavati osnovne programske alate kao sredstva za učenje i istraživanje; 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte; - osnovne vještine rješavanja problema uz pomoć računara (unos teksta i njegov prikaz, rješavanje numeričkih zadataka uz pomoć ICT-a); - vještine individualnog i kolektivnog rada u grupama rješavajući zadatke uz pomoć ICT-a; - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte;
SPOSOBNOSTI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna sa načinima rješavanja problema uz pomoć računara; - da učenici upoznaju kako mogu upotrebljavati multimedijijske alate kao podršku vlastitim i grupnim rezultatima učenja; - da učenicima predstavi moguće sklopovske i programske probleme u svakodnevnom radu i uputi na načine njihova otklanjanja; 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnosti korištenja softvera opće namjene (opća aplikacijska programska sredstva: obrada teksta, rad sa proračunskim tablicama i grafikom); - sposobnost za donošenje zaključaka na temelju prikupljenih informacija; - sposobnost algoritamskoga načina razmišljanja pri rješavanju svakodnevnih problema.
NAVIKE, STAVOVI	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici prihvate oblik timskog rada pri rješavanju problema. - da učenike upozna sa zahtjevima kulturne upotrebe računarske i informacione tehnologije; - da učenicima ukaže na pravne i etičke principe 	<ul style="list-style-type: none"> - navika korištenja informatičke literature; - navika pretraživanja i prikupljanja informacija elektronskim putem, putem Interneta;

	<p>upotrebe informacijske i komunikacijske tehnologije i ukaže na posljedice njihova narušavanja;</p> <p>- da učenicima ukaže na potrebu da koriste raspoloživu literaturu;</p>	
--	---	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Navedeni nastavni sadržaji podijeljeni su u sedam nastavnih tema, što samo po sebi ne prejudicira da su obuhvaćeni svi sadržaji koje je moguće izučavati na ovom uzrasnom nivou.

Nastavne teme omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola. Naime, njegovo potpuno izvođenje zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti.

Kvalitetno organizovana nastava i realizacija programa prepostavlja samostalan rad učenika na računaru, po principu: **jedan računar – jedno radno mjesto – jedan učenik.**

Nastavnicima koji realizuju nastavni program ostavljena je potpuna sloboda:

- izbora operativnih sistema i aplikativnog softwera koji će biti preferirani u nastavi,
- određivanja broja sati za obradu pojedinih tema (Programom je samo predviđeno koji se sadržaji obrađuju u prvom a koji u drugom polugodištu);
- izbora praktičnih vježbi koje treba kombinovati sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Pri obradi nastavnih tema Programiranje i Rješavanje problema uz pomoć računara **ne preporučuje se upotreba više programskih jezika.**

Korelacija sa nastavom matematike (matematičke osnove funkcionalanja računara) i tehničke kulture (računala su sastavni dijelovi mnogih tehničkih naprava i sistema) je sama po sebi razumljiva, ali je isto tako potrebno ostvariti povezanost sa nastavom maternjeg jezika i književnosti,

stranih jezika (obrada teksta ima neposredne veze s funkcionalnom pismenošću), likovne kulture (računarski dizajn, grafički i slikovni prikazi zahtijevaju sposobnost likovnog izražavanja) i drugih nastavnih predmeta.

Neposredna povezanost nastave informatike sa nastavnim sadržajima drugih predmeta mogla bi omogućiti bolje razumijevanje i korisniju upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOST NASTAVNIKA
1. Matematičke osnove rada računara Predstavljanje podataka u računaru. Bit. Pojam bita i njegove vrijednosti (0-nula i 1-jedan), nizovi bita i moguća stanja.	Razumijevanje pojmova: podatak, bit, vrijednost bita, nizovi bita i moguća stanja. Poimanje predstavljanja podataka u računaru.	Sposobnost zapisivanje bita i nizova bita.	Formiran pravilan stav prema matematičkim osnovama rada računara.	Aktivno učešće u nastavnom procesu. Zapisivanje bita i nizova bita.	Izlaganje nastavnih sadržaja uz upotrebu najpogodnijih metoda i oblika rada. Uključivanje učenika u nastavni proces. Motivisanje učenika da prate izlaganje. Kontrola individualnog napredovanja učenika u usvajanju znanja. Ocenjivanje.
Brojevi zapisani nizom do četiri bita. Težinska vrijednost bita, binarni zapis broja, binarna cifra, zapis broja nula i raspon zapisa brojeva.	Usvojena znanja o zapisivanju brojeva u binarnoj algebri. Čitanje binarnih brojeva. Sabiranje i oduzimanje binarnih brojeva sa četiri cifre.	Određivanje vrijednosti bita. Zapisivanje binarnog broja. Zapisivanje i čitanje binarne cifre.	Svjesno obavlja zadatke u vezi sa binarnom algebrrom. Ima pozitivan odnos prema učenju osnova rada računara.	Prati predavanje. Izvršava instrukcije nastavnika. Pomaže drugim učenicima da savladaju zadatke koji se postravljaju.	Izlaže nastavno gradivo. Daje karakteristične primjere zadataka iz binarne algebre. Motiviše učenike da savladaju predviđeno gradivo.

Bajt. Bajt kao niz bita, moguća stanja i brojne vrijednosti, uzastopno množenje sa dva.	Shvatanje i razumijevanje bajta kao niza bita. Zna određivati mjesnu vrijednost svake cifre, uzastopnim množenjem sa dva sa desne na lijevu stranu. Usvojio je pravila binarnog predstavljanja decimalnih brojeva.	Sposoban je da interpretira stečana znanja i razumijevanja iz oblasti binarne algebre i numeričke matematike.	Zauzeo je stav da treba tumačiti binarnu algebru kao matematičke osnove funkcionalisanja računala i drugih elektronskih uređaja. Stekao je naviku da sa drugim učenicima raspravlja o zadacima koje treba da rješavaju.	Aktivno učestvuje u nastavnom procesu. Prati uputstva nastavnika.	Prati i procjenjuje individualno napredovanje pojedinaca. Prema potrebi daje dodatna objašnjenja grupi učenika ili svima.
Kodiranje. Prikazivanje znakova nizom bitova. Binarno kodirani decimalni zapis.	Razumije i shvata pojam <i>kodiranje</i> . Zna prikazati <i>znakove nizom bitova</i> . Zna <i>binarno kodirati decimalni zapis</i> .	Sposoban da objesni pojmove: bit, bajt, binarni zapis, decimalni zapis, kodiranje. Sposoban je da postavi jednostavniji zadatak i da ga riješi.	Iskazuje intetres za proučavanje matematičkih osnova funkcionalisanja računara. Pravilno i realno samoprocjenjuje svoj i uspjeh drugih učenika.	Rješava zadatke koje postavlja nastavnik. Vježbe uredno bilježi u svesku. Ima urednu dokumentaciju prema zahtjevu nastavnika.	Ponavlja i sistematizuje izloženo gradivo. Provjerava postignuća učenika, njihova znanja, sposobnosti i ponašanje. Vrši evidentiranje i uredno vodi nastavnu dokumentaciju. Transparentno vrši ocjenjivanje.
2. Rješavanje problema uz pomoć računara Tablični kalkulatori i primjer primjene. Ćelija, red i kolona. Regija.	Prihvatio je i uspješno upotrebljava pojam tablični kalkulator te razumije šta su ćelije, redovi, kolone i šta je regija.	Otvara program koji obrađuje tablični kalkulator i uspješno vrši pripreme za rad. Određuje broj ćelija, broj kolona, broj redova.	Razvio je potrebu da razne podatke obrađuje i predstavlja u tablicama.	Slijedi uputstva nastavnika. Kreira samostalno izgled tablice. Pomaže drugim učenicima.	Istiće potrebu i značaj obrade i predstavljanja podataka putem tablica. Demonstrira mogućnosti tabličnog kalkulatora. Daje jednostavne zadatke.
Formatiranje i autoformatiranje. Linije, debljine i vrste linija boje, bojenje ćelija.	Stekao je znanje o načinima određivanja vrste i debljine linija, njihove boje te o bojenju ćelija, redova i kolona.	Kreira tabele sa svim potrebnim elementima. Uspješno formatira i koristi mogućnost autoformatiranja.	Kreativan je pri korištenju tabličnog kalkulatora.	Pokazuje veliko interesovanje za rad sa tabličnim kalkulatorom.	Demonstrira način formatiranja, autoformatiranja te načine rada sa linijama. Demonstrira upotrebu boje za linije i ćelije.

Sortiranje u tablicama. Sabiranje u tablicama.	Poima pojmove sortiranja u tablicama. Naučio je kako se sabira.	Obavlja sortiranje. Uspješno obavlja računsku operaciju sabiranja.	Svoja znanja o mogućnostima tabličnog kalkulatora primjenjuje pri učenju sadržaja iz matematike i drugih nastavnih predmeta.	Sarađuje sa drugim učenicima i nastavnikom. Samostalno kreira realne zadatke.	Demonstrira sortiranje i sabiranje. Kontroliše rad učenika. Usmjerava, pokazuje. Motiviše učenike.
3. Programiranje Pojam algoritma. Osnovne algoritamske strukture: slijedna, ciklička i struktura grananja (odlučivanja).	Usvojio pojmove: programiranje, algoritam, algoritamske strukture. Zna šta su strukture: slijedna, ciklička i grananje.	Sposobnost opisivanja i objašnjavanja pojma algoritma. Sposobnost uočavanja razlike između slijedne, cikličke i strukture grananja.	Sve aktivnosti posmatra kao niz algoritamskih koraka. Prihvata algoritamski način razmišljanja (logiku) pri rješavanju problema.	Uključuje se u raspravu o algoritmu i algoritamskom načinu rješavanja problema. Aktivan je u toku nastavnog procesa.	Nastavnu građu iznosi na popularan način, pristupačan i prihvatljiv za većinu učenika. Vodi računa o složenosti nastavnih sadržaja pa ih zato postupno izlaže.
Prikaz algoritma. Grafički i jezički (pseudokod) način prikaza. Primjeri algoritama: crtanje jednostavnih i složenih geometrijskih likova.	Zna simbole za grafičko prikazivanje algoritma, te zna jezički prikaz. Posjeduje znanje kako se piše algoritam za crtanje jednostavnih geometrijskih likova.	Izgrađena sposobnost za pisanje algoritma, opisivanje korak po korak postupka za rješavanje nekog problema ili zadatka. Izgrađena sposobnost grafičkog predstavljanja algoritma.	Prihvata kao neophodnost da se rješavanje nekog problema treba planirati, unaprijed je potrebno predvidjeti postupke, korake. Prihvata činjenicu da je potrebno obezbijediti uslove za rješavanje problema.	Rješava postavljene zadatke. Sam postavlja jednostavnije zadatke i rješava ih. Donosi na časove članke o rogramskim jezicima iz informatičkih časopisa	Izlaže nastavno gradivo. Prati napredovanje učenika. Bira jednostavne primjere za izradu algoritma, a onda prelazi na složenije zadatke. Demonstrira primjere gotovih algoritama.
4. Mreže računara Računarske mreže, vrste, veličina, namjena, načini povezivanja.	Zna šta su računarske mreže i koja im je namjena. Vlada sa podacima o vrstama mreža, njihovoj veličini i namjeni, te o načinima povezivanja.	Sposoban je uključiti računar na mrežu koja mu je dostupna (konektovanje i diskonektovanje).	Stekao je naviku korištenja mogućnosti koje pruža računarska mreža.	Prati izlaganje nastavnika. Uredno vodi zabilješke na času.	Priprema nastavni proces. Ažurira stanje računara i dovodi ih u funkciju. Izlaže nastavno gradivo u vezi sa mrežama računara. Koristi raspoloživa nastavna sredstva
Internet kao globalna mreža računara. Osnovni servisi, www, električka pošta (pošiljaoc i primatelj, struktura elektroničkog maila).	Potpuno je razumio šta je Internet. Zna ulogu i mogućnosti Interneta a posebno www i E-mail.	Sposoban je koristiti usluge www i E-mail	Mogućnosti Interneta shvata kao bazu podataka koja mu stoji na raspolaganju.	Učestvuje u diskusiji i iznosi svoja iskustva. Stečeno znanje prenosi na druge učenike.	Prati napredovanje učenika. Organizuje efikasan rad tako da učenici stiču kvalitetna i trajna znanja o računarskih mreža.

Web preglednici, web pretraživači, načini pretrage. Zapisivanje stranica.	Zna kako se mogu upotrebljavati preglednici koji mu stoje na raspolaganju. Zna kako se vrši pretraživanje i nalaženje potrebnih podataka.	Sposoban je pronaći potrebne podatke i izvršiti selekciju.	Ima naviku traženja podataka koji su mu potrebni za učenje i savladavanje gradiva iz drugih nastavnih predmeta.	Uključuje se u rad Internet sekcije. Podatke kojima raspolaže ustupa i drugim učenicima.	Demonstrira korištenje preglednika, web petraživača i daje uputstva o načinima pretrage.
Vrste datoteka koje se susreću na webu. Hipertekstualni dokumenti i multimedija. Slika, zvuk i video. Programi za njihovu reprodukciju.	Zna šta su datoteke weba. Zna za mogućnosti kombinovanja (istovremenog korištenja) hipertekstualnih dokumenata i multimedije. Zna programe kojim se vrši reprodukcija	Sposoban je formirati datoteku sa podacima koje je preuzeo sa www. Sposobnost korištenja hipertekstualnih dokumenata i multimedijalnih programa (slika, zvuk i video).	Ima naviku da koristi mogućnosti hiperteksta i multimedije npr. za učenje sadržaja iz muzičke kulture ali i drugih nastavnih predmeta.	Aktivno učestvuje u diskusijama o hipertekstu i multimediji. Znanja koristi u svakodnevnim aktivnostima.	Ponavljanje i vježbanje. Utvrđivanje stečenih znanja.
Rad sa slikovnim, zvučnim i video dokumentima. Kreiranje video zapisa, izdvajanje dijelova u zasebne datoteke, sinteza (objedinjavanje) multimedijalnog sadržaja.	Zna mogućnosti rada sa slikovnim, zvučnim i video dokumentima. Zna proceduru kreiranja video zapisa. Zna objediniti multimedijalne zapise.	Ima razvijenu sposobnost kombinovanja tekstualnih, slikovnih, zvučnih i video zapisa. Kreativan je i uspješno kreira zadne videozapise.	Ispoljava progresivne ideje u korištenju hiperteksta i multimedije. Stekao je naviku da koristi elektronska sredstva za bilježenje događaja.	Ispoljava postignuto znanje. Učestvuje u kreiranju školskih videozapisu. Uključuje se u rad školske videosekcije.	Organizuje rad školske videosekcije. Praćenje i evidencija postignuća učenika. Sprovodi transparentno ocjenjivanje.

LIKOVNA KULTURA
VII RAZRED
(Devetogodišnja osnovna škola - 1 sat sedmično/tjedno – 35 sati godišnje)

STVARALAČKE KARAKTERISTIKE - OSTVARIVOST LIKOVNE PRAKSE I PROCESA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		C I L J E V I	
LIKOVNO PROBLEMSKE CJELINE	POTICAJNE PREFERENCIJE, LIKOVNO DIDAKTIČKI I TEHNIČKI MEDIJI	LIKOVNO OBRAZOVNI	LIKOVNO ODGOJNI
<p>1. TAČKA I LINIJA</p> <p>Moći uočiti u svom okruže-nju, prepoznati i biti sposoban /ovladati/ primjenom tekstur-nih linija /crtu/, moći predsta-viti različite teksture upotre-bom raznovrsnih kombinacija linija /crtu/</p> <p>Ovladati /biti sposoban pred-staviti/ spoznati kako primje-niti linije /crte/ u cilju posti-zanja različitih tekstura, linija /crtu/ u funkciji defini-sanja tekstura:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hrapava tekstura - glatka tekstura - sjajna tekstura - mat tekstura <p>Usvajanje teksturne crte /linije/ i mogućnost njiene primjene</p> <p>Upoznavanje strukturne crte /linije/ i način njene primjene</p> <p>Ovladavanje sposobnosti prepoznavanja karaktera teksturnih i strukturnih crta /linija/ i ovladavanje njihovom primjenom u cilju predstavljanja građe i površine neke</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Događanja u neposred-nom okruženje učenika: ljudi pri različitim aktivnostima, pojave u prirodi, životinje, biljke, objekti, prostori - Korelacija sa drugim nastavnim predmetima, povezivanje sadržaja drugih predme-ta: maternji jezik /pripovjet-ka, prozni tekst, rom, pjesma, poslovica...../, matematike, stranog jezika, informatike, biologije, istorije /povje-sti, zemljopisa, muzičke /glazbene/, tjelesne i tehničke kulture, BiH kulturne baštine..... - Upotreba: (udžbenika za VII razred(likovna kultura);Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije;dijaprojektor-slajd;video DVD materijal;multimedija video). 	<p>Izažajne mogućnosti teksturnih linija /crtu/ moći ih uočiti na umje-tničkim i svojim radovima i bit sposoban primjeniti mogućnosti različitih karakteristika tekstura putem slaganja linija /crtu/, mrlja i tačaka</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upotreba različitih vrsta linija /crtu/ crtačkim materijalima u cilju ostvarivanja hrapave, glatke, sjajne, mat, svijetle i tamne teksture - zasićena tekstura - prozračna, meka tekstura - Biti sposoban prepozna-ti i upotrijebiti različite vrijednosti tekstura u cilju dobijanja složenih organizacijskih formi struktura - Usvojiti pojam tekstura: hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat tekstura zasićena tekstura prozračna- meka tekstura 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produbljivanje sposobno-sti vrednovanja sadržaja i ideja - Otkrivanje estetske vrijednosti teksture i mogućnosti raznovrsne primjene u realizaciji crteža u predstavljanju motiva i sadržaja - Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, patriotizmu, očuva-nje kulturne, baštine i prirodne okoline. - Dalji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi, samostalnosti, istrajnosti, dosljednosti i angažovanosti, spremnost za saradnju, opredjeljenost za

materije		- Usvojiti pojam struktura /ono što definiše organizaciju i strukturu neke plohe, oblika-forme, materiju/: rastresito-prhko tvrdo-čvrsto /sabijeno/	timski rad.
2. BOJA			
Razvijanje sposobnosti uočavanja i prepoznavanja lokalne boje.	- Akvarel, gvaš, tempera, kolaž različitim materijalima, pastel /suh, voštani/, zgrafito /grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, mozaik - Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura); Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije; dijaprojektor-slajd; video DVD materijal; multimedija video).	- Biti sposoban prepozнати i biti u mogućnosti koristiti se lokalnom bojom, - Razviti kod učenika sposobnost uočavanja, davanja značaja i usvajanja primjene lokalnih boja - Ovladati i moći se koristiti njihovim karakteristikama valerske vrijednosti /tonskog stepenovanja boje/ i korištenja odnosa, svjetlo-tamno - Primjene primarnih boja punog intenziteta u funkciji optičkog miješanja boja i dobijanja izvedenih različitih tonskih vrijednosti	- Razvijanje sposobnosti posmatranja, diferenciranje bitnog od manje važnog, povezivanja pojmoveva, uočavanja, zaključiva-nja, sposobnost snalaženja u rješavanju novonastale situacije, razvijanje likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktног mišljenja, bogaćenje mašte, orijentacija u vremenu i sigurnije rješavanje prostornih odnosa
Dalji rad na usvajanju sposobnosti, uočavanja, analitičkoj procjeni i mogućnostima predstavljanja upotrebom lokalne boje		Dalji rad na sposobnosti, uočavanja, spoznaji i mogućnostima predstavljanja bojom	- Otkrivanje značaja i mogućnosti primjene lokalnih boja
Istraživanja putem primjene optičkog miješanja boja /poentlizam-divizionizam/, plave i žute tačke rezultiraju zelenu boju,...		- Lokalna boja, njene karakteristike, - Primjena stepenovane, valerski promjenjene boje - Usvojenih pojmoveva za oblast boja: lokalna boja, stepenovanje boje /valerske	- Stepenovanje boja u funkciji ostvarivanja bogatije skale valerski vrijednosti i njihove primjene u kreativnom radu /realizaciji likovnih radova/, u odijevanju, kreiranju životnog

<p>3. PLOHA</p> <p>Dalji rad na razvijanju primjene /predstavlja- nju/ lika /oblika/ na plohi urazličitim formama realizacije kompozicije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - simetrična kompozicija plošnih oblika - asimetrična kompozici-ja plošnih oblika <p>Realizacija dvodimenzio-nalne organizacije kompo-zicije u likovnim obla-stima: crtanja, slikanja, primjenjene umjetnosti i grafike</p> <p>Organizacija kompozicije po principu pozitivni i negativni prostor plohe /ornament-arabeska/, Pozitivni-negativni prostor plohe u grafičkom izrazu</p> <p>Obogaćivanje izraza i osvarivanje dinamike putem variranja odnosa simetrija-asimetrija, pozitiv-negativ u primjenjenoj umjetnosti i realizaciji grafičkog lista</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Oblik /forma, lik/ i ploha u realizaciji dvodimenzio-nalne organizacij kompozicije - Realizacija kompozici-onih odnosa simetrije i asimetrije u oblasti slika-nja upotrebom različitih slikarskih tehnika - Pozitivni i negativni odnos kao način u predstavljanju tekture, plastičnost plohe /ispupčeno-udubljeno/ -Grafičke forme i odnosi svijetlih i tamnih ploha, pozitivno i negativno, primjena kontrasta statičnih i dinamičnih ploha, ostvarivanje ritma crnog i bijelog /pozitivnog i negativnog/, organizacija prostora primjenom simetrije /asimetrije/ u realizaciji grafičkog lista -Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura); Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije;dijaprojektor-slajd;video DVD materijal;multimedija video). 	<p>vrijenosti/, optičko miješanje boja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sagledavanje značaja vizuelnih karakteristika lika /forme, oblika/ u realizaciji dvodimensi-onalne organizacije kompozicije - Razumijevanje i usvajanje mogućnosti primjene kompozicionih odnosa simetrije i asimetrije - Sposobnost primjene odnosa simetrije i asimetrije, pozitivno i negativno u likovnim područjima: crtanja, slikanja, grafike i primjenjene umjetnosti <p>Ovladati sposobnostima prepoznavanja, vrednovanja i primjene Odnosa simetrije i asimetrije, crnih i bijelih /pozitivnih i negativnih/ ploha, u organizaciji grafičkog lista</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usvojeni pojmovi za oblast ploha: Lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, pozitivno, negativno, višebojna grafika 	<p>prostora, osmišljavanju novih znakova vizuelnih komunikacija, primjenjenoj umjetnosti /kreiranju upotrebnih predmeta/....</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje sposobnosti predstavljanja sadržaja; proznog teksta, pripovjetke, pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, osjećanja, emocija i drugo putem likovnog izraza
---	---	--	---

<p>4. POVRŠINA</p> <p>Proširivanje znanja o usvojenim slikarskim teksturama i fakturama kroz analizu likovnih djela i moći prepoznati ih i primjeniti u sopstvenom likovno-kreativnom radu /izrazu/</p> <p>U oblasti oblikovanje, u realizaciji kompozicionih formi primjeniti različite teksture: grebanjem površine, slaganjem ureznih linija /snopova linija/, utiskivanjem različitih materija /predmeta različite teksture/ /primjena kompozicije simetričnog i asimetričnog ritma, pozitivnih i negativnih formi/ u reljefu u prostornom oblikovanju</p> <p>Primjena mekih skulptorskih materijala prikladnih za izvođenje različitih tekstura i faktura</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Primjena slikarskih tekstura i faktura u funkciji predstavljanja različitih karakteristika, vrijednosti i karaktera površine - U realizaciji sa materijalom u oblasti prostornog oblikovanja, predstaviti suprotnosti u formi pozitivno-negativno /ispupčeno-udublje-no/ kroz primjenu različitih tekstura; površine sa crtama /parnicama, urezanim linijama/ složenim u gušćem i rijedem rasporedu, tačkama, utisnutim različitim oblicima /predmetima/ u cilju ostvarivanja različit faktura i ponavljanja oblika, ostvarivanje simetrije i asimetrije u realizaciji prostornih kompozicija - Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura); Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije;dijaprojektor-slajd;video DVD materijal;multimedija video). 	<ul style="list-style-type: none"> - Biti sposoban uočiti i prepoznati različite tekstu-re i fakte na umjetničkim djelima i u realizaciji svog rada - Uočavanje, razumijeva-nje i ovladavanje mogućnostima predstavljanja na svojim radovima, u sopstvenom likovnom izrazu različitih slikarskih i skulptorskih tekstura i faktura - U prostornom oblikova-nju predstaviti simetrične i asimetrične oblikovne forme - Pozitivno i negativno kao način "govora" u skultorskom izrazu - Usvojeni pojmovi za oblast površina: - slikarska faktura, - rukopis umjetnika /način nanošenja boje kistom ili lopaticom/ - skulptorska faktura, /način nanošenja, obrade materijala/ u oblasti prostornog oblikovanja: - pozitivne i negativne forme kao elemenat tekture i fakture - skulptorski/kiparski/vajarski materijali, glina, glinamol, vosak, sapun <p>U svom okruženju i skulptorskim djelima registrovati, moći izvršiti i procjeniti odnos mase i prostora</p>	
---	---	---	--

<p>5. MASA I PROSTOR</p> <p>Dalji rad na usvajanju odnosa mase i prostora u trodimenzionalnoj organizaciji kompozicije</p> <p>Linijski istanjena masa, Žica ili nit u funkciji realizacije kompozicije linijski istanjenom masom</p> <p>Karakteristike oblika: - jednostavni i - složeni oblici - simetrija i asimetrija u prostornim organizacijama - pozitivne i negativne forme u predstavljanju prostornih struktura upotrebom mase i prostora</p> <p>Složene prostorne strukture i kompozicije u oblasti arhitekture - urbanizacija prostora - forme urbanih organizacija, naselje, grad, selo /ravniciarsko, planinsko..../</p>	<p>umjetnočkim djelima i učeničkim radovima</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upotreboom različitih skulptorskih materijala, glinamol, glina, plastelin, sapun.... predstaviti prostorne organizacije /forme/, putem mase i prostora - Pri realizaciji skulptorskih formi koristiti se linijski istanjenom masom pri realizaciji prostorne kompozicije - Izvođenje složene prostorne strukture /kompozicije/ kroz izradu makete predstavljanjem karaktera urbanih prostora: grad, selo /ravniciarsko, planinsko..../ naselje, varoš -Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljeni grafofolije;dijaprojektor-slajd;video DVD materijal;multimedija video). 	<ul style="list-style-type: none"> - Shavatanje i sposobnost predstavljanja mase i prostora, i oblika u prostoru upotreboom: - simetričnih i asimetričnih formi, - pozitivnih i negativnih formi - Ovladavanje sposobnosti predstavljanja trodimenzionalnih oblika putem linijski istanjene mase - Prepoznavanje karakteristika različitih materija i sposobnost upotrebe u vlastitom likovnom izrazu pri predstavljanju trodimenzionalnih /prostornih/ organizacija iz oblasti arhitekture <p>Usvojeni pojmovi: linijski istanjena masa, oblikovanje žicom, prostorna organizacija, urbanizacija prostora, selo /ravniciarsko, planinsko..../, grad naselje,</p>	
--	---	--	--

OČEKIVANI REZULTATI

Učenici nastavljaju rad na usvajanju i proširivanju znanja o načinu i mogućnostima upotrebe materijala i sredstava za kreativni rad koji se koriste u oblastima:

Tačka i linija:

- da mogu razlikovati teksturne crte /linije/, i praviti gradaciju između njih
- da spoznaju karakteristike i mogućnosti strukturne linije u realizaciji svojih ideja, osmišljavanju i predstavljanja kompozicionih formi i definisanja prostora
- moći predstaviti kompozicije sa naglašenom strukturu
- moći prepoznati strukturne linije; linije koje definisu neki oblik, linije koje predstavljaju neku formu
- koristiti se primjenom različitih vrsta u cilju ostvarivanja različitih struktura u osmišljavanju kreativnog rada
- moći prepoznati karakter i karakteristike strukturnih linija
- ovladavanje kstrukturnim linijama, linija u funkciji predstavljanja oblika /forme/
- primjena savladanog i usvojenog znanja o liniji u cilju predstavljanja teksturalnih razlika /karakteristika različitih materijala/, realizacija kroz crtež, sposobnost predstavljanja karaktera različitih materijala /tekstur/ slaganjem različitih rasporeda ukrštenih linija /šrafurom/
- da usvoji termine: hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tkstura, mat tekstura, zasićena tekstura, prozračna- meka tekstura
- Usvojiti pojм struktura /ono što definiše organizaciju i strukturu neke plohe, oblika-forme, materiju/: rastresito-prhko, tvrdo-čvrsto /sabijeno/

Slikarstvo:

- da proširuju i dopunjaju znanja o slikarskim tehnikama; akvarelu, gvašu, temperi, pastelu, flomasterima u boji, kolažu, mozaiku
- da proširuju znanje o lokalnim bojama /bojama koje karakterišu određeni oblik/
- da prepoznaju i u svojim radovima koriste lokalne boje
- da prošire znanje o tonskom stupnjevanju /stepenovanju/ boje, u cilju predstavljanja prostornosti, plastičnosti /trodimenzionalnosti/ oblika
- da na svojim radovima upotrebljavaju pripremljene /na paleti miješane/ boje u cilju ostvarivanja skale različitih valerskih vrijednosti /primjena svjetlijih i tamnijih boja/ jednog tona u realizaciji tonskog stupnjevanja boje
- da proširuju znanje o optičkom miješanju boja i njegovom djelovanju: da dvije osnovne boje postavljene jedna pored druge u formi sitnih tačkica, rezultiraju trećom bojom /kao rezultat daju izvedenu, koja bi se dobila i fizičkim miješanjem, ali je na ovaj način dobijena boja intenzivnija/ Na ovom principu funkcioniše kolor ofset štampa
- dalji rad na proširivanju i usvajanju znanja o osnovnim boja i mogućnostima njihove primjene
- dalji rad na pravilnoj primjeni slikarskih tehnika, upotrebi materijala i sredstava za rad u oblasti slikanje

Ploha:

- da razviju sposobnost prepoznavanja, procjene i primjene simetričnih i asimetričnih plošnih oblika kompozicija
- da su sposobni u svom kreativnom radu realizovati likovne kompozicije u formi simetričnog i asimetričnog rasporeda elemenata
- da su sposobni realizovati likovne kompozicije u kojima dominiraju pozitivne i negativne forme /oblici/
- dalji rad na savladaju znanja u pripremanju šablonu za visoki tisak, linorez, gipsorez, karton /papir/ grafika u kojima dominira simetrija, asimetrija
- dalji rad na usvajanju primjene dvodimenzionalne organizacije kompozicije u likovnim oblastima; grafike, crtanja i slikanja
- prepoznavanje i primjena u likovnom izrazu pozitivne i negativne forme u organizacije kompozicije
- uočavanje, usvajanje i primjena pozitivnih i negativnih ploha u organizaciji kompozicije /plohe koje predstavljaju geometrijske oblike, pozitivno-negativno/

- usvajanje i primjena simetrije /preslikavanje u ogledalu/ i asimetrije
- Usvojeni pojmovi za oblast ploha:
simetrija /preslikavanje u ogledalu/, asimetrija, pozitivno, negativno

Površina masa i prostor:

- dalji rad na uočavanju odnosa mase i prostora, uočavanje simetrije i asimetrije u realizaciji prostornih organizacija, prepoznavanje karaktera oblika
- dalji rad na prepoznavanju i usvajanju slikarskih tekstura i faktura /"rukopis"/ autora/, biti sposoban primijeniti ih u sopstvenom likovno kreativnom izrazu
- da su sposobni prepoznati i razlikovati pozitivne i negativne forme i koristiti ih u svom kreativnom radu
- u prostornom oblikovanju, uočiti i moći predstaviti kontrast oblika i kontrast različitih tekstura u prostornim organizacijama /primjena kompozicije različitih tekstura/
- dalji rad sa primjenom mekih skulptorskih materijala podesnih za realizovanje različitih tekstura
- u okruženju i na skulptorskim djelima prepoznati, moći izvršiti analiziru i procjeniti odnos mase i prostora u odnosu pozitivno i negativno
- biti sposoban uočiti karakteristike simetričnih i asimetričnih oblika
- biti sposoban prepoznati i napraviti složenu prostornu organizaciju, urbanističku prostornu organizaciju /upotrebom simetrije i asimetrije/ u oblasti arhitekture
- moći izvršiti analizu dijelova zgrade i uočiti formu organizacije, prisustvo simetrije-asimetrije

Usvojeni pojmovi za oblast površina:

slikarska faktura, rukopis umjetnika /način nanošenja boje kistom ili lopaticom/, skulptorska faktura, /način nanošenja, obrade materijala/ u oblasti prostornog oblikovanja:

pozitivne i negativne forme kao elemenat teksture i fakture skulptorski/kiparski/, vajarski materijali, glina, glinamol, vosak, sapun

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

Usvojiti pojam teksturne crte /linije/, biti sposoban prepoznati njihove različitosti, istražiti putem teksturnih linija, spoznati njihove mogućnosti i moći izraziti različite teksture putem linija/crta i tačaka, imjenama dužina, pravaca i punoće šrafure u predstavljanju različitih tekstura. Prepoznavati u svom neposrednom okruženju, usvojiti i biti sposoban /ovladati/ primijeniti različite vrijednosti tekstura putem linija/crta u cilju predstavljanja različitih kvaliteta /vrsta/ površina. Moći prepoznati različitost između teksturnih i struktturnih linija. Teksturne linije/crte, linije koje objašnjavaju izgled neke plohe u smislu glatka, hrapava, sjajna, mat, zasićena /zatamnjena/, prozračna /svijetla/... Struktturne linije/crte u funkciji definisanja karaktera oblika i položaja u prostoru, linije koje definisu oblik, njegovu formu i materiju. Struktturne linije/crte u funkciji predstavljanja karaktera materije putem šrafura linija, u cilju definisanja oblika i karakteristika materijala. Različite vrste struktura; tvrada /čvrsta/, kristalna /sačinjena od malih kristala /kamen granit, mramor, kocka šećera i sl./, meka /tijesto, plastelin, vata i sl./

2. BOJA

Likovno područje slikanje:

Dalji rad na razvijanju sposobnosti uočavanja, analitičkog pristupa, vrednovanja i usvajanja lokalnog tona boja. Šta je to lokalna boja? Tonsko stupnjevanje tona boja. Ostvarivanje skale valerskih vrijenosti /količina svjetla u tonu boje/, boje stepenovane do bijele /dodavanje svjetla/ ili do crne /oduzimanje svjetla/.

Optičko miješanje boja na plohi putem slaganja tačkica sa osnovnim bojama /poentilizam –fr. Point = tačka, divizionizam/. Dvije osnovne boje rezultiraju izvedenom bojom /miješaju se u oku posmatrača i stvaraju utisak izvedene boje/, boje koja se dobije fizičkim miješanjem odabranih osnovnih boja. Plava i žuta kao rezultat miješanja daju vizuelni utisak zelene plohe, crvene i žute tačkice utisak narandžaste boje a crvena i plava utisak ljubičaste. Dodavanjem većeg procenta jedne ili druge boje i ton boje se mijenja, boja je svjetlijia ako na plohi ima manje obojenih tačkica a dodavanjem crne boja gubi svoju zasićenost /slabi gubi intenzitet/ i postaje tamnija. Na pomenutom principu optičkog miješanja boja se realizuje i kolor tisk/štampa, offset štampa, koja je danas prisutna u svim sferama života. Siva boja se ostvaruje miješanjem tačkica svih osnovnih boja na jednoj plohi.

3. PLOHA

Kroz tematsku oblast PLOHA realizovaće se sva likovna područja koja se u svojoj realizaciji predstavljaju u dvodimenzionalnoj formi /na plohi/; crtjanju, slikanju, grafici, primjenjenoj umjetnosti i dizajnu /u formi skice, predloška za izvođenje/.

Razvijanje sposobnosti uočavanja karakteristika i primjene u predstavljanju oblika na plohi putem različitih formi komponovanja, korištenjem simetrije i asimetrije. Primjena kompozicije sa naglašenom organizacijom kompozicije u simetričnom rasporedu elemenata. Realizacija kompozicije kroz formu asimetričnih odnosa elemenata. Dvodimenzionalna organizacija kompozicije i njena primjena u likovnim područjima crtanja, slikanja i grafike, primjenjenoj umjetnosti i dizajnu /u formi skice, predloška za izvođenje/. Pri organizaciji kompozicije plohe mogu imati svoje karakteristike mogu biti: simetrične i asimetrične plohe kao i pozitivne i negativne /svijetle ili tamne, predstavljene u ogledalu/.

Ovladavanje sposobnostima uočavanja, vrednovanja i primjene simetrije i asimetrije, pozitivnih i negativnih ploha, pozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ oblika i prostora na grafičkom listu /otisku/. Rad na daljem savladavanju izrade klišea i principa rada u oblasti grafike, primjene jednobojnog i višebojnog visokog tiska, u tehnicu gipsoreza, linoreza i karton /papir/ grafike.

Primjena teksturnih i strukturnih vrijednosti u grafičkom izrazu, slaganje snopova linija u cilju ostvarivanja odgovarajuće šrafure, predstavljanja plohe ili definisanja oblika /materijala/.

4. POVRŠINA

U tematskoj oblasti Površina, u likovnim djelima umjetnika prepoznati i analizirati karakteristike slikarskih tekstura i faktura i biti sposoban služiti se njima i primjeniti ih u sopstvenom likovno-kreativnom radu /izrazu/. Tekstura karakteriše plohu i slojevitost nanesene boje, a faktura predstavlja rukopis, odnosno način na koji je boja nanesena na neku plohu. Boja nanesena u jednom smjeru, kružno, u različitim smerovima /pravcima/, tanjim ili debljim /širim/ kistom.

Karakteristike skulptorskih /vajarskih/ tekstura. U prostornom oblikovanju, realizacijom figura u prostoru /prostornih organizacija/, u niskom i visokom reljefu prepoznati i moći predstaviti kontraste različitih tekstura, pozitivnih i negativnih oblika. i primjene simetrije i asimetrije. Korištenje i upotreba različitih materijala koji su podesni za realizaciju različitih tekstua /površina/ glina glinamol, plastelin i sl. u cilju predstavljanja; hrapavo, izbrzdano, izgrevano, neravno, uglačano, ravno...

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor realizuje se u likovnim oblastima: oblikovanje, građenje, primjenjena umjetnost i dizajn.

Od učenika se očekuje da u svom okruženju, na skulptorskim djelima kao i djelima primijenjene umjetnosti i dizajna, mogu registrovati, analizirati i procjeniti odnos mase i prostora. Ako govorimo o volumenu koji je ispunjen /sačinjen/ određenim materijalom, onda on predstavlja masu. Masu definisemo kao materijal koji ispunjava i zauzima neki prostor /primjer: kamen, komad drveta, puna cigla, kao oblik koji je u potpunosti isunjen svojom strukturom/. Massa i prostor, kao naizmjenične forme mogu bit prisutne u realizaciji kompozicionih organizacija odnosa pozitivno-negativno. Organizovanje kompozicija na principu primjene simetričnog rasporeda prostornih elemenata.

Primjena asimetrije u realizaciji likovno kreativnih kompozicionih organizacija.

Usvajanje od strane učenika pojam linijski istanjena masa, ili masa koja ima izuzetno malen volumen, i koja može da se organizuje na takav način da se sa njom ostvaruju složene kompozitione forme /oblici/.

Arhitektonske i urbanističke organizacije u formi izražavanja strukturalnih prostornih kompozicija. Primjena arhitektonskih /urbanističkih/ organizacija u cilju ostvarivanja kompozicionih odnosa simetrije, asimetrije, odnosa pozitivno i negativno. Karakteristika savremene gradnje je jednostavnost, koja se ogleda u odnosu velikih "čistih" ploha u kombinaciji sa savremenim aritektonskim /građevinskim/ materijalima. Prilikom pravljenju urbanističkog rješenja jedan od osnovnih zadatka je racionalnost /iskorištenost/, infra struktura, saobraćajnice, pješačke staze, namjena prostora i objekata svim sferama života, zelene površine /parkovi/, igrališta za djecu i funkcionalnosti prostora.

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u VII razredu, podrazumijeva sintetičko koncipiranja vizuelnog doživljaja, povezivanje novih vizuelnih iskustava i spoznaja sa do tada prethodno stečenim znanjem, bogaćenjem novim likovnim sadržajima i likovnim iskustvima, nivoom usvojenog doživljavanja likovne umjetnosti, odnosi se fazu likovnog izražavanja vizuelni realizam. Pristup doživljavni i percipiranju okoline je intelektualno vizuelni, a mišljenje apstraktno.

Dalje usvajanje znanja, likovnog jezika i likovno kreativni rad realizuje se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimenzionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi

Ove dvije podjele kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realikuju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja, koja čine strukturu programa predmeta LIKOVNA KULTURA.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE
- SLIKANJE
- GRAFIKA
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA
- PRIMIJENJENA UMJETNOST i DIZAJN /u formi skica, izvedbenih predložaka/

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA
- PRIMIJENJENA UMJETNOST i DIZAJN /realizacija u materijalu, krajnje idejno rješenje/

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se kroz likovno problemske cjeline koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednobrazno za sve razrede od 1-9. Razreda, /što trenutno nije slučaj, od 1–3 razreda/.

1. TAČKA I LINIJA

2. BOJA

3. PLOHA

4. POVRŠINA

5. MASA I PROSTOR

Ovakva forma ima za cilj da obezbijedi kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Likovno problemske cjeline bi se realizovale kroz likovno kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta uključena u realizaciju u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne probleme/ obezbijedio bi veću preglednost u sistematizovanju gradiva koje učenici trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje likovno problemskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentira-nja novih sadržaja i znanja.

Ovako postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku.

Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada učenici vizueliziraju problem koji ranije nisu znali, prepoznaju i razriješe ga putem likovno tehničkih sredstava. Taj proces kod učenika razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiraje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i problema u komponovanju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivni proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema, sposobnosti analize i vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatih nastavnih tema putem kojih učenici spoznaju /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Poticajne preferencije su motivi – teme /likovni sadržaji/

Prikladne teme za likovno kreativni rad predstavljaju učenički doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/

- iz neposrednog okruženja djeteta; porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, muzika, muzički spotovi, znakovi vizuelnih komunikacija, palakati /sportski, muzički, kulturnih dešavanja.../, objekti, pojave u prirodi, biljke.....
- sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/; maternjeg jezika /priča, roman, pripovjetka, poezija/, matematike, prirode i društva, glazbene kulture, tjelesne i zdravstvene kulture i kulture življenja
- iz narodnih običaja /tradicije/; značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe
- značajna umjetnička ostvarenja iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti
- likovni i kompozicioni elementi; shodno učeničkom uzrastu razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata /likovnog jezika/
- nevizuelni poticaji; emocije /osjećanja/, čulni poticaji, sreća, tuga, strah, muzika, vjetar...

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

CRTANJE : usvojiti pojmove: usvojiti pojmovi tekstura, hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat teksturazasaćena tekstura, prozračna-meka tekstura

Usvojiti pojmovi struktura /ono što definiše organizaciju i strukturu neke plohe, oblika-forme, materiju/: rastresito-prhko, tvrdo-čvrsto /sabijeno, kompaktno/

SLIKANJE: proširivanje usvojenih pojmoveva za tematsku oblast boja: lokalna boja, stepeno-vanje boje /valerske vrijenosti/, optičko miješanje boja /boje se miješaju u oku posmatrača i nataj način ostvaruju utisak, privid izvedene boje/, slikarska faktura, rukopis umjetnika /način nanošenja boje kistom ili lopaticom/

GRAFIKA: proširivanje usvojenih pojmoveva za oblast ploha: lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, pozitivno, negativno, višebojna grafika

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE:

- Usvojeni pojmovi za oblast površina: skulptorska faktura /način nanošenja, obrade materijala/, pozitivne i negativne forme kao elementi teksture i fakture, skulptorski/kiparski/ vajarski materijali, glina, glinamol, vosak, sapun, linijski istanjena masa, oblikovanje žicom, prostorna organizacija, urbanizacija prostora, selo /ravničarsko, planinsko..../, grad, naselje...

OCJENJIVANJE

Ocenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži kompleksne sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navaka, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u formu likovnog izraza. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitim aspekata:

1. estetskog
2. psihološkog
3. pedagoškog.

Ako prihvatićemo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi odraz unutrašnjeg stanja života /„duše“ djeteta i kao takvi moraju biti dobri, ne mogu biti loši.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni i onima koji nisu, i sa opravdanjem se postavlja pitanje šta u takvim situacijama raditi? Stav nastavnika bi trebao biti, da učenici koji nisu nadareni ne bi trebali biti “kažnjeni” slabim ocjenama zato što je priroda “zaboravila” da ih obdari sposobnošću za likono-kreativno izražavanje /zato što ne posjeduju likovni talenat/.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta;

1. Likovna Forma /Likovni jezik/ i
2. Likovnih sadržaja

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe kompo-novanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti /naučiti/.

Dakle, učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima da usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture. To znači da nastavnik, dobar pedagog može iznaći način za riješavanje tog „problema“ uzimajući u obzir trud /zalaganje/, aktivnost na času, želju za postizanjem rezultata i sl. Nema loših dječijih radova.

Vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetno-sti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno „prepisuju“ percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

RAD SA DJECOM SA POSEBNIM POTREBAMA

Ono što treba naglasiti je da sam plan i program predmeta likovna kultura dozvoljava veliku slobodu svakom nastavniku u kreiranju godišnjeg programa rada i da se bazira, u najvećoj mjeri, na usvajanju ponuđenih programskih sadržaja i odgojno obrazovnih ciljeva i zadataka /likovnih zadataka-problema, i likovnog jezika/, u okviru individualnih mogućnosti svakog pojedinog učenika. To je razlog da u okviru redovne devetogodišnje osnovne škole nije potrebno praviti posbne planove i programe za djecu sa posebnim potrebama, jer bi to značilo da se treba stepenovati složenost programa, a onda se postavlja pitanje na koliko nivoa složenosti, što bi značilo da ako imamo pet nivoa pet različitih programa. Potrebno je u individualnom pristupu likovne zadatke odmjeriti prema mogućnostima svakog od pomenutih „kategorija“ učenika, što u izvjesnom smislu podrazumijeva reduciranje obima i složenosti redovnog programa, sa ciljem zadovoljavanja intencija inkluzije u Osnovnim školama.

MUZIČKA /GLAZBENA KULTURA
VII RAZRED

(Devetogodišnja osnovna škola -1 sat sedmično/tjedno – 35 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p><u>Sticanje novih znanja i primjena stečenih-upotreba usvojenih pojmova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: p, mp, mf, f, crescendo i decrescendo i njihova primjena u muziciranju te uočavanje oznaka pri slušanju muzike; - tempo - poznavanje italijanskih oznaka za lagana (spora), umjerena i brza tempa, - artikulacija (akcenti, staccato, portato, legato, te luk i njegova različita primjena,); - intonacija, pravilno fraziranje; - primjena znanja pri izvođenju brojalica i pjesama na osnovu notnog zapisa (različita notna trajanja: cijela nota, polovinka, četvrtinka, osminka, šesnaestinka i sve pauze); - poznaje violinski i bas ključ, - poznaje i tačno određuje mjeru 2/4, ¾, 4/4, 6/8, (jedinica brojanja četvrtina i osmina), - upoznaje 2/2 mjeru; - stiče znanja o prirodnjoj, harmonskoj i melodijskoj a-moll (mol) ljestvici slušanjem-pjevanjem pjesmica (bez teoretskog objašnjavanja o rasporedu cijelih i polustepena) - primjena pojmova: rečenica, tema, mala dvodijelna i trodijelna pjesma; - formiranje pojmova i njihova primjena tokom slušanja muzike: arabeska, burleska, suita, simfonijnska poema, uvertira, aria, filmska muzika, bez ulaženja u analizu muzičkog oblika; - upoznavanje membranofonih tradicionalnih instrumenata. 	<p>Učenici bi trebali znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - važnost poznavanja navedenih pojmova i znati ih primjeniti tokom izvođenja pjesama, muzičkih igara ili brojalica, te razumjeti da na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije; - Kroz analizu elemenata interpretacije tokom slušanja, učenici/ice vrše analizu djela i donose estetski sud o njima; - Sa većom sigurnošću primjenjuju oznake za dinamiku, tempo, artikulaciju; - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje; - Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; - Svjesno prihvataju i ispravljaju svoje greške u intonaciji i u muziciranju; ukazuju na greške i ispravljaju i druge; - Prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljem učenju; - Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela;
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje ritmičke reprodukcije-složenije kombinacije, vokalne reprodukcije, obima glasa, muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglascno pjevanje – kanoni; 	<ul style="list-style-type: none"> - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa; - Uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici;

	<ul style="list-style-type: none"> - prepoznaće u notnom tekstu triolu i izvodi je ritmičkim slogovima (ta-te-ti) kao i podjelu jedinice brojanja na četiri dijela (ta-fa-te-fe); - prepoznaće promjenu mjere u notnom tekstu; - izvođenje brojalica na osnovu notnog zapisa (dvodijelna, trodijelna i četvor. podjela jedinice brojanja); - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u C - duru; - tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora i poredi ga sa drugim slušanim djelima; - razlikuje vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna djela, izvodače i izvodačke sastave; 	<ul style="list-style-type: none"> - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poređenja ostvarenog; - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa; - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalažanje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja;
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sve veća samokritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom) i u odnosu na druge, - Sve veće ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike; - Ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH; - Sve veća svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici i bh kompozitorima; - Vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba; 	<ul style="list-style-type: none"> Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - Uočava i hvali; aplauzom nagrađuje najkvalitetnije izvođenje; - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer;

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke kulture prema *Okvirnom programu za sedmi razred* se ostvaruje pjevanjem novih dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara naroda Bosne i Hercegovine, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmoveva, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe i dječjim stvaralaštvom. Program je sastavljen tako da se nastavna građa izlaže linearno i sistemom koncentričnih krugova, te se njegovom realizacijom sistematiziraju prethodna znanja i stiču nova. U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma i razvijanje muzičke memorije.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječjeg glasa, a po sadržaju i karakteru su primjerene djeci ovog uzrasta. Djeca i dalje uče pjesme po slušu, prvenstveno uz pjevanje profesora i slušanje tonskog zapisa. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ice učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazu, rečenicu, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). U sedmom razredu učenici/ice pjevaju lakše pjesmice na osnovu

notnog zapisa, i dalje u obimu oktave, C – dur ljestvice, kao u šestom razredu. Tokom sviranja treba postavljati iste zahtjeve. Ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blok-flauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Upoznati učenike sa načinom nastajanja povišenih i sniženih tonova uz pomoć klavijature (jedna oktava). Upoznati a-mol prirodní, harmonski i melodijski kroz pjevanje - doživljaj molskog tonaliteta. Teoretiziranje svesti na najmanju moguću mjeru. Na spisku se nalazi 6 narodnih pjesama iz BiH koje je potrebno prvo slušati u izvođenju *najpoznatijih interpretatora* narodne muzike. Preporučuje se obrada najmanje 3. U Programu se nalaze pjesme zemalja iz regije, odnosno, najbližeg okruženja i drugih zemalja (Hrvatska, Srbija, Poljska, Belgija, Rusija, Izrael...), čime se ostvaruje multikulturalni muzički/glazbeni odgoj.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke igre i 2 brojalice**. Učenjem muzičkih igara učenici upoznaju narodnu tradiciju naroda Bosne i Hercegovine. Koreografije narodnih kola i igara imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je naučiti prvo pjesmu, pa zatim učiti pravila igre, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru odnosno kolo u cjelini. *Tokom obrade brojalica i pjesama, na osnovu slušnog primanja, obraditi ritmičke figure koje sadrže*. Upoznati učenike sa **membranofonim tradicionalnim instrumentima BiH**: bubanj, bubenjić-doboš (mali bubanj), bubanj na derdinu, talambas i def.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine *obraditi sve kompozicije uvrštene u program* sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama), pjevačke glasove (dječji, ženski, muški glas), hor/zbor (dvoglasni, troglasni, četveroglasni), vrste hora (dječiji, ženski i mješoviti) i orkestra. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno) ali po potrebi i selektivno. Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, muzičkog oblika (informativno) itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog.

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratrniye i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improviziranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost, kao i na izmišljanje muzičko-scenskih igara.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor/zbor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru kao najviši stupanj muziciranja ima najsnažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELE)

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTVANIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
I PJEVANJE I	- Pjevanjem jednoglasnih	- Kod učenika/ica se poboljšava vokalna	-Vrši samoprocjenjivanje i		

<p>SVIRANJE-IZBOR</p> <p>1. Stoljeće ljubavi, Slavko Olujić, stihovi Rešad Hadrović, 2. Kako je divna, Julio Marić, stihovi Miroslav Kovačević, 3. Ispraćaj zime, N. R. Korsakov, 4. Simpatija, tekst i muzika: Ajka Kolaković, 5. Prijatelj, tekst: Mahir Vehabović, muzika: Belkisa Vehabović, 6 Zamisli se svijete ili Kad se pjeva, narodna iz Poljske, 7. Sumrak, L.V.Betoven 8. Čvrsta volja, L.V. Beethoven, odlomak iz opere "Fidelio", 9. Džo banana, Minja Subota, kantautor, pjeva Minja Subota i dječji hor, 10. Moja mala djevojčica, pjevaju Zdenka Vučković i Ivo Robić, 11. Bulbul mi poje, zora mi rudi, 12. Uspavanka, Finska, 13. Čija je ono djevojka, 14. Tamburalo momče uz tamburu, 15. Hajde dušo da ašikujemo, 16. Hej ja zagrizoh šareniku jabuku, 17. Moj beharu, ko li mi te bere, KANONI 1. Shalom Chaverim, jevrejska</p> <hr/> <p>IMUZIČKE /GLAZBENE IGRE I BROJALICE</p> <p>Izbor:</p> <p>1. Šota, igra ili Anterija kolo, gradsko kolo bošnjačke tradicije iz Sarajeva,</p>	<p>pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i uporedno proširuju teoretska znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočavaju i određuju karakter pjesme, mjeru, tempo, dinamiku, i primjenjuju ih tokom izvođenja pjesama; - poznaju notnu trajanja, pauze, violinski i bas ključ; - prihvataju korekcije i poštuju pravila (preciznija intonacija, artikulacija, diktacija, disanje, fraziranje); - imenuju solmizacijom i abecedom tonove iz niza c1 – c2 u violinском ključu, - pjevanje pjesmica prema notnom zapisu u C – duru; - imaju više povjerenja u sebe i samostalnije pjevaju i sviraju Orffove instrumente; - sviranje na metalofonu; - izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim instrumentima; - upoznaju a-moll prirodni, harmonski i melodijski, (doživljaj) - Pored velikog fonda muzičkih igara, pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola; - izvodi zadanu koreografiju; - primjenjuje ranije znanje na novu igru; - pravilno izvodi igru odnosno kolo; (informativno 	<p>reprodukcijska, razvija muzičku memoriju i proširuje obim glasa,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ice osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, promjenu mjere i koriste pojmove "teza i arza"; - Razvija se osjet za ritam: podjela jedinice mjere na dva tri i četiri dijela; - Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji; - Samostalno istraživanje i uključivanje u sviranje pratnje pjesmi; - Poznaje mogućnosti Orffovih instrumenata i adekvatno ih koristi; - muzicira samoinicijativno i bez podsticaja, - aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji - Samostalno pjeva i igra sa osjećajem sigurnosti; - Samostalno izvodi zadane pokrete; - Samostalno igra u kolu i usvaja pokrete sa više sigurnosti; - Upoređuje note i njihova trajanja, - tačno izvodi mjeru i ritam ritamskih sloganova uz taktiranje odnosno sviranje na instrumentima, - Predlaže i izvodi pratnju, kombinuje (aranžmani); 	<p>procjenjuje pjevanje drugih;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru - Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom; - Uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira; - Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor da se doprinese boljem zvučanju. - Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), jer zna da tako treba; - Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici - Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu; - Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima (koreografija) - Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i 	<p>- Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji); - Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti; - Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata - Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom; - Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni - pjevanje u školskom horu/zboru - sviranje u školskom orkestru - Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre; - Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama); - Crtanje (slikanje) narodnih nošnji, - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju - Predlaganje muzičke igre za priredbe; 	<p>- Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje zagonetke, premetaljke rebusa;</p> <p>- Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici),</p> <p>- I sam učestvuje u interpretaciji i improvizaciji i podstiče komunikaciju;</p> <p>- Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja pored udžbenika;</p> <p>- Aktivnim uključenjem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju.</p> <p>- Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u šestom razredu;</p> <p>- Osmišljava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne;</p> <p>- Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti, te ih stimulira direktnim učešćem u kolu,</p> <p>- Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjutoru uključujući roditelje u rad;</p> <p>- Planira odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD (praktični rad).</p>
---	--	--	--	---	---

<p>2. Hercegovački lindo, Neum Klek ili Paun pase, trava raste,</p> <p>3. Igre iz Sarajevskog polja, seosko srpsko stanovništvo</p>	<p>mješoviti taktovi)</p> <ul style="list-style-type: none"> -prepoznaće pojedine tradicionalne nošnje; -primjećuje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove; - upoznaje instrumente narodnog orkestra, 	<ul style="list-style-type: none"> - Brzo pamti i pjevući melodiju kompozicije koju sluša; - Uočava, upoređuje, razlikuje, samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu ; - Samostalno određuje karakter kompozicije 	<p>plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati; (multikulturalnost)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre; 	<ul style="list-style-type: none"> - Pronalaženje i zapisivanje brojalica, sortiranje i izvođenje zaključaka; -Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima i slikama; 	<p>-Demonstrira izvođenje i sviranje;</p>
<p>1. "Ekete pekete" i "Aka jaka patanaka", zapisala Elly Bašić, Sarajevo</p> <p>III.SLUŠANJE MUZIKE: Izbor :</p> <p>1. Refleks za flautu, klarinet, violinu, klavir, udaraljke, Andante, Jasmin Osmić</p> <p>2. Varijacije za gudački kvartet, (I-IV), Julio Marić</p> <p>3. Tri burleske, Vlado Milošević</p> <p>4. Uvertira iz opere Carmen, G. Bizet</p> <p>5. Jutarnje raspoloženje i Anitrin ples iz Peer Gynta., Suita br. 1. op. 46, E. Grieg</p> <p>6. Valcer u As-duru, J. Brahms i Arabeska u C-duru op. 18., Robert Schumann</p> <p>7. Brandenburški koncert br. 3 u G-duru, I stav Allegro moderato, Johan Sebastian Bach:</p> <p>8. Čarobna frula: Arija Papagena i Papagene i arija Kraljice noći, W.A. Mozart</p> <p>9. Koncert za mandolinu i gudače u C-duru RV 425, I stavak, Antonio Vivaldi</p> <p>10. Igra satova, odlomak iz opere "La Gioconda" (Đokonda), Amilcare Ponchielli</p> <p>11. Tako je govorio Zaratustra op. 30., simfonijksa poema, Introduction, Richard Strauss, timpani,</p> <p>12. Runolist, austrijska narodna, iz mjuzikla „Moje</p>	<p>- izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa, sa podjelom jedine mjere (četvrtinke) na dva, ("ta-te" ; triolu "ta-te-ti", i četiri šesnaestine "ta-fa-te-fe");</p> <p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela kao vrijednosti,</p> <p>- donosi estetski sud o djelu,</p> <p>- Ima bogat fond djela koja prepoznaće prilikom slušanja</p> <p>- Zna naslov djela i saopštava ime kompozitora;</p> <p>- Određuje karakter djela;</p> <p>- Prepoznaće orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>- Razlikuje izvodačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor/zbor ;</p> <p>- razlikuje glasove: dječji, ženski (soprano-alt), muški (tenor-bas);</p> <p>-Prepoznaće vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje;</p> <p>-Prepoznaće narodnu muzičku tradiciju;</p>	<p>- Brzo uočava i saopštava izvodača,</p> <p>- Tačno određuje dinamiku (glasnoću), tempo (brzinu) i druge karakteristike djela;</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno</p> <p>- Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke terminje za artikulaciju, dinamiku, tempo, kao i da koristi pojmove: znak ponavljanja-repeticija, ritam, melodija, itd;</p> <p>- Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja;</p> <p>- Koristiti jednostavan muzički jezik za imenovanje i analizu djela;</p> <p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja;</p> <p>- Izražava instrumentima</p>	<p>-Na razne načine iskazuje razvijanje osjećaja za lijepo: izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada); često traži da se djelo ponovno sluša;</p> <p>-Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore</p> <p>- Insistira da prisustvuje uživo na koncertima;</p> <p>-Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu</p> <p>- Vidljivo pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima: aplaudiranjem drugarima i na koncertu,</p> <p>- Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija);</p> <p>- Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici,</p>	<p>-Prikupljanje kaseta i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi</p> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfoniski orkestar, narodni orkestar;</p> <p>-Izrada preglednog panoa na koji se dodaju slike tradicionalnih interumenata i nošnji naroda BiH koje su upoznali, što ih motiviše na učenje;</p> <p>-Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji iz regije i svijeta: te izrađuju zidne paneve sa tematskim sadržajima;</p> <p>-Izrada zajedničke makete koncertnog podijuma</p> <p>-Priključenje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje, sa važnijim telefonskim brojevima Narodno pozorište, Opera...)</p> <p>-Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u</p>	<p>-Ospozobljava ih i podstiče za uočavanje, prikupljanje materijala i bilježenje,</p> <p>-Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije</p> <p>-Pomoći učenicima u samostalnom i grupnom radu.</p> <p>-Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata.</p> <p>-Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru</p> <p>-Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaska iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama:</p> <p>- Prati ponašanje na koncertu,</p> <p>-pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na VI razred;</p> <p>-Pisanje eseja o posjetama koncertima</p>	

<p>pjesme moji snovi“ (The sound of music, Richard Rogers)</p> <p>13. XIV Rukovet, pjesma: Što no mi se Travnik zamaglio, S. S. Mokranjac (ženski ili mješoviti hor)</p> <p>14. Na času pjevanja, Cherubini, Kanon (dječji hor)</p> <p>15. I opet mi duša za tobom sanja ili Proljeće iz filma "Moj brat Alekса", muzika: Ranko Rihtman, stihovi: Alekса Šantić, pjeva Dragan Stojnić</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela; - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: p, mp, mf, f, te oznake za crescendo i decrescendo; -poznavanje italijanskih oznaka za tempo, - uočava promjene u tempu (postepeno ubrzavanje – accelerando ili usporavanje-riterando) 	<p>razne ritmove iz života;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom. - Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu 	<p>školi i okolini</p> <ul style="list-style-type: none"> - Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života. <hr/> <ul style="list-style-type: none"> - Željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici; 	<p>mjestu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vođenje intervjua sa umjetnicima; <hr/> <ul style="list-style-type: none"> - Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi <hr/> <ul style="list-style-type: none"> - Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola 	<hr/> <ul style="list-style-type: none"> - Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima; - Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi i koncertima; - Prati i ohrabruje oblike dječjeg kreativnog ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije; - Upoređuje individualno postignuće i samostalnost u kreativnom izražavanju;
<p>IV DJEČIJE STVARALAŠTVO</p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmišljanje teksta na zadatu melodiju; - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima: - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike - Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno eksperimentiše, istražuje, improvizira i kombinuje instrumente; - Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem; - Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira; -Na muziku progovara likovno ili literarno; - Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad; kreira nove aranžmane za pjesme i brojalice; 		<ul style="list-style-type: none"> - Učeće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda; - Učeće u prezentaciji muzičkih igrokaza na školskoj priredbi; - Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita) 	<ul style="list-style-type: none"> - Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva; -Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju. -Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu -Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“. -Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca -likova i kolektiva - Sam uzima učeće u izradi kostima, slika za scenu itd. 	

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

VII RAZRED

(Devetogodišnje osnovne škole - 2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

Osnovni cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je osposobiti učenika za primjenu osnovnih kineziologičkih znanja i kinezioloških iskustava - koja će mu omogućit samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Komplementarni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da: (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja; (2) usvoji osnovna kineziologička znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i stekne kineziološka iskustva (iz područja psihomotoričkih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje; (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa; (4) aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama; (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima; (6) razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma; (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjereno sadržaju dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

U ovom ciklusu, *pored obavezogn realizira se i program koji škola mora da ponudi a učenici biraju* i to: a) sportsko rekreativni sadržaji; b) sport za sportiste; c) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor). Ovaj program realizira se jedanput sedmično sa po jednim časom, a uključivanje učenika je dobrovoljno.

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je ovaj razvojni period karakterističan ne samo po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti pojedinca, već i po razvoju psiholoških obilježja ličnosti. U tom kontekstu, sadržaji zdravstvenog odgoja trebaju biti preventivnog i usmjeravajućeg karaktera a u odnosu na očekivane i stvarne probleme djece u ovoj razvojnoj dobi.

Po svojoj koncepciji, program uklanja granicu između nastave i vannastavnih aktivnosti, zbog toga je potrebno da škola, zajedno sa društvenim subjektima, pomaže svim oblicima slobodne aktivnosti učenika (sportske sekcije, školska sportska društva), a u prvom redu u osiguranju stručnog kadra, materijalnih i prostornih uvjeta.

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Ciljevi	Sadržaji		Ishodi	Učenice	Učenici
1. Obrazovni 1. Osnovna teorijska	Štetna djelovanja nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje (*)		Posjeduje osnovna znanja o štetnosti nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje.	x	x
	Pubertet (*)		Posjeduje osnovna znanja o morfološkim, funkcionalnim i psihomotoričkim promjenama u pubertetu.	x	x
	Kriva rasta i razvoja		Zna da je razvojni period burnog tjelesnog rasta i razvoja povoljan za razvoj i usavršavanje snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti.		
	Djelovanje tjelesnog vježbanja na čovjekov metabolizam,		Posjeduje osnovna znanja o djelovanju tjelesnog vježbanja na	x	x

2.Osnovna motorička zanja	te funkciju krvožilnog, dišnog i koštano-zglobnog sistema	čovjekov metabolism, te funkciju krvožilnog, dišnog i koštano-zglobnog sistema.		
	Poseban dnevni raspored uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora	Posjeduje osnovna znanja o dnevnom rasporedu uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora..	x	x
	Korisni i štetni sadržaji tjelovježbe za vrijeme mjesecnoga ciklusa (*)	Posjeduje osnovna znanja o korisnim i štetnim sadržajima tjelovježbe za vrijeme mjesecnoga ciklusa.	x	
	Dnevna organizacija rada, odmora i zabave i njen značaj	Posjeduje osnovna znanja o dnevnoj organizaciji rada, odmora i zabave i njenom značaju za zdravlje.	x	x
	Dobrobiti igre i boravka u prirodi	Posjeduje osnovna znanja o dobrobiti igre i boravka u prirodi.	x	x
	Higijenski standardi pri izletima i ekskurzijama (*)	Posjeduje osnovna znanja o higijenskim standardima pri izletima i ekskurzijama.	x	x
	Kultura i pravilno odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	Posjeduje osnovna znanja o kulturi i pravilnom odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	x	x
2.Osnovna motorička zanja	1. Trčanja: - Štafetna trčanja s predajom palice odozdo (*) - Trčanje na 20 m „leteći“	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: štafetnom trčanju s predajom palice odozdo te trčanju na 20 m.	x	x
	2. Skakanja: - Skok uvis prekoračnom tehnikom „škare“ iz polukružnog zaleta	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: skoku uvis prekoračnom tehnikom „škare“ iz polukružnog zaleta.	x	x
	3. Bacanja: - Bacanje loptice do 200 g tehnikom bacanja kopljia - Bacanje male medicinke do 3 kg bočnom tehnikom	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: bacanje loptice do 200 g tehnikom bacanja kopljia, te bacanje male medicinke do 3 kg bočnom tehnikom.	x	x
	4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mehkih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mehkih strunjača.	x	x
	5. Višenja, upiranja i penjanja: - Podmetni saskok iz visa stojećeg prednjeg s prečke (*) - Njih na prečci - Različite varijante premeta u stranu - Salto natrag odrazom iz visa stojećeg na dočelnim karikama	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: podmetnom saskoku iz visa stojećeg prednjeg s prečke; njihu na prečci; različitim varijante premeta u stranu; saltu natrag odrazom iz visa stojećeg na dočelnim karikama; premasima odnožno na dvovisinskom razboju uz saskok s premahom odnožnim i okretom za 90°; naskoku na gredu visine 80-120 cm s premahom odnožnim i okretom za 90° i uspravu kroz čučanj.	x	x
	- Premasi odnožno na dvovisinskom razboju, saskok s premahom odnožnim i okretom za 90° - Naskok na gredu visine 80-120 cm s premahom odnožnim i okretom za 90°, usprav kroz čučanj			x
	6. Ritmičke i plesne strukture: - Engleski valcer (*) - Disco fox	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: engleskom valceru; disco fox-u; složenijim koracima aerobike niskog i visokog intenziteta; okretima; valovitim kretnjama rukama i tijelom; skokovima sa spravom po izboru; „mačjem“ skoku na niskoj gredi.	x	x
	- Složeniji koraci aerobike niskog i visokog intenziteta - Okreti - Valovite kretnje rukama i tijelom - Skokovi sa spravom po izboru		x	

	- „Mačji“ skok na niskoj gredi				
	7. Borilačke strukture: - Tehnika ramenog bacanja kroz klek	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: tehnikama ramenog bacanja kroz klek; koreografiji aerobike.	x		
	7. Koreografija aerobike		x		
	8. Igre: Rukomet: - Šut s pozicija krila i kružnog napadača (*) - Pojedinačni i grupni protunapad Košarka: - Odbrambeni stav i kretanje u odbrani - Ubacivanje lopte u koš jednom rukom odozgo nakon dodane lopte - <i>košarkaški dvokorak</i> (*) - Kontranapad - završna akcija Odbojka: - Dizanje lopte visoko na krajeve mreže - Napad iz zaleta prebacivanjem jednom rukom – “kuhanje” (*) - Mini odbojka 4:4 Nogomet: - Tehnika ubacivanja lopte u igru rukama - Zaustavljanje lopte natkoljenicom principom amortizacije - Oduzimanje lopte presjecanjem (*)	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukomet - šutu s pozicija krila i kružnog napadača; pojedinačnom i grupnom protunapadu, košarka - odbrambenom stavu i kretanju u odbrani; ubacivanju lopte u koš jednom rukom odozgo nakon dodane lopte - <i>košarkaški dvokorak</i> ; kontranapadu - završna akcija, odbojka - dizanju lopte visoko na krajeve mreže; napadu iz zaleta prebacivanjem jednom rukom – “kuhanje”; mini odbojci 4:4, nogomet - tehnići ubacivanja lopte u igru rukama; zaustavljanju lopte natkoljenicom principom amortizacije; oduzimanju lopte presjecanjem	x	x	
2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti - Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Ravnoteža: - Gibljivost: - Preciznost:	Odgovarajući sadržaji iz: 1.2..1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., I 8., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline	S potrebnom snagom i brzinom izvodi složenije pokrete i kretanja. Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu kordinaciju i kontrolu složenijih pokreta.	x	x
	2. Funkcionalne sposobnosti:		Posebnu pažnju poklanja usavršavanju snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti.	x	x
	3. Morfološke osobine:		Postiže optimum motoričkih sposobnosti snage, brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnoteže.	x	x
	Odnos između slobode i odgovornosti i sposobnost izražavanja samopoštovanja i poštovanje drugih		Samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj poboljšanje maksimalnog primitka kisika. Pozitivno utiče na krvožilni sistem radom na poboljšanju aktivnosti dišnog sistema.	x	x
			Vježbama snage pozitivno utiče na razvoj mišićnog i gustoću koštanoga tkiva, te poboljšava posturu, odnosno pravilan uspravni položaj tijela. Različitim vježbama istezanja pozitivno utiče na fleksibilnost zglovnih tijela i skupina zglobova.	x	x
			Ima pravilan odnos prema slobodi i odgovornosti, samopoštovanju i poštovanju drugih bez obzira na njihove individualne i kolektivne osobenosti. Postupno gradi racionalan stav prema autoritetima.	x	x

	Odnos prema tjelesnoj težini i tijelu uopće	Posjeduje zdrave prehrambene navike i zdrav stil života i racionalno se odnosi prema modnim izazovima zasnovanim na upotrebi tjelesnih osobina i sposobnosti.	x	x
	Emocionalna samoregulacija (*)	Uspješno kontrolira agresivnost u igri.	x	x
	Odnos prema ekološkim problemima	Posjeduje ekološke navike i aktivno sudjeluje u rješavanju ekoloških problema.	x	x
	Kultura ponašanja	Uljudno se ponaša na satu i u školi. Aktivno, interaktivno i kreativno sudjeluje u rješavanju problema u školi i među vršnjacima. Postupno shvata da je osnovno obrazovanje „ <i>čas za život</i> “.	x	x

Ovaj razvojni period karakterističan je po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti učenika. Ubrzani tjelesni rast i razvoj odvija se po fazama "ispružanja i popunjavanja" pa se često stiče utisak tjelesne disharmonije. Učešće mase međusobno se mijenja i prema djelovima cijelog tijela. Ove proporcionalne promjene utiču na kontinuirani razvoj motoričkih sposobnosti, odnosno, dovode do određene stagnacije ili usporenog razvoja, što učenici teško prihvaćaju. Dodatni problem ovog razvojnog perioda prestavlja razvoj psihičkih obilježja ličnosti. Društveni zahtjevi, kao i biološke promjene u ovom razvojnem periodu vode ka emocionalnoj neujednačenosti. Pravilno vođena tjelesna aktivnost može značajno da kompenzira ovaj veoma osjetljiv period i da veliki doprinos za stvaranje i oblikovanje zdrave ličnosti.

Obzirom da su učenici naročito zainteresirani za produbljivanje znanja i širenje sadržaja rada, ovaj period je veoma pogodan za početak sportske aktivnosti. Zbog efikasnosti vježbe i bolje motivacije, u zadnje tri godine program tjelesne i zdravstvene kulture zahtijeva savremeniji didaktičko-metodički postupak nastavnika, što se, u prvom redu, odnosi na slobodniju kompoziciju časa tjelesne i zdravstvene kulture i na usavršavanje i osavremenjivanje tehnologije nastave.

Četvorodjelnu kompoziciju časa treba shvatiti samo kao obavezno polazište, koje osigurava optimalne psihološke, fiziološke i pedagoške preduvjete za realizaciju neposrednog zadatka časa tjelesne i zdravstvene kulture. Na toj osnovi, sa dosta slobode, treba i komponirati konačnu strukturu časa za svaki zadatak. Intezivnije se koriste metode rada kao što su: metod dopunskog vježbanja, kružno-intervalni metod, metod stanica, targent-trening i sl. Da bi intezitet vježbanja bio optimalan, treba voditi računa o racionalnom korišćenju objekata, sprava, rekvizita i ostalog nastavnog pribora, te o racionalnijem korišćenju raspoloživog vremena za čas i sl.

S obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta prepostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoj ličnosti učenika. Uz **opća motorička znanja** za razvoj (a) *razvoj funkcionalnih sposobnosti* (aerobnih i anaerobnih) i (b) *razvoj motoričkih sposobnosti* (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) *regulaciju morfoloških obilježja* (aktivne mišićne mase i balastne mase), potrebno je učenicima osigurati i mogućnost sticanja znanja **specificiranih** kao: (a) *monostrukturalna motorička znanja*, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička znanja*, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, daklen ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., ta (d) "*estetska*" *motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.

Ocjenuju se: sadržaji označeni sa (*)

Procjenjuju se: morfološke osobine, funkcionalne i motoričke sposobnosti učenika u odnosu na njihovo inicijalno, stvarno i očekivano stanje osobina i sposobnosti.

Testiranje učenika treba realizirati primjenom EUROFIT baterijom testova i obezbijediti učenicima lični karton tjelesnog razvoja.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnih predmeta navedenih u nastavnom planu i programu za VII razred devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi nastavnici/profesori, kako je to utvrđeno nastavnim planom i programom za V, VI, VII i VIII razred osmogodišnje osnovne škole za svaki predmet pojedinačno.

Pored nastavnika iz prethodnog stava, nastavu iz odgovarajućeg nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim I (Prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja (dodiplomski studij) u trajanju od najmanje tri, odnosno četiri studijske godine, sa akademskom titulom i stručnim zvanjem **Bakalaureat/Bachelor** za određenu oblast, odnosno sa završenim II (Drugim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja (postdiplomski studij), sa akademskom titulom i stručnim zvanjem **Magistra** za određenu oblast, odnosno završenim trećim ciklusom studija i naučnim zvanjem **Doktor nauka ili Doktor umjetnosti** i odgovarajućim stručnim profilom.

Ukoliko lice iz prethodnog stava u toku studija nije polagalo ispit iz pedagoško-psihološko-metodičke grupe predmeta, dužno je ove ispite položiti u roku od godinu dana od dana stupanja na posao nastavnika.

Pored nastavnika iz stava 1. i 2. nastavu iz predmeta Tehnička kultura mogu izvoditi diplomirani mašinski inženjeri s položenom pedagoško-psihološko-metodičkom grupom predmeta.“

ISLAMSKA VJERONAUKA VII RAZRED (Devetogodišnje osnovne škole - 2 sata sedmično/tjedno – 70 sati godišnje)

UVOD

Učenici sedmog razreda u fazi su predadolescencije pa sve veći interes pokazuju za one sadržaje i odgojno-komunikacijske pristupe koji su povezani s njihovim ličnim životnim pitanjima i iskustvima. Njihova pažnja sve više se okreće od vanjskog prema unutrašnjem svijetu i području intenzivnog proživljavanja i kritičkog odnosa prema cjelokupnoj stvarnosti koja ih okružuje. Oni svijet oko sebe sada posmatraju iz svojih ličnih

pitanja i svog subjektivnog svijeta. Zato se u nastavi islamske vjeronauke treba posebna briga posvetiti sadržajima i aspektima vjerskog odgoja koji doliču i "pogađaju" njihova pitanja, probleme i interes i pomažu im u izgradnji ličnog identiteta.

U ovoj dobi su učenicima posebno važna pitanja autoriteta, poslušnosti i slobode. Ona su im životno važna jer su povezana s izgradnjom i ostvarivanjem njihovih odnosa s odraslima u porodici, u školi i u sredini u kojoj žive. Odvajanje od autoriteta u ovoj dobi dovodi do nerazumijevanja i sukoba s odraslima, roditeljima i nastavnicima, pa je potrebno graditi odnose međusobnog razumijevanja između mlađih i odraslih u klimi istinskog poštovanja i slobode. Razlozi zbog kojih mlađi dovode u pitanje autoritet odraslih i prema njima ponekad reagiraju na agresivan i grub način obično su u nedostatku sigurnosti i iskustva, u osjećaju nemoći i traganju za novim uzorima i modelima koji se nalaze u idealno zamišljenom okviru njihovog vlastitog ostvarenja. Oni i u ovoj fazi prihvataju autoritete koji su autentične osobe i koji na temelju kvalitetnih međuljudskih odnosa, a ne uloge koju imaju, pristupaju mlađima kao odgojatelji. Zato mlađima ove dobi ne treba previše zamjerati sklonost prema prikazivanju odraslih u crno-bijeloj tehnici. Njih sada treba ohrabriti i pomoći im da kritički posmatraju i prosuđuju sva važnija pitanja o kojima je riječ. Treba im omogućiti da u dijalogu, u okviru partnerskih odnosa i novih iskustava, dozrijevaju u odgovornoj slobodi i otkrivanju što više istine o sebi i svijetu koji ih okružuje.

Učenici ove dobi posebno se zanimaju za privlačne, neobične i izazovne likove, tj. uzore s kojima se žele identificirati. To su filmske, televizijske i muzičke zvijezde, vrhunski sportisti, kao i osobe koje se odlikuju hrabrošću i junaštвom, nesebičnošću i zalaganjem za pravdu, za mir, za siromašne i ugrožene, osobe koje su dale značajan doprinos na različitim područjima kulturnog, znanstvenog, religioznog i ostalih segmenata života.

Predadolescenti ovoga uzrasta tragaju, također, za prijateljstvom, pokazuju naglašeniji interes za temu ljudske spolnosti i o tim pitanjima, uz sve poteškoće, žele ozbiljno razmišljati. U vjerskom odgoju potrebno je, u rješavanju ovih pitanja, nadići tjelesno-afektivnu stranu čovjekove seksualnosti i mlađima ponuditi dublji pristup stvarnosti prijateljstva i ljubavi, i to na nivou objektivne spoznaje, kako bi upoznali etičko-moralnu i duhovno-religioznu stranu stvarnosti s kojom se susreću. To će im pomoći da sebe dublje otkriju i spoznaju, da na putu izgradnje svog vlastitog vjerskog identiteta upoznaju i integriraju religiozno-moralnu dimenziju u svjetlu vjere i tako izgrade svoj moral kao stabilnu tačku vlastitog života.

Opći ciljevi nastave islamske vjeronauke u sedmom razredu:

- otkriti dubinu čovjekove težnje za uspjelim ostvarenjem vlastitog života u istini i slobodi;
- otkriti, upoznati i ostvarivati ljubav prema Bogu i zajednici kao put u vlastitu slobodu i zajedništvo;
- otkriti i usvojiti stav da nas Bog poziva na ostvarenje vlastitog života i očekuje učenikov lični odziv i odgovor na vjeru;
- osluškivati, tražiti i izgraditi vlastiti stav o vjeri nadahnut Kur'anom;
- otkriti i upoznati snagu poslaničke riječi i potrebu ostvarenja vlastitog života po uzoru na poslanike koji govore u Božije ime, vjesnici su vjere i nade u narodu;
- pomoći učeniku da upozna sebe u tjelesnom i duhovnom domenu svog razvoja;

- da učenicima pokaže kolika je moć ljudskog govora u pozitivnom i negativnom kontekstu;
- kroz primjere o Poslaniku, a.s., pomoći učenicima da nadiđu određene životne poteškoće;
- kod učenika razviti neizostavnu potrebu povezanosti sa Stvoriteljem kroz različite oblike vjerskih dužnosti.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. IDEMO KA USPJEHU

- Prirodno je težiti uspjehu.
- Želje i stvarnost.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Prirodno je težiti uspjehu* ima za cilj da afirmira razvijanje potrebe za izvrsnošću, uspjehom, dokazivanjem, samopotvrđivanjem i afirmacijom. Kroz ovu nastavnu jedinicu nastavnik treba da pomogne učenicima u otkrivanju njihovih izraženih individualnih sposobnosti te da ih usmjeri da na njima grade svoj uspjeh. Mogu mu biti vodilja Poslanikove, a.s., riječi u kojima savjetuje da se djeca odgajaju za vrijeme u kome će ona živjeti, kao i na Konvenciji o pravima djeteta koja podstiče da se djetetu omogući uspjeh u skladu sa njegovim vlastitim mogućnostima.
- Potaknut će učenike na razmišljanje o svojim sposobnostima, izazovima koji su oko njih, mogućnostima koje im se pružaju i izborima koje prave. Važno je da se poveže sadržaj razgovora i protka vjerom koja podstiče čovjeka na dostizanje novih uspjeha i uzdizanje u više sfere duhovnosti. Učenici treba da shvate da svi izbori, napor, uspjesi muslimana vode ka konačnom uspjehu - Allahovom zadovoljstvu, Džennetu.
- U okviru ove nastavne jedinice učenici treba da usvoje dovu: *Bože, učini me strpljivim, učini me zahvalnim, učini me u mojim očima malehnim, a u očima svijeta velikim. Bože, daj mi vjerovanje koje se pokolebati ne može, daj mi uvjerenjeiza koga nema nevjernstva i daj mi milost kojom ću postići slavu Tvoje počasti na ovom i budućem svijetu.*
- Nastavna jedinica *Želje i stvarnost* ima za cilj da učenicima pomogne u nadilaženju životnih problema, kao i da razvije svijest o važnosti radnih navika u ostvarivanju vlastitih želja. Nastavnik će vođenim razgovorom usmjeriti razmišljanja učenika o željama i mogućnostima njihova ostvarenja. Npr.: U čemu ste uspješni? Kako to primjećujete? Kako ste ostvarili taj uspjeh? Jeste li ranije maštali o njemu? Koji je životni moto osobe koja je uspjela? Učenici ova pitanja mogu raditi u paru, u formi intervjeta ili grupnim radom.
- Nastavnik sa učenicima može raditi i mapu želja i stvarnosti. Važno je da učenici shvate da Uzvišeni Allah pomaže ljude koji se trude i da će oni, sigurno, svoj trud vidjeti. Također, učenike treba dovesti do logičnog zaključka kako je pogrešno očekivati pomoć bez uloženog truda. Kao primjer može se iskoristiti slučaj beduina koji je očekivao da će mu Uzvišeni Allah čuvati devu, a on je nije zavezao. U okviru nastavne jedinice interpretirati suru Kurejš sa njenim porukama i značenjem. Poželjno je da učenici u sedmom razredu nauče suru Kurejš na arapskom jeziku i prijevod značenja na bosanski.
- Obje nastavne jedinice treba da budu u funkciji razvijanja zdravog samopoštovanja i samopouzdanja; da afirmativno djeluju na usmjeravanje učenika ka dobrom i ispravnom, bez bojazni od osuđivanja vršnjaka i bliskog okruženja. To se ciljano radi na početku nove školske godine radi ostvarivanja što boljih odgojnih i obrazovnih rezultata. Nastavnik će se poslužiti primjerom Muhammeda, a.s., koji je bio istrajan u dobrom i ispravnom, bez obzira na osuđivanje sunarodnika. Poželjno je da učenici urade vlastiti plan uspjeha u novoj školskoj godini.

- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 5 sati (1 sat uvođenja, 2 sata obrade, sate utvrđivanja, vježbanja i ponavljanja po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Nivo razvijenosti interesa za nove nastavne sadržaje.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
  - Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.
  - Nivo aktivnog učešća u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
  - Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
  - Nivo usvojenosti sure Kurejš.
  - Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o ljudskim sposobnostima i mogućnostima.
  - Uočeno nastojanje da se poštaju sposobnosti i želje drugih ljudi.
  - Razvijenost odgovornosti i aktivnosti dok uče.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* Učenik treba da zapamti dovu, usvoji suru Kurejš, da zna šta je sposobnost kao i da prepozna svoje sposobnosti, izražava i primjenjuje one koje su kod njega najrazvijenije, uspoređuje ih sa sposobnostima drugih kao i sa ostalim sposobnostima koje su kod njega manje razvijene, procjenjuje koje su sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s., procjenjuje situacije u kojima je nužno oslanjanje na Uzvišenog Allaha.
- *Psihomotoričko područje:* učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve zahtjevima islama, ilustruje ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne sklonosti.
- *Afektivno područje:* svjesno odgovara na pitanja, imenuje sposobnosti i želje, prilagođava se radnoj atmosferi, čita, piše, govori, izvještava, slijedi upute, smisleno mijenja stavove na osnovu sinteze, djeluje pozitivno na uspjeh, sluša, primjenjuje i predlaže načine za postizanje uspjeha, vrednuje vlastiti uspjeh.

2. GDJE SAM I KO SAM

1.
  - Upoznajmo sebe.
  - Kako graditi vlastitu ličnost.
  - Svi smo jedinstveni i trebamo druge.
  - Moj tjelesni i duhovni razvoj.
  - Razmirice i sukobi.
  - Uzori ili ideali u izgradnji identiteta.
  - Stanja mog srca.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Upoznajmo sebe* treba da doprinese razmišljenju učenika o sebi, samoanalizi o svom duhovnom i tjelesnom razvoju i promjenama koji taj razvoj donosi. Cilj toga je prihvatanje sebe u obliku koji daje Uzvišeni Allah. Nastavnik kroz ovu nastavnu jedinicu treba da pomogne učenicima da grade svoju ličnost bez kompleksa i stigmatiziranja drugih. Upućivat će ih da uočavaju lijepo u i na sebi, kao i na drugima. Poželjno je pozivanje na ajete koji govore o stvaranju čovjeka u najljepšem obliku, kao i na hadise koji govore o razvoju čovjeka. Ova nastavna jedinica treba i da podsjeti učenike na važnost vlastite kulture i poštivanja drugih kultura iz bliske zajednice u kojoj žive. Radi što autentičnijeg upoznavanja iskoristiti priču *Portret drugarice iz školske klupe* (Stanojlović, 2003., str. 143), priču iskoristiti i za praktičan rad u paru.
- U okviru nastavne jedinice *Kako graditi vlastitu ličnost*, učenicima treba razviti svijest da promjene u tjelesnom razvoju za sobom donose i duhovne promjene koje podrazumijevaju i određenu odgovornost. Treba da shvate kako odrastanje donosi i nove obaveze u izvršavanju vjerskih i ostalih dužnosti. Cilj je da se poboljšaju socijalne i emocionalne kompetencije učenika u izgradnji vlastite ličnosti, uz kreiranje što realnije slike o sebi. Treba koristiti ajete i hadise koji govore o razvijanju identiteta na moralnosti i vjerovanju u okviru vlastitog kulturnog naslijeda uz poštivanje drugih kultura. Podsjetiti učenike na islamske mubarek-dane, običaje i sl., kao i na praznike i običaje drugih religija radi razvijanja tolerancije i suživota. Mogu se iskoristiti i skale samoprocjene, pisanje dnevnika i sl.
- U okviru nastavne jedinice obraditi ilahiju *Smiluj mi se Gospodaru*.
- Nastavna jedinica *Svi smo jedinstveni i trebamo druge* ima za cilj da učenici spoznaju mudrost i originalnost stvaranja Božijeg u svemu što nas okružuje i u nama samima. Treba se poslužiti primjerima iz Kur'ana o stvaranju čovjeka i jagodicama prsta njegovih. Treba da se podstakne razvijanje svijesti o nužnosti očuvanja individualnosti, ali i o neophodnosti društvenog života. Nastavnik treba da inicira razvijanje svijesti kod učenika da su im potrebni drugi s kojima bi zadovoljili svoje društvene potrebe, npr. druženja, rada, odmora, zaljubljivanja i sl, a ne da bi ih oponašali. Poslužiti se primjerima Muhammeda, a.s., u kojima je mijenjao neke navike kako ne bi oponašao druge, npr.: češljanje kose, hodanje ulicom i sl. Poželjno je podstaknuti učenike da uoče po čemu su jedinstveni, a za šta su im sve potrebni drugi. Nastavna jedinica pruža mogućnost nastavka govora o suživotu i vjerskoj toleranciji.
- Kroz nastavnu jedinicu *Moj tjelesni i duhovni razvoj* upoznati učenike sa granicom punoljetstva u islamu, tj. spolnom zrelošću. Učenici treba da nauče kada nastupa i kako, te koje obaveze proizlaze poslije, u smislu higijene (gusul i tejenum) i izvršavanju islamskih dužnosti. Treba da shvate kako poslije spolne zrelosti odgovaraju za sve svoje postupke pred Uzvišenim Allahom, kao i da će svi njihovi postupci biti zabilježeni u knjizi njihovih djela. Nastavnik može mini anketom da utvrdi gdje učenici pronalaze informacije i odgovore na pitanja o svom razvoju, te na osnovu dobijenih rezultata može adekvatno upućivati učenike na odgovarajuće izvore informacija. Poželjno je iskoristiti ajete i hadise koji govore o značaju i vrijednosti održavanja duhovne i tjelesne čistoće.
- Nastavna jedinica *Razmirice i sukobi* ima za cilj da podstiče bolje razumijevanje i poštivanje između učenika i odraslih (roditelja, nastavnika). Sa odrastanjem dolazi i osamostaljivanje (u izboru prijatelja, hobija, sporta, u odijevanju i sl.). Vjeroučeno uplitanje treba da bude kao spona u rješavanju i nadilaženju sve češćih sukoba između učenika i odraslih. Obavezno iskoristiti ajete i hadise koji pohvalno i afirmativno govore o lijepom odnosu mladih prema starijima. Poželjno je i upoznati učenike sa posljedicama ružnog i nepristojnog odnosa pema starijima. U radu se može iskoristiti: *Šta sin misli o svom ocu* (Stanojlović, 2003., str 98), mapa osamostaljivanja, kao i debata o sukobu generacija (*stari* - zastupaju stavove odraslih, *mladi* - zastupaju stavove mladih i *voditelji* - vode raspravu i izvode zaključke o problemima sukoba generacija i mogućnostima ublažavanja istih). Nastavna jedinica treba i da pomogne mladima u jačanju islamskog duhovnog razvoja, kao i da ponudi upoznavanje sa duhovnošću drugih religija.
- Uz ovu nastavnu jedinicu može se obraditi ilahija *Kad te nemir savlada*.

- Cilj nastavne jedinice *Uzori ili ideali u izgradnji identiteta* je razvijanje realnije slike o uzorima kroz vježbanje u procjeni njihovih postupaka, uzroka koji ih uvjetuju u otkrivanju jakih strana te ličnosti. Podstaknuti učenike da grade prijateljstvo i odabiru uzore po savjetu Kur'ana i hadisa. Ova nastavna jedinica treba da pomogne učeniku u razvijanju samopouzdanja. Učenicima se može pomoći pri biranju uzora kroz skalu procjene uzora, koja treba da sadrži procjenu njegovog odnosa sa drugima, procjenu osobina, znanja, sposobnosti, uvjerenja, vrijednosti, navika reagiranja u ponašanju i sl. Treba naučiti učenike da ovakvom, kritičkom procjenom, biraju uzore u svom životu.
- Nastavna jedinica *Stanja srca moga* treba da otkloni određene nedoumice i sumnje u vjerovanju i kreiranju identiteta. Cilj joj je da razvije realniju sliku o sebi i samopouzdanje učenika. Nastavnik će podsjetiti učenike na potrebe duše i tijela i nužnost njihovog ostvarivanja. Kroz skalu samoprocjene učenici treba da utvrde nivo prisutnosti vjerovanja u svom srcu, hijerarhiju ljubavi prema Bogu, Poslaniku, a.s., roditeljima, prijateljima. Treba iskoristiti ajete i hadise koji govore o značaju usmjeravanja naših postupaka u pravcu koji vodi Božijem zadovoljstvu. Učenici mogu i da izrađuju mape slika o srcu. Poželjna je interpretacija ilahije *Srce ima vrela dva*.
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 11 sati (7 sati obrade, sate utvrđivanja i ponavljanje po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima, posebno pripadnika drugih religija.
  - Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
  - Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
  - Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
  - Istimati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
  - Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
  - Uočeno nastojanje da poštjuju sposobnosti i želje drugih ljudi.
  - Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave.
  - Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje*: definira čovjeka kao biće tijela i duha, individualno i društveno biće, opisuje ljudski razvoj u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji kao dokaz mudrosti Božje, razumije potrebu čišćenja i pranja u islamu - gusul, i simboličnog čišćenja - tejenum, prepoznaje sukobe koji se javljaju u njemu, upoređuje se sa uzorima u životu, objašnjava svoja osjećanja, klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, bira najbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje*: prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.

- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoju ličnost u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Poslanika, a.s., i slijedi ih, prosuđuje date savjete i opravdava ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih..

3. ŽIVOT U ZAJEDNICI

- 1.

  - Pomozimo potrebne.
  - Kur'an i ljudska prava.
  - Čuvajmo druge od sebe (u govoru, djelima i imovini).
  - Vjernik drugom želi isto što i sebi.
  - Džamija - srce džemata.

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Pomozimo potrebne* potaknuti u učenicima razvijenje empatije i želje za pomaganjem onima kojima je pomoć potrebna. Nastavnik ih može podsjetiti na nastavnu jedinicu iz prethodnog razreda o osluškivanju poziva i pružanju pomoći. Poželjno je da na osnovu hadisa Muhammeda, a.s., razvije svijest kod učenika o mogućnosti pomaganja za svakoga (lijepom riječju, osmijehom, materijalnom pomoći, intelektualnom pomoći i sl.). Nastavnik će pomoći učenicima da shvate značenje, svrhu i smisao sadake i sadekatu-l-fitra. Moguće je iskoristiti i neku priču koja govori o težini sadake kod Uzvišenog Allaha, npr. *Majčina suza*. Nastavnu jedinicu treba povezati sa suživotom u zajednici s posebnim osvrtom na druge vjerske zajednice. Poslužiti se primjerima iz historije islama u kojima su pomagane druge vjerske zajednice i jačao suživot sa njima.
- U okviru ove nastavne jedinice učenicima interpretirati suru El-Ma‘un sa originalnim tekstom, prijevodom i tefsirskim značenjem sure. Poželjno je da učenici, ukoliko nisu u VI razredu, memoriraju suru El-Ma‘un.
- Nastavna jedinica *Kur'an i ljudska prava* ima za cilj da kod učenika razvije svijest o aktualnosti Božije riječi u svim vremenima, posebno vremenu našeg življenja a s ciljem njenog pravilnijeg slijedenja. Izdvojiti ajete koji govore o pravima muškaraca i žena, pravima siročeta, siromašnih, roditelja, učenih i sl.
- Izdvojene ajete ponuditi učenicima kao i UN listu ljudskih prava o istim kategorijama radi podsticanja učenika na razmišljanje o humanom odnosu Kur'ana prema čovječanstvu. Učenici mogu komparirati i uočiti kako Kur'an štiti ljudska prava, a kako zakoni koje donose ljudi.
- Cilj je da učenici razviju želju i samopouzdanje u primjeni i citiranju Kur'ana.
- Nastavnik će u okviru nastavne jedinice *Čuvajmo druge od sebe* pomoći učenicima da shvate suštinu tolerancije, uvažavanja, diskrecije i podrške drugima. Na osnovu već naučenog o težini povređivanja drugih pred Bogom i ljudima, upoznati učenike kako se mogu narušiti međuljudski odnosi govorom, djelima i imetkom. Sve navedeno potkrijepiti riječima Uzvišenog Allaha i Muhammeda, a.s. Učenicima se može ponuditi i tabela samoprocjene, zamišljena životna situacija u cilju prepoznavanja posljedica, kao i islamski način čuvanja dobrih međuljudskih odnosa. Obratiti pažnju na riječi Poslanika, a.s., o pogrešci i težini vrijedeđanja prpadnika drugih religija.

- Na osnovu naučenog o pomaganju, pravima i obavezama prema drugima (u prethodne tri nastavne jedinice) učenicima interpretirati zekat, njegovo značenje, svrhu raspodjele imovine i pravo u imovini Kur'anom navedenih kategorija ljudi, kao i značaj za pojedinca i zajednicu. Upoznati učenike na koji način govore i druge religije o sličnoj vrsti pomaganja ljudima.
- Uz nastavnu jedinicu *Vjernik drugom želi isto što i sebi* nastavnik će pomoći učenicima da svoju ljubomoru, mržnju, ljutnju prema drugima svedu na najmanji mogući nivo. Poželjno je da se nastavnik pomogne primjerima iz života Muhammeda, a.s., njegovim riječima o pravom vjerniku i muslimanu (navesti kategorije ljudi: oni koji druge uz nemiravaju riječima i djelima, oni od kojih su mirni drugi muslimani, oni od kojih su mirni drugi ljudi, oni koji drugima žele kao i sebi i oni koji drugima žele više nego sebi), uputiti učenike da odrede kojoj grupi pripadaju, te da zaključe koji su najbolji i da izdvoje koje bi voljeli imati za svoje prijatelje. Na osnovu Poslanikovog, a.s., odnosa prema nemuslimanima, uputiti učenike da i sami grade odnos prema njima po uzoru na Poslanika, a.s., s vjerom da time zaslužuju Allahovo, dž.š., zadovoljstvo.
- Nastavna jedinica *Džamija - srce džemata* ima za cilj da kod učenika izgradi svijest o ulozi džamije u zajednici muslimana. Nastavnik će podstaknuti učenike da istraže šta sve potiče iz džamije: humanitarne akcije, pozivi na slogu, ljubav, druženje, jedinstvo, suživot sa drugima i drugačijima i sl. Pomoći će im da sve to isprepletu sa namazom, hutbom, vjerskom poukom u džamiji, tj. razvijanjem duhovnosti. Učenici će, naravno, predstavljati svoj džemat i svoju džamiju. Tamo gdje je moguće, s ovim ciljem, bilo bi dobro organizirati posjetu najbližoj džamiji. Ako to nije moguće, poželjno bi bilo dovesti, npr., nekog iz džamijskog odbora, imama džamije ili nekog aktivnog džemaliju da iznese svoja afirmativna iskustva iz džemata. U okviru nastavne jedinice podsjetiti učenike na ponašanje u džamiji, ali i na islamski odnos prema bogomoljama drugih religija.
- U okviru ove tematske cjeline može se obraditi ilahija *Puhnuće behar*. Prilikom njezine obrade treba razvijati učeničku kreativnost pisanja notnog zapisa i osmišljavanja melodije.
- Ova tematska cjelina ima za cilj da razvije osjećaj za druge, njihove potrebe i prava, toleranciju, suživot u različitostima, empatiju i jačanje zajednice. Ostavlja mogućnost organiziranja socijalne akcije u cilju pomoći osobama s potrebom.
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 10 sati (6 sati obrade, sate utvrđivanja i ponavljanje po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.
  - Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
  - Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
  - Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
  - Nivo naučenog o pomaganju u okrilju islama.
  - Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
  - Naučiti da poštuju sposobnosti, potrebe i želje drugih ljudi.
  - Naučiti odgovornosti i aktivnosti u zajednici.
  - Primjena radne metode i strategije učenja.

- Nivo samopouzdanja i odgovornosti.
- Razvijanje demokratskih stavova, enkulturacije i razumijevanja među mladima, moralnog i etičkog karaktera.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira potrebe, pojam prava, želje, pomaganja, džamije i džemata, zna opisati sadaku, sadekatu-l-fitri i zekat, razlikuje ove načine pomaganja drugih i pronalazi vezu među njima, primjenjuje ih i analizira njihove prednosti, objašnjava smisao života u zajednici i identificira svoju ulogu u njoj, vježba pomaganje uspoređujući svoju praksu sa praksom Poslanika, a.s., organizira konkretne akcije pomaganja, evaluira njihove ishode, uviđa suprotnosti među ljudima i pokazuje empatiju.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava svoju humanost principima islama, sposoban je da precizno izvodi zaključke uz vođenje nastavnika, sposoban da djeluje sa više vještina u realizaciji određenog zadatka, npr. izmirenja, pomaganja, pružanja podrške i sl., istovremeno koristi naučeno uz primjenu različitih vještina.
- *Afektivno područje:* svjesno prati nastavu, smješta nova saznanja u već stečena i smisleno odgovara na pitanja, aktivno učestvuje, raspravlja i izvještava u nastavi, slijedi nastavnika upustva, inicira nove zadatke, uključuje dodatne izvore, sposoban da razdvaja bitno od manje bitnog i vrši sintezu naučenog, primjenjuje i koristi naučeno u praksi, vrši utjecaj na druge na osnovu naučenog s ciljem popravljanja međuljudskih odnosa i građenja harmonije u njima.

4. NAUČIMO OD POSLANIKA, A.S.

1.
  - Allah je uz iskrene.
  - Strpljenjem do uspjeha.
  - Poslanik oživljava ljubav prema djeci.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Allah je uz iskrene* kroz iskustva Bedra podstiče učenike na formiranje pozitivnog stava prema iskrenosti. Treba da razvije svijest da istina pobjeđuje, svijest o jačini moralnih vrijednosti čovjeka i svijest o pomoći Božijoj iskrenima i moralnim. Ova nastavna jedinica razvija i svijest o ulozi znanja u oplemenjivanju čovjeka i njegovom osnaživanju na putu ostvarivanja vlastitih ciljeva. Akcenat pouke ove nastavne jedinice jeste na istrajnosti na ispunjenju konkretnih individualnih obaveza (biti dobar učenik, drug...), nepokolebivosti do ostvarenja dobrog cilja kojim je Milostivi zadovoljan te težnji da se ostvari izvrsnost, a ne da se zadovolji samo prosječnost. Primjereno ovoj nastavnoj jedinici je upotrijebiti ajete sure Alu 'Imran, 124-125., i dovu Poslanika, a.s.: "Gospodaru moj, podari mi danas obećanu pobjedu", radi jačeg oslanjanja na Uzvišenog Allaha. Nastavna jedinica treba da razvija i umijeće pomaganja drugima kao i poštivanja ljudskih prava po uzoru na Poslanika, a.s.
- Poželjno je uz nastavnu jedinicu obraditi ilahiju Šehidi.
- Cilj nastavne jedinice *Strpljenjem do uspjeha* je da kroz kazivanje o Bici na Uhudu razvije svijest o potrebi timskog rada i saradnje, neophodnom oslanjanju na druge, slijedenju vođe, o nepovoljnim posljedicama slabe otpornosti na iskušenja, neumjerenosti, težnje za moći i gospodarenjem. Ona treba da afirmira svjesnu samodisciplinu i samoodgoj kroz razvijanje strpljivosti. Poželjno je iskoristiti ajete i hadise o navedenom, zatim vježbe strpljivosti i samoprocjenu učenika. Nastavnik treba da pouči učenike kako i neuspjeh može biti prilika za dalje jačanje i veći uspjeh uz prakticiranje strpljivosti.

- U okviru nastavne jedinice *Poslanik oživljava ljubav prema djeci* razviti svijest učenicima o mjestu i ulozi djeteta, bez obzira na spol, u islamskoj kulturi na osnovu brojnih primjera iz života Muhammeda, a.s., napraviti komparaciju prava koja djetetu daje islam još u 7. stoljeću i UN prava djeteta. Poželjno je podsticanje učenika na poštivanje tradicije, običaja i navika drugih ljudi i njegovanje ljubavi prema vlastitoj kulturi i tradiciji. Učenike potaknuti na kritičko razmatranje riječi Poslanika, a.s., s ciljem prepoznavanja njegovih riječi i postupaka.
- Radi razvijanja ljubavi prema Posalniku, a.s., obraditi ilahiju *Ahmede, Muhammede*.
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 6 sati (3 sata obrade, sate utvrđivanja i ponavljanje po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.
  - Ocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
  - Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim idejom, pristupom i učešćem.
  - Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
  - Istiticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
  - Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
  - Razvijenost navike poštivanja sposobnosti i želja drugih.
  - Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave.
  - Primjena radne metode i strategije učenja.
  - Nivo samopouzdanja i odgovornosti.
  - Nivo naučenog o prvim bitkama u islamu i odnosu islama prema djeci.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira, opisuje i identificira iskrenost, pobjedu, pomoć, vođstvo, uzore, razumije navedene probleme i interpretira ih svojim riječima, shvaća ulogu i važnost djeteta u svojoj vjeri, primjenjuje naučene koncepte u novim situacijama i rješavanju problema, analizira navedene događaje, identificira problem i izolira ga tako da bolje razumijeva date događaje, sposoban da kombinira naučena rješenja u životu, na novim primjerima, izdvaja pouke, zaključuje, procjenjuje, evaluira i donosi odluke na osnovu naučenog o bitkama na Bedru i Uhudu, kao i iz primjera Muhammeda, a.s.
- *Psihomotoričko područje:* upoređuje svoje sukobe sa navedenim događajima i primjerima iz Poslanikovog, a.s., života, bolje prihvata svoju ulogu djeteta/učenika, uočljivost sposobnosti izvođenja zaključaka i djelovanja na osnovu naučenog u životnim situacijama u školi i izvan nje.
- *Afektivno područje:* svjesno prati nastavu, smješta nova saznanja u već stečena i smisleno odgovara na pitanja, aktivno sudjeluje, raspravlja i izvještava u nastavi, slijedi nastavnika uputstva, inicira nove zadatke, uključuje dodatne izvore, sposoban da izdvaja bitno od manje bitnog i vrši sintezu naučenog,

primjenjuje i koristi naučeno u praksi, iznosi svoja mišljenja i bori se za svoja prava, vrši utjecaj na druge na osnovu naučenog s ciljem popravljanja međuljudskih odnosa, gradnje harmonije u njima i ostvarenja uspjeha u životu.

5. IZ LJUBAVI PREMA BOGU

1.
  - Pred kraj dana zahvalimo Allahu.
  - Propisuje vam se post.
  - Izazovi posta.
  - Obilje ramazana.
  - Odazivam Ti se, Bože.
  - Jedinstvo i jednakost.
  - Žrtva koja približava Bogu.

Didaktičke naznake:

- Kao uvodnu nastavnu jedinicu za poglavlje koje slijedi sa učenicima proanalizirati šta sve rade iz ljubavi prema Bogu. Osvrnuti se na to koliko su spremni žrtvovati, odvojiti, raditi u ime Boga. Primijeniti skale samoprocjene u kojima će biti uvršteno do sada naučeno. Interpretacija ilahije *Tobe dođimo*.
- Nastavna jedinica *Pred kraj dana zahvalimo Bogu* treba da podstakne učenike na zahvaljivanje Bogu u ikindijskom vremenu. Povezati sa rasporedom dnevnih aktivnosti i kur'anskim kazivanjem o srednjem namazu, njegovoј važnosti i ulozi u životu čovjeka. Podsetiti se na do sada naučeno o namazu radi lakšeg usvajanja ikindija-namaza. Učenike upoznati sa Poslanikovim odnosom prema ikindija-namazu. Uz ovu nastavnu jedinicu se može iskoristiti legenda o Mehmedu el-Fatihu kada je osvajao Vranduk-tvrđavu s ciljem isticanja vrijednosti ikindija-namaza. Jasna poruka ove nastavne jedinice jeste da je najbolji način da se Allahu, dž.š., u ovom dijelu dana zahvaljujemo ikindija-namazom. Uz nastavnu jedinicu ponuditi tabelu samokontrole u koju će učenici unositi redovnost obavljanja svojih dnevnih namaza. Uz nastavnu jedinicu učenici se mogu upoznati sa vremenima molitve u drugim religijama.
- Kroz nastavnu jedinicu *Propisuje vam se post* upoznati učenike sa postom drugih naroda i religija, kao i sa postom muslimana. Podstaknuti učenike da uoče sličnosti i razlike sa drugima kroz propis posta. Posebno se osvrnuti na kršćanstvo i judaizam, ali i na prisutnost posta u drugim religijama. Cilj je da učenici upoznaju druge i drugačije, nauče poštovati njihove tradicije, običaje i navike, ali i da požrtvovano sljede vlastitu tradiciju. Podstaknuti učenike da dodatno istražuju i upoznaju druge iz različitih izvora.
- Cilj nastavne jedinice *Izazovi posta* je da učenicima post predstavi kao izazov u kome treba da se okušaju, kako bi utvrdili čemu sve mogu odoljeti u ime Boga (hrani, piću, lošim navikama u govoru, djelima, mislima). Treba da upozna učenike koliko dobiju za svoju žrtvu u ime Boga. Ovakvim pristupom, nastavnikovog vođenja, učenike će se dovesti do zaključka u vezi sa svrhom i značajem posta. Može se, npr., povezati sa hadisom: „*Kada zapostiš, neka poste uši tvoje i oči tvoje i jezik tvoj neka posti od laži i zabranjenih stvari, i ostavi se uz nemiravanja komšija. Neka se na tebi ogleda post i smirenost. I učini da ti dan kada postiš ne bude kao dan kada mrsiš.*“

- U okviru nastavne jedinice *Obilje ramazana* upoznati učenike sa mnogim ljepotama i blagodatima koje donosi ramazan kao i načinom njihovog prikupljanja. Iskoristiti ajete i hadise o ovoj temi i podstakniti učenike da zaključuju na osnovu njih šta im sve ramazan pruža. Afirmativno djelovati na učenike da ljepotu koju osjeti u ramazanu prenose i na ljudi oko sebe, radi izgradivanja pozitivnog stava prema islamu.
- Kroz nastavnu jedinicu *Odazivam Ti se, Bože* podsjetiti učenike na pozive koje dobivaju svakodnevno, za pomoć, namaz, druženje, posjete i sl. Cilj joj je da učenici razviju svijest o hadžu kao pozivu Božjem koji svi trebamo očekivati, priželjkivati i odazivati mu se. Pomoći učenicima da shvate veličinu ovog poziva i razviju želju za njim. Djelovati na učenike kako bi razmišljali ko sve dobija ovaj poziv, kako, kada, gdje. Poučiti ih ajetima i hadisima kojima se naređuje hadž s ciljem shvatanja veličine pete islamske dužnosti. Podsjetiti učenike na poziv koji je dobio Ibrahim, a.s., i njegov sin. Uz pojam hodočašća se može objasniti i hodočašće u drugim religijama.
- Uz nastavnu jedinicu obraditi ilahiju *Kraj Kabe sam ja stajao*.
- Nastavna jedinica *Jedinstvo i jednakost* treba da podsjeti učenike na vrijednost jedinstva ljudi, naroda, nacije, džemata, odjeljenske zajednice, porodice. Treba da podsjeti učenike na jednakost ljudi pred Bogom. Cilj joj je da kroz univerzalne poruke hadža, Poslanikovog oproštajnog govora afirmativno djeluje na učenike u izgradnji jedinstva i jednakosti u svom okruženju. Postoje mnogi hadisi koji govore o ovoj temi i poželjno ih je iskoristiti (jedinstvo i tijelo, jedinstvo i građevina, praktično pokazivanje jedinstva - snop grančica). Poučiti učenike da ljudi ne cijene prema izgledu, boji, imenu, pripadnosti nekom narodu, već prema odrazu njihove duše.
- Cilj nastavne jedinice *Žrtva koja približava Bogu* je da učenike podsjeti na nužnost približavanja Bogu žrtvovanjem nečeg dragog, načinima i putevima koji vode Njemu. Kroz interpretaciju sure El-Kevser upoznati učenike s kurbanom, žrtvom koja približava Bogu. Podstaknuti učenike da razmišljaju šta je to što u kurbanu približava Bogu (materijalna požrtvovanost, osjećaj za druge, zadovoljstvo izvršenjem naređenog, posjećivanje dragih ljudi i sl.) U okviru nastavne jedinice upoznati učenike sa požrtvovanosću u drugim religijama (npr., mjesto za žrtvu - oltar, misna žrtva, žrtvovanje prvih plodova i sl.).
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 13 sati (1 uvodni sat, 7 sati obrade, sate utvrđivanja i ponavljanja po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Razvijenost radnih navika i discipline.
  - Nivo međusobnog poštivanja i uvažavanja te poštivanja i uvažavanja drugih i drugačijih.
  - Uočena spremnost na prihvatanje izazova u životu.
  - Usvojenost znanja o značaju i koristi posta.
  - Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.
  - Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.
  - Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
  - Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
  - Istimati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
  - Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.

- Primjena radne metode i strategije učenja.
- Nivo samopouzdanja i odgovornosti.
- Nivo naučenog o namazu, postu, hadžu i kurbanu.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* zna šta je namaz, ikindija-namaz, post, hadž i kurban, uočava zajedničko i različito u ovim dužnostima, razumije osnovna pravila o navedenim dužnostima, primjenjuje i demonstrira navedene dužnosti, riječima i djelima u mogućnosti, analizira naučene dužnosti, dijeli ih na njihove sastavne dijelove, vrši kategorizaciju naučenog, daje svoje ideje na osnovu naučenog, iznosi vlastita mišljenja o islamskim dužnostima, argumentovano ih brani i doprinosi u prosuđivanju drugih o njihovoj neophodnosti izvršavanja.
- *Psihomotoričko područje:* pratiti napredovanje učenika od praćenja i imitiranja nastavnika u izvođenju islamskih dužnosti preko samostalnog izvođenja uz vođstvo nastavnika, otežano, ali samostalno izvođenje jedne po jedne dužnosti do preciznog izvođenja i primjene svih islamskih dužnosti u skladu sa mogućnostima učenika.
- *Afektivno područje:* svjesno prati nastavu, smješta nova saznanja u već stečena i smisleno odgovara na pitanja, aktivno učestvuje, raspravlja i izvještava u nastavi, slijedi nastavnikova uputstva, inicira na novim zadacima, uključuje dodatne izvore, sposoban da izdvaja bitno od manje bitnog i vrši sintezu naučenog, primjenjuje i koristi naučeno u praksi, vrši utjecaj na druge na osnovu naučenog i izvršavanjem svojih obaveza s ciljem zadobivanja Božijeg zadovoljstva.

6. POSLANICI I MOJ ŽIVOT

1.
  - Koliko smo pravedni?
  - Sve se dešava s razlogom.
  - Život u ljubavi i slobodi.
  - Iz vrela mudrosti.
  - Blagodati lijepog postupka.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Koliko smo pravedni* treba da kroz kazivanje o Šuajbu, a.s., razvije svijest kod učenika o pravednosti. Potaknut će učenike na razmišljanje o svojoj pravednosti (prema sebi, drugima, Bogu) i afirmativno djelovati na razvijanje pravednosti. Ponuditi skalu procjene pravednosti uz zajedničku analizu.
- Cilj nastavne jedinice *Sve se dešava s razlogom* je da kod učenika razvije svijest o Božijem određenju i nepostojanju slučajnosti kroz kazivanje o djetinjstvu Musaa, a.s. Treba da pomogne učenicima da lakše prihvataju određena iskušenja i da se u njihovom strpljivom podnošenju nadaju njihovom ljepšem ishodu. Nastavnik će da razvija kroz ovu nastavnu jedinicu kod učenika i povjerenje u Boga, oslanjanje na Njega, upornost i istrajnost u njihovim namjerama. Može se izvesti i pokazna vježba u kojoj postoji uzročno-posljedična veza, npr. rušenje domina. Nastavna jedinica pruža mogućnost boljeg upoznavanja historijskog koncepta Jevreja.

- Kroz nastavnu jedinicu *Život u ljubavi i slobodi* pomoći učenicima da shvate važnost slobode i ljubavi u životu. Poslužiti se kazivanjem o braći Musau i Harunu, a.s., njihovoj ljubavi koju su širili i prenosili svojim sljedbenicima i viziji slobodnog života. Afirmativno djelovati na učenike da i sami doprinose uređenju vlastitog života u odjeljenju, džematu, gradu, domovini. Podstaknuti učenike na razmišljanje o elementima koji su ključni za slobodu i ljubav. Može se nastaviti sa upoznavanjem nastanka Jevreja.
- Nastavna jedinica *Iz vrela mudrosti* treba da učenike napoji mudrošću Lukmana, a.s., kroz savjete koje je davao svom sinu. Podstaknuti učenike da naprave listu savjeta koje im daju njihovi roditelji/staratelji te da ih uporede sa savjetima mudrog Lukmana. Izdvojiti najvažnije uz obrazloženje. Cilj nastavne jedinice je da razvije moralnost, uljudnost u govoru, hodu, ljubav prema nauci, druženju, bogobojažnost, učenici mogu da pišu i savjete za svoje drugove, nastavnika.
- U nastavnoj jedinici *Blagodati lijepog postupka* iskorisiti kazivanje o ashabu-l-karjeti, trojici koja se spominju u suri Jasin (učenicima Isaa, a.s., Nazusu, Marusu i Šim'unu). Na osnovu kazivanja o njima djelovati na učenike da popravljaju međuljudske odnose, da prenose svoje ideje na blag i mudar način, da mudrošću i upornošću za prijatelje zadobiju i one koji im nisu posebno naklonjeni. Naučiti učenike kulturi dijaloga i iznošenju vlastitih stavova. U kreiranju nastavne jedinice pomoći se knjigom *Tefsir Jasina Šefika Kurdića* (2009).
- Uz nastavnu jedinicu se može interpretirati ilahija *Prostrana je Tvoja tiha kućica*.
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 9 sati (5 sati obrade, sate utvrđivanja i ponavljanje po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Razvijenost osjećanja za pravednost.
  - Prihvatanje Božijeg određenja.
  - Jačanje ljubavi prema slobodi.
  - Doprinos očuvanju slobode i ljubavi prema domovini.
  - Sposobnost primjenjivanja naučenog u praksi.
  - Razvijanje komunikacije, kulture dijaloga.
  - Razvijenost radnih navika i discipline.
  - Upoznavanje drugih religija, nivo poštivanja i uvažavanja.
  - Spremnost na prihvatanje izazova u životu.
  - Isticanje koristi posta.
  - Jačanje jedinstva i razvijanje svijesti o jednakosti ljudi.
  - Uočeno nastojanje približavanja Bogu lijepim postupcima.
  - Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.
  - Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.
  - Ocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
  - Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.

- Isticati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
- Primjena radne metode i strategije učenja.
- Nivo samopouzdanja i odgovornosti.
- Nivo naučenog o Božijim poslanicima i prihvatanje njihovih pouka.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* zna i opisuje osnovne biografske podatke iz života navedenih poslanika i dobrih ljudi, razumije i objašnjava njihove živote u vlastitoj interpretaciji, poredi njihove živote sa sadašnjošću i koristi naučeno o njima u novim životnim situacijama i rješavanju problema, analizira njihove živote, vrši kategorizaciju naučenog s ciljem boljeg i lakšeg razumijevanja i povezivanja sa životom, gradi nove poglede na osnovu naučenog o njima, iznosi zaključke, evaluira njihove živote i donosi vlastita mišljenja i ideje na osnovu naučenog iz ove tematske celine.
- *Psihomotoričko područje:* svjesno praćenje događaja iz života navedenih poslanika i dobrih ljudi, sakupljanje novih podataka o njima, sposobnost izrade zadataka na osnovu naučenog uz vođstvo nastavnika i samostalno, pohranjuje naučeno i koristi ga u životnim situacijama.
- *Afektivno područje:* svjesno prati nastavu, smješta nova saznanja u već stečena i smisleno odgovara na pitanja, aktivno sudjeluje, raspravlja i izvještava u nastavi, slijedi nastavnikova uputstva, inicira nove zadatke, uključuje dodatne izvore, sposoban da izdvaja bitno od manje bitnog i vrši sintezu naučenog, primjenjuje i koristi naučeno u praksi, vrši utjecaj na druge na osnovu naučenog s ciljem uzimanja poslanika i Bogu dragih ljudi za uzora.

7. MOĆ GOVORA

1.
  - Govor nas predstavlja.
  - Riječi koje nas nadahnjuju.
  - Zloupotreba govora.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Govor nas predstavlja* ima za cilj da kod učenika razvije svijest o bitnoj ulozi govora u životu ljudi. Pomoći učenicima da shvate blagodat govora u okrilju Božanskog govora. Afirmativno djelovati na učenike da sadržaj njihovog govora bude usklađen sa islamskim bontonom (umjerenos, odmjerenost, blagost i sl.). Sve ovo je važno, jer su naše riječi te koje nes predstavljaju i razvijaju mišljenje o nama kod drugih. Obavezno se poslužiti primjerom Muhammeda, a.s., u govoru (masi, djeci, starijima, prijateljima, suprugama i sl.).
- Poželjno je organizirati igrokaze, vježbe govora radi praktične analize govora.
- U okviru nastavne jedinice *Riječi koje nas nadahnjuju* podstaknuti učenike da izdvoje riječi koje ih nadahnjuju. Nastavnik će analizirati te riječi sa učenicima uz podsticaj da ih i sami što više koriste i tako utječu i stimuliraju i druge na pozitivnu promjenu. Poželjno je izdvojiti ajete i hadise koji bi mogli adekvatno pogoditi potrebe učenike ovog uzrasta.
- Uz ovu nastavnu jedinicu obraditi ilahiju *O ašiku iskreni* i povezati je sa riječima koje su lahke na jeziku, nadahnjuju dušu i teške su kod Uzvišenog Allaha.

- Cilj nastavne jedinice *Zloupotreba govora* je da pomogne učenicima u izbjegavanju zloupotrebe govora. Aktivnim učestvovanjem učenike podstaknuti da izdvoje situacije u kojima se govor zloupotrebljava, kao i da ponude adekvatna rješenja za upotrebu pohvalnog govora. Nastavnik će svojim vještim vođenjem učenicima, koristeći se odgovarajućim ajetima i hadisima, pravilno usmjeravati korištenje vještine govorenja.
- Ova tematska cjelina ima za cilj da popravlja i gradi dobre međuljudske odnose, kao i da gradi duhovnost i individualnu kulturu učenika.
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 6 sati (3 sata obrade, sate utvrđivanja i ponavljanja po potrebi).

Evaluacijski parametri:

1.
  - Razvijanje komunikacije i kulture dijaloga.
  - Razvijenost pohvalnog govora.
  - Razvijenost pohvalnih osobina i moralnosti.
  - Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.
  - Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
  - Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature.
  - Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
  - Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
  - Istimati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
  - Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
  - Primjena radne metode i strategije učenja.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje*: znanje o govoru kao blagodati Božjoj, identifikovanje lijepog i ružnog govora; razumije ulogu govora u ljudskom životu i međuljudskim odnosima, uviđa pozitivne i negativne posljedice ljudskog govora, modificira naučeno o govoru i međuljudskim odnosima, zaključuje na osnovu učenja islama i vlastite svijesti o govoru, kritikuje zloupotrebu govora, brani kulturu dijaloga, evaluira naučeno i doprinosi popravljanju kulture dijaloga, iznosi vlastita mišljenja o govoru, procjenjuje kulturu govora u svojoj okolini.
- *Psihomotoričko područje*: dopunjava i svjesno prati razvoj vlastitog govora, ispravlja navike zloupotrebe govora i ubacuje lijepe riječi u svoj rječnik, djeluje na razvijanje kulture govora u zajednici, jasno odvaja ružan govor od lijepog govora na principima islama, procjenjuje opravdanost govora u različitim situacijama.
- *Afektivno područje*: svjesno prati nastavu, smješta nova saznanja u već stečena i smisleno odgovara na pitanja, aktivno sudjeluje, raspravlja i izvještava u nastavi, slijedi nastavnikova uputstva, inicira na novim zadacima, uključuje dodatne izvore, sposoban da razdvaja bitno od manje bitnog i vrši sintezu naučenog, primjenjuje i koristi naučeno u praksi, vrši utjecaj na druge na osnovu naučenog s ciljem uzimanja poslanika i Bogu dragih ljudi za uzora u svom govoru.

8. ISLAM KAO NOVA SVJETSKA KULTURA - POČECI

- 1.

- Islam rađa novu kulturu.
- Allah je lijep i voli ljepotu.
- Umjetnost koja veliča Boga.

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Islam rađa novu kulturu* ima za cilj da upozna učenike sa nastajanjem nove kulture pod utjecajem islama, građene na plemenitosti, solidarnosti, pravednosti i dobroti, koja ostavlja značajan utjecaj u tokovima svjetske kulture, ona treba i da razvije pozitivne stavove prema islamskoj kulturi, pokaže njenu vrijednost, raznovrsnost i ljepotu radi razvijanja patriotizma, očuvanja kulturne i tradicionalne baštine, kao i okolice. Sve ovo graditi na riječima Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s.
- Nastavna jedinica *Allah je lijep i voli ljepotu* treba da razvija svijest o ulozi ljepote u islamskoj kulturi, kulturi koja ljudskim dušama i čulima pomaže da spoznaju i dožive najviše stupnje ljepote u harmoniji s prirodom, rukovodeći se hadisom "Allah je lijep i voli ljepotu" pomoći učenicima da uočavaju ljepotu, tragaju za njom, njeguju je u životu, učenici se mogu upoznati u kojim pravcima islamske umjetnosti pod utjecajem težnje za ljepotom nastaju fascinantna djela, npr. arhitekturi, kaligrafiji i sl.
- U okviru nastavne jedinice *Umjetnost koja veliča Boga* upoznati učenike sa umjetnošću kaligrafije - lijepog pisanja, cilj je da učenici shvate koju ulogu je imala linija i tačka u ovoj umjetnosti i mogućnošću njihovog vezivanja do beskonačnosti, ona će učenicima otkriti estetske vrijednosti teksture u islamu, raznovrsnu primjenu u predstavljanju motiva prirode, kur'anskog teksta, teksta hadisa i sl. Nastavnici mogu na osnovu ove uvodne lekcije razviti i sekciju kaligrafije.
- Ova tematska cjelina ima za cilj da kod učenika razvije toleranciju prema drugim kulturama, pozitivan stav prema vlastitoj kulturi i tradiciji, te njenom baštinjenju, ona također pruža mogućnost razvijanja svijesti o životu u harmoniji sa prirodom, radi njenog očuvanja.
- Za ovu tematsku cjelinu nastavnicima preporučujemo 6 sati (3 sata obrade, sate utvrđivanja i ponavljanja po potrebi).

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima.
- Ocjenjivanje svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda.
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika, slika i dodatne literature.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem.
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru.
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti.
- Istimati sve pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha.
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima.
- Naučiti učenike da poštuju sposobnosti, ostvarenja i želje drugih ljudi.
- Naučiti učenike odgovornosti i aktivnosti dok uče.
- Primjena radne metode i strategije učenja.
- Nivo samopouzdanja i odgovornosti.

- Nivo prisutnosti svijesti o pripadnosti islamskoj kulturi i nužnosti njenog baštinjenja.
- Nivo naučenog o islamskoj kulturi i njenim izrazima.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje*: zna definirati, opisati i identifikovati elemente islamske kulture, razumije njen značaj i objašnjava ga vlastitim riječima, primjenjuje je i demonstrira u životu, analizira njene elemente radi uspoređivanja sa drugim kulturama koje doprinosi njenom boljem razumijevanju, vrši kategorizaciju i smješta njene elemente u sadašnjost, iznosi vlastita mišljenja, evaluira, procjenjuje i brani svoju kulturu i tradiciju.
- *Psihomotoričko područje*: prati i sakuplja saznanja o islamskoj kulturi radi izgradnje identiteta u okrilju vlastite kulture i tradicije, uspješno locira, crta i pravi nove izraze pod utjecajem islama, sposoban da gleda i procjenjuje elemente islamske kulture radi odstranjivanja elemenata koji joj ne pripadaju.
- *Afektivno područje*: svjesno odabire, imenuje i opisuje elemente islamske kulture, aktivno sudjeluje u radu i praktično primjenjuje naučeno, razlikuje i vrši procjenu elemenata različitih kultura, prihvata vlastitu kulturu i tradiciju i brani je, vrednuje u skladu sa islamskom kulturom i vrši utjecaj u zajednici.

NAPOMENA: Planirani broj sati realizacije nastavnih sati, naznačen u posljednjim stavkama didaktičkih naznaka, samo je okvirna preporuka nastavnicima, a nastavnici će prema vlastitoj procjeni i potrebama planirati sate vježbanja i ponavljanja.

MEĐUPREDMETNA KORELACIJA

Nastava islamske vjeronauke svojim programom lahko može ostvariti interdisciplinarnost sa sadržajima programa ostalih predmeta, te se time uvrstiti u kurikulum nastavnog plana i programa, ali i kurikulum škole.

Po tematskim cjelinama moguće je ostvariti korelaciju sa sljedećim predmetima:

1.
  - *Idemo ka uspjehu* - ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice i teme planiranja, motivisanja, slobodnog vremena, pritska vršnjaka, uvažavanja razlika; časova jezika i teme slobodnog vremena, porodice, škole i učenja.
  - *Gdje sam ko sam* - ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i tema: ljudsko tijelo i zdravlje, higijenske navike, upoznavanje drugih i drugačijih, očuvanje baštine, dječijeg stvaralaštva, puberteta, mjesečnog ciklusa, kulturnog i pravilnog odijevanja, humanih odnosa među spolovima, identifikacije sa pozitivnim uzorima, maloljetničkom delikvencijom.
  - *Život u zajednici* - ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme: stanovanje, moja zemlja, upoznavanje drugih i drugačijih, kanoni, veza između konflikta i vjerovanja, nadilaženje predrasuda i uvažavanje različitosti.
  - *Naučimo od Poslanika* - ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i odgojnim temama kao što su motivisanje, saradnja, povjerenje.

- *Iz ljubavi prema Bogu* - ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme: zdravlje, saradnja, higijena, slobodno vrijeme, dječija kreativnost, kultura i pravilno ponašanje.
- *Moć govora* - ostvaruje se kroz časove odjeljenske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme: dijalog, kulturno ophođenje sa ljudima, humani odnosi, dječija kreativnost.
- *Islam kao nova svjetska kultura - počeci* - ostvaruje se kroz likovnu i tehničku kulturu, informatiku, historiju, jezik, geografiju, matematiku i teme kulturne baštine, preciznosti, simetričnosti, linija i tačaka, bojā, prostora, maketā.
- Kroz sve nastavne cjeline moguće je ostvarivati korelaciju sa informatikom korištenjem različitih izvora informacija, različitih računarskih tahnika u radu, npr. edukativnih igara, prezentacija i sl.

LITERATURA

- El-Gazali, Ebu H. M. (2005): *Ihja ulumid-din*, Sarajevo: Libris.
- En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar Kralja Fahda u Sarajevu.
- Hwang, F. & Nilsson, B. (2000): *Razvojna psihologija*, Zenica: Dom štampe.
- Ilić, M. (2002): *Responsibilna nastava*, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci.
- Jensen, E.: *Super nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.
- Korkut, B. (1412 h): *Kur'an s prevodom*, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.
- Kurdić, Š. (2009): *Tefsir Jasina*, Novi Pazar: El-Kelimeh.
- Slatina, M. (2005): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.
- Stojanović, S. (2003): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.
- Stoll, L. & Fink, D. (1999): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.
- Sullo, A.R. (1995): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Aline.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi profesori i nastavnici koji su završili:

- Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (pedagoški ili teološki smjer)
- Islamski pedagoški fakultet u Zenici ili Bihaću, odsjek za vjeronauku
- Druge fakultete islamskih nauka priznate od Rijaseta Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenu jednu od medresa
- Islamsku pedagošku akademiju, važi samo za nastavnike koji su u radnom odnosu

Posebni uvjeti:

Pismena saglasnost nadležnog ureda muftije (shodno odredbi Člana 4. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH)

ODJELJENJSKA ZAJEDNICA
VII RAZRED
(Devetogodišnje osnovne škole - 1 sat sedmično/tjedno – 35 sati godišnje)

Cilj: Usklađivanje odgojnih potreba ovisno od uzrasta učenika s njihovim interesovanjima, sposobnostima i potrebama društvene sredine, formiranje samostalne stabilne ličnosti procesima učenja, saznavanja i sazrijevanja uz stalno inoviranje programa.

Zadaci:

- upoznavanje, uvažavanje i poštovanje materijalnog i duhovnog, kulturnog i prirodnog nasljeđa
- građenjem pravilnog stava prema moralu, uvoditi učenike u razumijevanje značaja primjerenog ponašanja u školi, kolektivu i na javnim mjestima
- putem informisanja o aktuelnim zbivanjima, uvesti učenike u razumijevanje značaja pravovremene informisanosti i potrebe za osposobljavanjem u samostalnom pronalaženju informacija
- pružanje informacija učenicima o zaštiti od bolesti, zdravoj prehrani, posluženju, održavanju zdrave težine, higijeni, prevenciji ovisnosti s ciljem uvođenja učenika u zdrav način života i očuvanja njihovog zdravlja
- razvijanje radnih navika, samopouzdanja, pozitivnog odnosa prema radu, osjećaja zadovoljstva u radu osposobljavanjem učenika za aktivno učenje i saradnju
- uvođenje učenika u samospoznaju i uočavanje značaja razumijevanja poznavanja sebe
- usvajanje osnovnih karakteristika humanih odnosa s naglaskom na odnose sa suprotnim spolom
- upotpunjavanje učenikovih znanja o minskoj situaciji u zajednici, BiH i svijetu, upozoravanje na rizična područja u BiH, na neodlaženje u rizična područja

- upoznati učenike da izbor budućeg zvanja i zanimanja uvjetuje i tržište rada

Pregled programskega oblasti

1. Kulturno i prirodno nasljeđe	4
2. Moralni odgoj	3
3. Aktuelna zbivanja - u korak s vremenom	4
4. Kultura življenja - zdrav način života	4
5. Radne navike, odnos prema radu	4
6. Pedagoško, psihološko, saznajna komponenta	4
7. Humani odnosi	4
8. Upozoravanje na mine i druga ubojita sredstva	5
9. Profesionalna orijentacija/za personalni dosje, pedagoški karton učenika	3
UKUPNO:	35

Pregled programskega sadržaja

Uz praznike i Dan škole - prigodna obrada – u saradnji s historičarem dati osvrt na historijski datum
Procjena rada odjeljenja u toku i na klasifikacijama

1. Kulturno i prirodno nasljeđe - 4 sata

Upoznavanje, uvažavanje i poštovanje materijalnog i duhovnog, kulturnog i prirodnog
nasljeđa

- posjete drugim gradovima (kulturni sadržaji, industrijska postrojenja)

2. Moralni odgoj - 3 sata

- Pravila škole
- Zašto poštovati kućni red škole
- Pravilnici: o pohvalama i nagradama učenika; učeniku generacije;
odgojno disciplinskim mjerama
- šta sve određuje ponašanje učenika u kolektivu
- saobraćajni propisi i njihovo poštivanje
- institucije koje se bave unapređenjem i sigurnošću u saobraćaju
- ponašanje na javnim mjestima
- Konvencija o pravima djeteta: - dijete ima vlastita prava

- znakovi o pravima djeteta

3. Aktuelna zbivanja - u korak s vremenom - 4 sata

U zavisnosti od svijesti i potreba učenika odjeljenja informisati ih i zajedno raditi na dolaženju do informacija o:

- kulturi	- nauci
- sportu	- obrazovanju
- sredini	- umjetnosti
- svijetu	
- stvaralaštvo učenika u školi (u muzici, likovnoj umjetnosti, tehnic...)
  - inovatorstvo
  - posjeta pozorištu i muzeju
  - terorizam, kidnapovanje i druge nedozvoljene radnje

4. Kultura življenja - zdrav način života - 4 sata

- jačanje ličnosti učenika putem prevencije svake ovisnosti
- odnos prema alkoholu u društvenoj sredini
- alkoholizam
- šta treba znati o AIDS-u
- uključivanje u borbu protiv AIDS-a
- popratne pojave pušenja
- prevencija narkomanije: opasnost po zdravlje
- odluke koje donosim
- odluka o pušenju
- šta utječe na donošenje odluke o pušenju ili suprotno, nepušenju
- održavanje zdrave težine
- korištenje, zagađivanje i zaštita vodene sredine
- gostoljubivosti - kada servirati gostima hranu

5. Radne navike, odnos prema radu - 4 sata

- kako aktivno učiti
- metode uspješnog učenja
- pozitivan stav prema radu, kao i načinu rada - šta rad daje i znači za nas i druge
- praktičnost i susretljivost u radu
- praćenje nastave
- neodgovoran odnos prema radu
- potreba afirmacije ličnosti i dokazivanje vlastite vrijednosti

- aktivnosti u vezi s pripremom za prijemni ispit u srednjoj školi

6. Pedagoško, psihološko, saznajna komponenta - 4 sata

- stjecanje zrelosti: emocionalna i socijalna zrelost
- razna iskustva u socijalnim kontaktima i formiranju ličnosti
- pojačana osjetljivost/emocionalnost
- pojačana nesigurnost
- zabrinutost za svoju vanjštinu
- zaokupljenost svojim spolom
- zašto je značajno poznavati sebe
- razna iskustva u socijalnim kontaktima i formiranju ličnosti
- odmor i rekreativa
- sprečavanje nesreća u kući
- maštanje o budućnosti
- vježbe opuštanja i relaksacije

7. Humani odnosi - 4 sata

- poželjne osobine ličnosti
- nepoželjne osobine ličnosti
- moj odnos prema drugovima i drugaricama
- moja pomoć osobama u stanju socijalne potrebe
- kako biti društveno aktivan
- planiranje učešća u projektima s drugim učenicima
- težnja da se doživi nešto novo i uzbudljivo
- zanimanje za suprotni spol
- pojava prvi simpatija i ljubavi
- drugarstvo i ravnopravnost među spolovima u školi i u životu
- planiranje učešća u projektima s drugim učenicima

8. Upozoravanje na mine i druga ubojita sredstva* - 5 sati

Mine i „NUS“ u našoj zajednici, BiH i svijetu

Mine i „NUS“ u prirodi

Pokazatelji rizičnih područja

Borba protiv mina

---

* pregled programskega sadržaja s obradom nalazi se u odobrenom za upotrebu priručniku: Zvizdić, E., Mujkanović, A., Zelenika, P., Kalaš, Dž., (2006), Upozoravanje na mine i druga ubojita sredstva - priručnik za nastavnike osnovnih i srednjih škola, Sarajevo, Handicap International

Sigurni oblici ponašanja
Opasnost od vatrenega naoružanja u kućama

9. Profesionalna orientacija - za personalni dosje učenika - 3 sata

- privredna kretanja na području grada - informisati učenike
- rad - šta je sve u radu mjerilo vrijednosti

UPUTA za realizaciju Programa odjeljenjske zajednice od IV do IX razreda

U realizaciji ovog programa polazi se od najboljeg interesa za učenika i u radu je na raspolaganju njihov ukupni intelektualni potencijal i druge sposobnosti, afiniteti i znanja iz mnogih oblasti i nastavnih predmeta, brojni izvori informacija, koje je potrebno do maksimuma iskoristiti u realizaciji programskih sadržaja, te na tu osnovu dograđivati sadržaje rada odjeljenjske zajednice.

Sat odjeljenjske zajednice je specifičan i ne može se realizovati na standardan način. Učenik se ne stavlja u poziciju samo da sluša izlaganje (frontalni oblik rada), nego u radu dominira razgovor, diskusija, panel diskusija, grupni oblik rada i drugo što će u potpunosti angažovati učenika. Na ovom satu razrednik također mora učiti i od učenika, kako bi se osjetila uzajamna i uzvratna potreba za saradnjom.

Razredniku se daje puna sloboda da za neke oblasti angažuje svoga kolegu, roditelja ili drugog stručnjaka kao i da koristi sve dostupne i savremene izvore informisanja.

Na osnovu ovog programa u saradnji s profesorom pedagogije i psihologije prema potrebama učenika odjeljenja, njihovog stupnja zrelosti (ako za neke teme učenici određenog odjeljenja, razreda nisu zreli i to u njima nije prisutno, ne unositi te sadržaje kojima se može postići suprotan efekat, jer objektivno nisu u mogućnosti da ih razumiju - mogu sebi postavljati pitanja zašto se razlikuju od drugih). Razrednik će napraviti operativni plan i program rada uz kombinovanje i odabir tema za sat iz programa koje se međusobno dopunjaju.

U uvodnom dijelu svakog sata analizirat će se aktuelno stanje u odjeljenju. Uz praznike i Dan škole uslijedit će prigodna obrada, a na klasifikacijama analiza i procjena rada, i analiza školskog uspjeha i vladanja.

Kako bi se na najbolji mogući način artikulisao rad i prilagodila realizacija Programa potrebama učenika mogu se uključiti i roditelji (npr. troje roditelja).

Na prvoj sjednici nastavničkog vijeća prije početka nastavne školske godine dogovoriti se i ugraditi sadržaje *Programa o upozoravanju na mine i druga ubojita sredstva* i u nastavne predmete, pored ovog programa. Učenike je potrebno tokom školske godine na ovim satima redovne nastave, podvedeno pod sadržaj ili u sklopu teme koja se obrađuje na prihvatljiv i neopterećujući način, upozoravati i informisati u ovoj vrsti opasnosti. Dinamika će se odrediti ovisno od rizičnog područja na kojem se škola nalazi i mogućnosti doticaja s ovom vrstom opasnosti. Pred klasifikacije, raspuste ili organizovane izlete to neizostavno učiniti.

Realizacijom Programske oblasti potrebno je ostvariti sljedeće:

1. Kroz razvijanje svijesti uvoditi učenike u upoznavanje, uvažavanje i poštovanje materijalnog i duhovnog, kulturnog i prirodnog nasljeđa
2. Moralni odgoj
Svijest o moralnim normama.
Izgrađuje se stav prema moralu, ubjednjima i pozitivnim karakternih osobina ličnosti učenika
3. Aktuelna zbivanja - u korak s vremenom

Ospособити ученика за самостално и критичко далајење до информација, њихову употребу и интерпретацију у складу с потребама времена у којем живе

4. Култура живљења – опредељење за здрав начин живота / живљења

Формирање навика код ученика и праћење постигнутог нивоа.

Према узрасту ученика употпуњују се елементи културног понашања.

5. Радне навике, однос према раду

Према узрасту ученика формирају се радне навике. У том циљу ученци се уводе у основне принципе и методе учења и планирања рада и одмора.

Оспособљавање ученика за успјешно учење, рационалну организацију

учења и праћење сата - предавања, кориштењу уџбенника и друге литературе

6. Педагошко психолошко сазнajна компонента

Синтезом ових сазнанja добива се научна целина чинjenica које ученик треба да усвоји у основној школи. При том обратити пажњу на начин презентирања који мора бити увјерljив, илустрован, животан и прilagođen узрасту.

7. Хумани односи

Ученци се подстићу на свакодневне humane односе.

Теме се обрађују у складу с узрастом. One су уједно одгоjni задаци. Одговорни односи у браку, дужности родитеља у породici, обавезе дjece - sve у складу с узрастом ученика и njihovim psihofizičkim razvojem.

8. Upozorавање на mine i друга убојита средstva

Zavisno od područja - zone rizika где се школа налази, у односу на план планирати веći broj sati kako bi se постигла što veća zaštita djece, a efekata bio primjerен situaciji jer se sadržaji обрађују сваке године.

9. Profесионална оријентација

Kontinuirano праћење развоја ученика, информисање, усмјеравање и savjetovanje o izboru професионалног образовања и ospособљавња за обrazovni profil – званje / zanimanje i napredovanje u izabranoj djelatnosti.

Intencija je pružanje помоći i професионалном оријентисању / опредељењу за напредованje tokom цijelog radnog vijeka. Професионална оријентација укљућује развој i snalaženje pojedinca, njegovo припремање за rad, biranje vrste posla, прilagođavnjе radnim uvjetima i operacijama u процесу rada uz permanentno праћење, upoznavanje i подстicanje склоности i могућности, te razvijanje psihofizičke sposobnosti ученика.

Usklađivanje одгоjnih потреба ovisno od узрasta ученика s njihovim интересовањима, sposobnostima i потребама društvene sredine.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Program може реализовати nastavnik ili profesor razredne i predmetne nastave.

ZA NASTAVNIKE, ODGAJATELJE:

Prema Članu 228. stav 2. zakona o krivičnom postupku FBiH (Službene novine FBiH број 35/03)

Zdravstveni radnici, nastavnici, vaspitači, roditelji, staratelji, usvojitelji i druge osobe koje su ovlaštene ili dužne da pružaju zaštitu i pomoć maloljetnim osobama, da vrše nadzor, odgajanje i vaspitanje maloljetnika, a koji saznaju ili ocijene da postoji sumnja da je maloljetna osoba žrtva seksualnog, fizičkog ili nekog drugog zlostavljanja, dužni su o toj sumnji odmah obavijestiti ovlaštenu službenu osobu ili tužitelja.

DOSTAVLJENO:

1. Svim osnovnim školama
2. evidenciji,

MINISTRIČA

Alma Delizaimović, prof.